

आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

नेपाल राष्ट्र बैंक

२ आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

भाग - १

आर्थिक तथा वित्तीय अवस्था

१. समग्र आर्थिक स्थिति
२. कुल गार्हस्थ्य उत्पादन
३. मौद्रिक स्थिति
४. सरकारी वित्त
५. मूल्य स्थिति
६. बाह्य क्षेत्र
७. मुद्रा बजार
८. वित्तीय संस्थाहरु
९. पूँजी बजार
तालिकाहरु

भाग - २

नेपाल राष्ट्र बैंकको कामकारबाही

१. मौद्रिक नीति
२. वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम
३. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको नियमन
४. विदेशी विनिमय व्यवस्थापन
५. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण
६. लघु वित्त
७. मुद्रा व्यवस्थापन
८. टक्सार
९. नेपाल राष्ट्र बैंकको अन्य कामकाजको विवरण
तालिकाहरु

भाग - ३

नेपाल राष्ट्र बैंकको मुनाफा, सम्पत्ति तथा दायित्व

१. आर्थिक वर्ष २०५१/६० को नाफा
२. कुल सम्पत्ति/ दायित्व
तालिकाहरु

अनुसूचीहरु

भाग - १

आर्थिक तथा वित्तीय अवस्था

१. समग्र आर्थिक स्थिति

सन् २००२ मा विश्वको आर्थिक वृद्धिदर ३.० प्रतिशत रहेकोमा सन् २००३ मा ३.२ प्रतिशत रहने प्रक्षेपण छ । त्यस्तै सन् २००२ मा ३.२ प्रतिशतले बढेको विश्वको वस्तु तथा सेवा व्यापार सन् २००३ मा २.९ प्रतिशतले बढ्ने प्रक्षेपण रहेको छ । समग्र विकासोन्मुख मुलुकहरूको आर्थिक वृद्धिदर सन् २००२ को ४.६ प्रतिशतबाट सन् २००३ मा ५.० प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ । दक्षिण एशियाको आर्थिक वृद्धिदर सन् २००२ को ४.६ प्रतिशतबाट सन् २००३ मा ५.५ प्रतिशत पुग्ने प्रक्षेपण छ । नेपालमा आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा कृषि क्षेत्रको उत्पादन २.४ प्रतिशतले, उद्योग क्षेत्रको उत्पादन २.२ प्रतिशतले तथा सेवा क्षेत्रको ३.९ प्रतिशतले बढेको फलस्वरूप सो आर्थिक वर्षमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (साधन मूल्यमा) २.६ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ जुन आर्थिक वर्ष २०५८/५९ को ०.४ प्रतिशत ऋणात्मक वृद्धिको तुलनामा सन्तोषजनक देखिन्छ । समीक्षा वर्षमा संकुचित मुद्रा प्रदायको वृद्धिदरमा कमी आएको भए तापनि विस्तृत मुद्रा प्रदायको वृद्धिदरमा विस्तार भएको छ । खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा आएको बढोत्तरीका कारण विस्तृत मुद्रा प्रदायमा विस्तार तथा आवधिक निक्षेपमा आएको उल्लेख्य विस्तारका कारण संकुचित मुद्रा प्रदायको वृद्धिमा कमी आएको हो । खाद्य तथा पेय पदार्थका साथै गैर खाद्य वस्तु तथा सेवाको मूल्यमा भएको वृद्धिको कारण समीक्षा वर्षमा शहरी क्षेत्रको औसत राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क ४.८ प्रतिशतले बढेको छ जुन गत आर्थिक वर्षमा २.९ प्रतिशतले बढेको थियो । नगद प्रवाहको तथ्याङ्कमा आधारित कुल सरकारी खर्च गत आर्थिक वर्षको तुलनामा समीक्षा वर्षमा २.० प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने शान्ति सुरक्षा कायम गर्न साधारण खर्च बढाउनु परेकोले विकास खर्चमा व्यापक गिरावट आएको छ । त्यस्तै गत आर्थिक वर्षमा सीमान्त दरले वृद्धि भएको कुल साधन परिचालन यस वर्ष उच्च दरले वृद्धि भएको छ । समीक्षा वर्षमा वस्तु आयात तथा निर्यात दुबैमा वृद्धि भएको छ भने निर्यातको तुलनामा आयातको आयतन अत्यधिक रहेकोले व्यापार घाटा वृद्धि हुन गएको छ । खुद ट्रान्सफर आयमा उल्लेखनीय वृद्धि भएको कारण चालू खाता वचतमा रहेको छ र वित्तीय खातामा घाटा रहे तापनि चालू खाता र विविध पूँजी तथा भुलचुक खातामा भएको वचतका कारण समग्र शोधनान्तर स्थिति वचतमा रहेको छ । गत वर्ष नेपाली रुपैयाँ अमेरिकी डलरको तुलनामा ४.४ प्रतिशतले अवमूल्यन भएकोमा समीक्षा वर्षमा ४.३ प्रतिशतले अधिमूल्यन भएको छ । गत वर्षको तुलनामा समीक्षा वर्षमा विदेशी विनिमय संचित ४.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १ खर्ब १० अर्ब ३९ करोड ३० लाख पुगेको छ । धितोपत्र बजारमा सूचीकृत कम्पनीहरूको चुक्ता पूँजी वृद्धि भए तापनि शेयर मुल्य तथा कारोवारमा ह्रास आएको छ । समग्र आर्थिक स्थिति सम्बन्धी विस्तृत विश्लेषण निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ :

२. कुल गार्हस्थ्य उत्पादन

देशको मध्यमाञ्चल विकास क्षेत्रमा आएको बाढी, पहिरो र मध्य तथा सुदूरपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रका जिल्लाहरूमा सुख्खा परेको कारण प्रमुख खाद्यवाली धानको उत्पादन आर्थिक वर्ष २०५१/६० मा अनुमान गरे अनुरूप बढ्न सकेन । त्यसैगरी देशभित्र शान्ति सुरक्षाको प्रतिकूल स्थिति, विश्वका विभिन्न मुलुकहरूमा फैलिएको सार्स रोग, उद्योगमा देखापरेको शिथिलता, उद्योगहरूको रुग्ण अवस्था आदि कारणहरूबाट गैरकृषि क्षेत्रको उत्पादन पनि उल्लेख्य रूपमा बढ्न सकेन । फलस्वरूप समीक्षा वर्षमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन उत्पादकको मूल्यमा ३.० प्रतिशत (तालिका १.१) तथा साधनको लागत (Factor cost) मा २.६ प्रतिशतले बढेको छ जुन अधिल्लो आर्थिक वर्षको नकारात्मक (०.४ प्रतिशत) वृद्धिदरको तुलनामा सन्तोषप्रद देखिन्छ ।

२.१ कृषि क्षेत्र

देशको मध्यमाञ्चल विकास क्षेत्रमा आएको बाढी, पहिरो र मध्य तथा सुदूरपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रका जिल्लाहरूमा सुख्खा परेको कारणले गर्दा पूर्वाञ्चल बाहेकका सबै विकास क्षेत्रहरूमा धानको उत्पादन घट्न गएकोले कुल कृषि गार्हस्थ्य उत्पादनमा भण्डै २० प्रतिशत योगदान रहेको धानको उत्पादन ०.८ प्रतिशतले घट्न गएको हुँदा आर्थिक वर्ष २०५१/६० मा साधनको लागतको यथार्थ मूल्यमा कृषि क्षेत्रको गार्हस्थ्य उत्पादन २.४ प्रतिशतले बढेको अनुमान छ (तालिका १.२) । गत वर्ष यस्तो वृद्धिदर २.२ प्रतिशत रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा कुल खाद्यान्न उत्पादन ७२ लाख ४७ हजार मेट्रिक टन भएकोमा आर्थिक वर्ष २०५१/६० मा ७३ लाख ६० हजार मेट्रिक टन भएको छ । यसैगरी गहुँ, मकै, जौ र कोदोको उत्पादन क्रमशः ६.८ प्रतिशत, ३.९ प्रतिशत, ३.० प्रतिशत र ०.१ प्रतिशतले बढेको अनुमान छ । प्रमुख नगदेवालीतर्फ उखु, आलु र जुटको उत्पादन क्रमशः ४.२ प्रतिशत, ४.० प्रतिशत र ०.५ प्रतिशतले बढेको अनुमान छ । तर सूति तथा तेलहनको उत्पादनमा क्रमशः ८.१ प्रतिशत र ७.४ प्रतिशतले ह्रास आएको अनुमान छ । अन्य वालीतर्फ फलफूलको उत्पादन ९.३ प्रतिशतको उच्च दरले बढेको छ भने दलहन, अन्य वाली र तरकारीको उत्पादन क्रमशः २.६ प्रतिशत, २.० प्रतिशत र १.७ प्रतिशतले बढेको छ । पशुजन्य उत्पादनतर्फ मासु, दुध र फुलको उत्पादन क्रमशः २.४ प्रतिशत, ३.२ प्रतिशत र ३.५ प्रतिशतले बढेको छ भने माछाको उत्पादन ४.४ प्रतिशतले बढेको छ ।

२.२ उद्योग क्षेत्र

देशको सबैभन्दा ठूलो (१४४ मेघावाट) कालीगण्डकी “ ए जलविद्युत् आयोजनाको उत्पादन पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन भएकोले समीक्षा वर्षमा विद्युत्, ग्याँस तथा पानी उपक्षेत्रको उत्पादन ६.४ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । राजधानी शहर काठमाडौँ लगायत देशका विभिन्न शहरी क्षेत्रहरूमा निजी आवासीय घरहरूको निर्माण वृद्धि भएकोले निर्माण उपक्षेत्रको उत्पादन १.७ प्रतिशतले बढेको छ । निर्माण उपक्षेत्रसँग सम्बन्धित खानी तथा उत्खनन उपक्षेत्रको उत्पादन १.९ प्रतिशतले बढेको छ । तर शान्ति सुरक्षाको समस्या, उत्पादित वस्तु बिक्री वितरणमा समस्या, लगानीको उचित वातावरणको अभाव, उद्योगहरूको

रुग्ण अवस्था आदि कारणहरूले गर्दा औद्योगिक उत्पादन उपक्षेत्रको वृद्धिदर २.० प्रतिशत रहेको छ ।

३३ प्रमुख औद्योगिक उत्पादनहरूको उत्पादन सूचकाङ्क (आधार वर्ष २०४३।४४=१००) समीक्षा वर्षमा ७.२ प्रतिशतले घटेको छ । यस्तो सूचकाङ्क अघिल्लो वर्ष २.६ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो । समूहगत आधारमा १५ औद्योगिक समूहमध्ये ४ औद्योगिक समूहहरूको उत्पादन ५.३ प्रतिशतदेखि १५.६ प्रतिशतसम्मले बढेको छ भने बाँकी ११ समूहहरूको उत्पादन ८.७ प्रतिशतदेखि १००.० प्रतिशतसम्मले ह्रास आएको छ । वस्तुगत दृष्टिले चिनी, चिया, बियर, साबुन, रक्सी, जुटवस्तु, प्लाइउड, कागज, स्लिपर, इँटा तथा टायल र जी.आइ./एच.वी. वायरको उत्पादन वृद्धि भएको छ । छिमेकी मुलुकहरूतर्फको निर्यात बढेको, स्थानीय मागमा विस्तार भएको, शहरी क्षेत्रहरूमा निजी आवासीय घरहरूको निर्माण बढेको जस्ता कारणहरूले गर्दा उपरोक्त वस्तुहरूको उत्पादन बढ्न गएको हो । तर चाउचाउ, स्क्वास, पशुदाना, वनस्पती घ्यू, हल्का पेयपदार्थ, चुरोट, बिन्डी, सुती कपडा, सिन्थेटिक कपडा, प्रशोधित छाला, जुत्ता, स्ट्रिचोर्ड, पाउडर, सलाई, प्लाष्टिकका वस्तु, सिमेन्ट, आइरन रड एङ्गल्स, स्टिलका भाँडाकुँडा, ए.सी. एस. आर कन्डक्टर/पि.भी.सी. केबुल र डइसेल वेटीको उत्पादन घटेको छ ।

आर्थिक वर्षको प्रथम अर्धवार्षिक समयावधिमा शान्ति सुरक्षाको विग्रंदो अवस्था, आन्तरिक तथा बाह्य क्षेत्रमा आएको शिथिलता, रुग्ण औद्योगिक अवस्था, आयातीत गुणस्तरहीन वस्तुहरूसँगको प्रतिस्पर्धा इत्यादि जस्ता कारणहरूले गर्दा औद्योगिक उत्पादनमा कमी आएको देखिन्छ । औद्योगिक सूचकाङ्कमा नपरेका प्रमुख निर्यातयोग्य वस्तुहरूमध्ये तयारी पोशाकको निर्यात ५१.६ प्रतिशतले बढेको छ भने ऊनी गलैचा र पश्मिनाको निर्यातमा क्रमशः १४.६ प्रतिशत र ७.४ प्रतिशतले ह्रास आएको छ । यसरी औद्योगिक सूचकाङ्कमा समावेश नभएका वस्तुहरूमध्ये तयारी पोशाकको निर्यात उल्लेख्य रूपमा बढेको तथा ऊनी गलैचा र पश्मिनाको निर्यात समेत अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा कमदरले मात्र घट्न गएको हुँदा समीक्षा वर्षमा उत्पादनशील औद्योगिक उपसमूहको उत्पादन २.० प्रतिशतले बढेको छ ।

२.३ सेवा क्षेत्र

यस क्षेत्र अन्तर्गत व्यापार, रेष्टुरेण्ट तथा होटल, यातायात सञ्चार तथा भण्डारण, वित्त तथा घरजग्गा र सामुदायिक तथा सामाजिक सेवा जस्ता उपक्षेत्रहरू पर्दछन् । विभिन्न आन्तरिक तथा बाह्य कारणहरूबाट प्रभावित भई अघिल्लो वर्ष १.३ प्रतिशतले ह्रास भएको यस क्षेत्रको उत्पादन समीक्षा वर्षमा ३.१ प्रतिशतले बढ्न गएको छ । समीक्षा वर्षमा यातायात, सञ्चार तथा भण्डारण उपक्षेत्रको उत्पादन ३.७ प्रतिशतले, व्यापार, रेष्टुरेण्ट तथा होटल उपक्षेत्रको उत्पादन ३.७ प्रतिशतले, वित्त तथा घरजग्गा उपक्षेत्रको उत्पादन २.८ प्रतिशतले र सामुदायिक तथा सामाजिक सेवा उपक्षेत्रको उत्पादन २.४ प्रतिशतले बढ्न गएको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षमा १०.१ प्रतिशतले ऋणात्मक रहेको व्यापार, रेष्टुरेण्ट तथा होटल उपक्षेत्रको उत्पादन वृद्धिदरमा समीक्षा वर्षमा केही सुधार भएको छ । तर समय समयमा भइरहने नेपाल बन्द, हडताल, माओवादीद्वारा भौतिक पूर्वाधारमाथि गरिएको क्षति, शान्ति सुरक्षाको खस्कंदो अवस्था, विश्वका विभिन्न भागहरूमा फैलिएको सार्सरोग, आतंकवाद

६ आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

विरुद्धको अमेरिकी प्रत्याक्रमण आदि जस्ता कारणहरुबाट व्यापार, रेष्टुरेण्ट तथा होटल, यातायात, सञ्चार तथा भण्डारण, वित्त तथा घर जग्गा र सामुदायिक तथा सामाजिक सेवा उपक्षेत्रहरुको उत्पादनमा उल्लेख्य वृद्धि हुन सकेन ।

शान्ति सुरक्षाको विग्रंदो अवस्था, बारम्बार भइरहने हडताल, नेपाल बन्द जस्ता आन्तरिक कारण र अन्तर्राष्ट्रिय आतङ्कवाद, विभिन्न मुलुकहरुमा फैलिएको सासंरोग तथा आर्थिक शिथिलता आदिजस्ता बाह्य कारणहरुबाट नेपालको पर्यटन क्षेत्र नराम्ररी प्रभावित भएको कारण सन् २००२ मा हवाई मार्गबाट नेपाल आएका पर्यटकहरुको संख्या २६.७ प्रतिशतले घट्न गई २ लाख १६ हजारमा सीमित रहन पुगेको छ । सन् २००२ मा भारतीय पर्यटकहरुको संख्या २.२ प्रतिशतले बढ्न गई ६५,८२६ पुगे तापनि अन्य मुलुकहरुबाट आउने पर्यटकहरुको संख्या ३५.८ प्रतिशतको उच्च दरले घट्न गई १५०,८८८ रहेको छ । सन् २००२ मा पर्यटकहरूसँग सम्बन्धित अन्य परिसूचकहरु मिश्रित रहेका छन् । सन् २००२ मा पर्यटकहरुको औसत बसाई अवधि १२ दिन रहेको छ भने पर्यटकीय होटलहरुको शैया क्षमता ४.० प्रतिशतले वृद्धि भएको छ ।

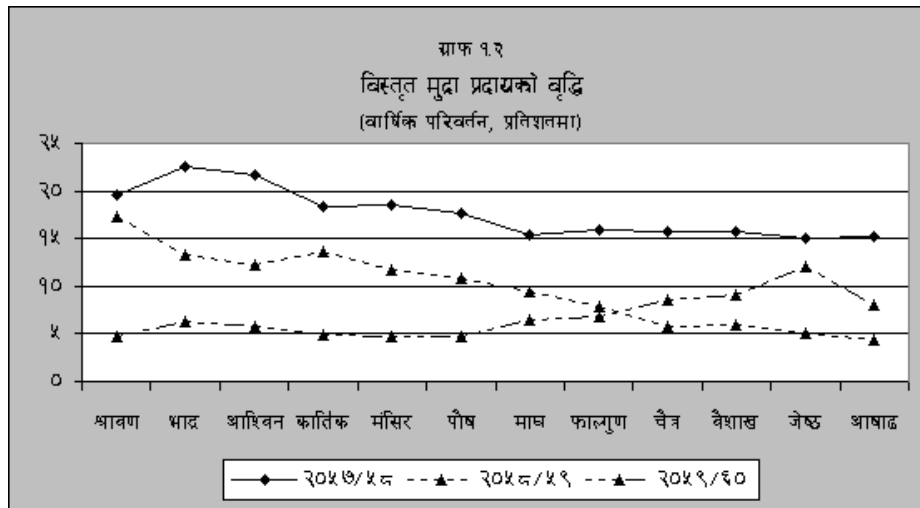
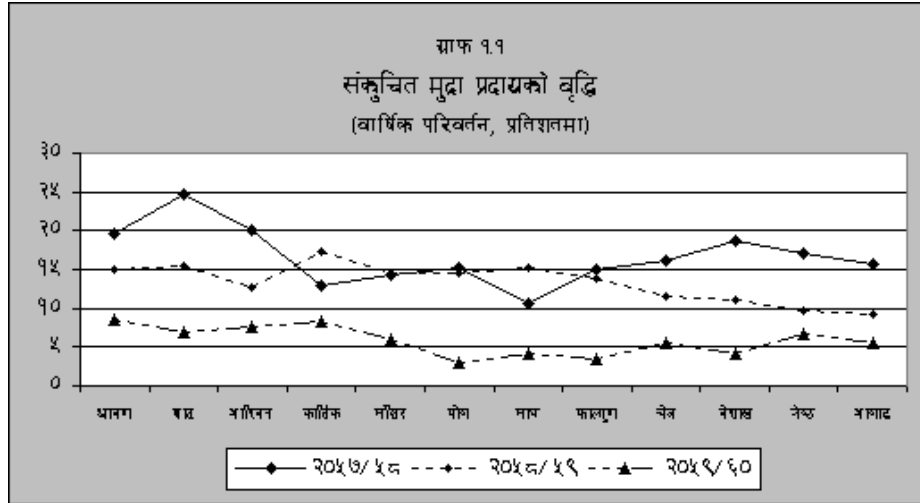
२.४ उपभोग, लगानी र बचत

आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल उपभोगको अनुपात ८८.० प्रतिशत रहेकोमा समीक्षा वर्षमा ०.६ प्रतिशत बिन्दुले वृद्धि भई ८८.६ प्रतिशत पुगेको छ । त्यसमध्ये निजी क्षेत्रको उपभोग ८.० प्रतिशतले बढेको छ भने सरकारी क्षेत्रको उपभोग १०.२ प्रतिशतले बढेको छ । गत वर्ष कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँग लगानीको अनुपात २५.६ प्रतिशत रहेकोमा समीक्षा वर्षमा १.३ प्रतिशत बिन्दुले वृद्धि भई २६.९ प्रतिशत पुगेको छ । त्यसैगरी कुल गार्हस्थ्य बचत र कुल गार्हस्थ्य उत्पादनबीचको अनुपात गत आर्थिक वर्षको १२.० प्रतिशतबाट समीक्षा वर्षमा ०.७ प्रतिशत बिन्दुले कमी भई ११.३ प्रतिशत पुगेको छ ।

३. मौद्रिक स्थिति

३.१ मुद्राप्रदाय

आर्थिक वर्ष २०५१/६० मा गत आर्थिक वर्षको तुलनामा विस्तृत मुद्राप्रदाय (M₂) मा केही वृद्धि भएको छ भने संकुचित मुद्राप्रदायको विस्तारमा कमी आएको छ । समीक्षा वर्षमा विस्तृत मुद्राप्रदाय ८.१ प्रतिशत (रु. १८ अर्ब २१ करोड) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तमा रु. २ खर्ब ४२ अर्ब १९ करोड ९० लाख पुगेको छ (तालिका १.३) । गत आर्थिक वर्षमा विस्तृत मुद्राप्रदाय ४.४ प्रतिशत (रु. ९ अर्ब ५३ करोड ४० लाख) ले बढेको थियो । गत आर्थिक वर्ष ऋणात्मक रहेको खुद वैदेशिक सम्पत्ति यस वर्ष उल्लेख्य रुपमा बढेका कारण विस्तृत मुद्राप्रदायको वृद्धिदरमा विस्तार आएको हो । संकुचित मुद्राप्रदाय भने गत वर्ष ९.३ प्रतिशत (रु. ६ अर्ब ५७ करोड ९० लाख) ले बढेको तुलनामा यो वर्ष ५.५ प्रतिशत (रु. ४ अर्ब २६ करोड ४० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तमा रु. ८१ अर्ब ४२ करोड पुगेको छ । आवधिक निक्षेपको वृद्धिदर उच्च रहेकोले यस वर्ष संकुचित मुद्राप्रदाय कम दरले बढेको हो ।

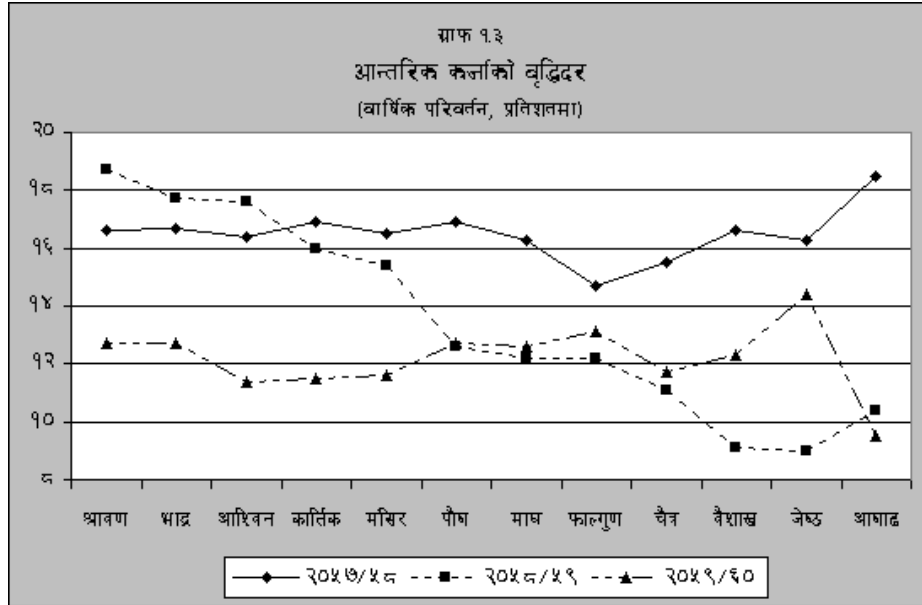
३.२ मुद्राप्रदायका विस्तारकारी कारकहरू

समीक्षा वर्षमा मौद्रिक योगाङ्कहरूमा विस्तारकारी भूमिका खेल्ने खुद वैदेशिक सम्पत्ति (विदेशी विनिमय मूल्याङ्कन समायोजन समेत) ५.९ प्रतिशत (रु. ५ अर्ब २० करोड २० लाख) ले बढेको छ (तालिका १.३) । गत आर्थिक वर्ष सो सम्पत्ति ३.८ प्रतिशत (रु. ३ अर्ब ३४ करोड ३० लाख) ले ह्रास भएको थियो । निजी क्षेत्रको विप्रेषण आय तथा निर्यात व्यापारमा वृद्धि भएको कारण समीक्षा वर्षमा खुद वैदेशिक सम्पत्ति बढेको हो ।

मुद्राप्रदायमा विस्तारकारी भूमिका खेल्ने अर्को कारक तत्व कुल आन्तरिक कर्जा समीक्षा वर्षमा ९.५ प्रतिशत (रु. १९ अर्ब ६० करोड ६० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. २ खर्ब २६ अर्ब ९२ करोड ९० लाख पुगेको छ । गत वर्ष यस्तो कर्जा

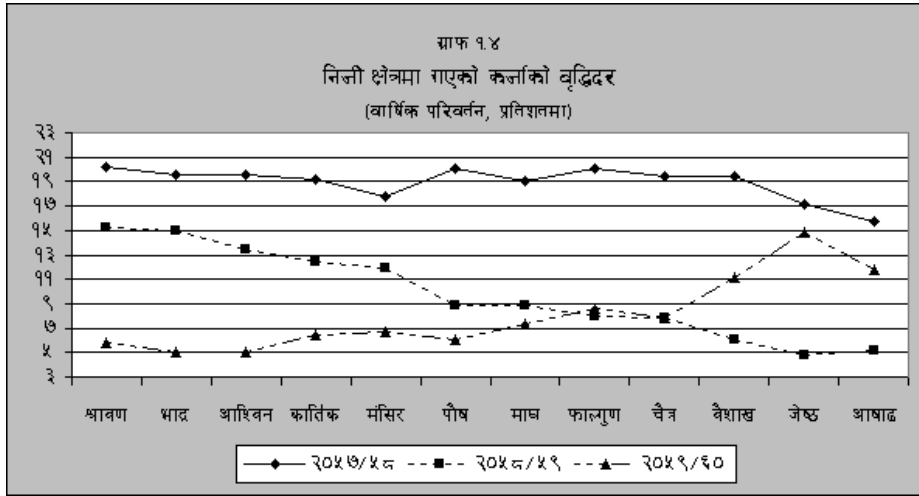
८ आर्थिक वर्ष २०५९/६० को प्रतिवेदन

१०.४ प्रतिशत (रु. १९ अर्ब ४५ करोड २० लाख) ले वृद्धि भएको थियो । कुल आन्तरिक कर्जाका अंशहरूमध्ये मौद्रिक क्षेत्रको निजी क्षेत्रमाथिको दाबी उच्च दरले बढेको भएता पनि गैरवित्तीय सरकारी संस्थामाथिको दाबीको वृद्धिदर नकारात्मक रहेको र श्री ५ को सरकार तथा वित्तीय संस्थामाथिको दाबीको वृद्धिदरमा कमी आएको कारण कुल आन्तरिक कर्जाको वृद्धिदर गत आर्थिक वर्षको तुलनामा कम रहन गएको हो ।

कुल आन्तरिक कर्जामध्ये श्री ५ को सरकारलाई जाने खुद कर्जा समीक्षा वर्षमा ५.५ प्रतिशत (रु. ३ अर्ब २६ करोड १० लाख) ले बढेर २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. ६२ अर्ब ८३ करोड ८० लाख पुगेको छ । सो कर्जा गत आर्थिक वर्षमा २१.१ प्रतिशत (रु. १० अर्ब ३८ करोड ६० लाख) ले वृद्धि भएको थियो । श्री ५ को सरकारले विगतमा नेपाल राष्ट्र बैंकबाट अधिविकर्ष लिन गरेको विपरीत नगद मौज्जात कायम गरेको र विकास खर्च घटेकोले बजेटमा उल्लेख गरेको भन्दा कम राष्ट्र ऋण उठाएको कारण समीक्षा वर्षमा मौद्रिक क्षेत्रको सरकारमाथिको खुद दाबी गत आर्थिक वर्षको तुलनामा कम दरले वृद्धि भएको हो । मौद्रिक क्षेत्रको गैरवित्तीय सरकारी संस्थामाथिको दाबी गत आर्थिक वर्ष ३८.५ प्रतिशतले (रु. ८५ करोड ३० लाख) ले बढेको तुलनामा समीक्षा वर्षमा ५.६ प्रतिशत (रु. १७ करोड २० लाख) ले घटेको छ । तर वित्तीय संस्थामाथिको दाबी समीक्षा वर्षमा ७.३ प्रतिशत (रु. ८३ करोड २० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. १२ अर्ब १८ करोड ७० लाख पुगेको छ । गत आर्थिक वर्ष सो दाबी १७.१ प्रतिशत (रु. १ अर्ब ६५ करोड ६० लाख) ले बढेको थियो । समीक्षा वर्षमा नेपाल औद्योगिक विकास निगम र ग्रामीण विकास बैंकहरूले नेपाल राष्ट्र बैंकबाट उपयोग गरेको केही कर्जा चुक्ता गरेको कारण वित्तीय संस्थाहरूमाथिको दाबी कम दरले बढेको हो ।

मौद्रिक क्षेत्रको निजी क्षेत्रमाथिको दावी गत आर्थिक वर्ष ५.२ प्रतिशत (रु. ६ अर्ब ५५ करोड ७० लाख) ले वृद्धि भएको तुलनामा समीक्षा वर्ष ११.८ प्रतिशत (रु. १५ अर्ब ६८ करोड ५० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. १ खर्ब ४९ अर्ब १० लाख पुगेको छ । वाणिज्य बैंकहरूले थप कर्जा कार्यक्रमहरू (आवास कर्जा, शैक्षिक कर्जा आदि) सञ्चालन गरेका र आयात कर्जा पनि वृद्धि भएको कारण निजी क्षेत्रमाथिको दावी उल्लेख्य दरले वृद्धि भएको हो ।

३.३ मुद्राप्रदायका संकुचनकारी कारकहरू

मुद्राप्रदायमा संकुचनकारी भूमिका खेल्ने कारकहरूमध्ये आवधिक निक्षेप समीक्षा वर्षमा ९.५ प्रतिशत (रु. १३ अर्ब ९४ करोड ७० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. १ खर्ब ६० अर्ब ७७ करोड ९० लाख पुगेको छ (तालिका १.३) । गत आर्थिक वर्ष यस्तो निक्षेप २.१ प्रतिशत (रु. २ अर्ब ९५ करोड ५० लाख) ले वृद्धि भएको थियो । आर्थिक गतिविधिमा केही सुधार भएको, निजी क्षेत्रको विप्रेषण आयको बढ्दो प्रवृत्ति जारी नै रहेको तथा पूँजी बजारको गतिविधिमा शिथिलता आएकोले आवधिक निक्षेप उच्च दरले वृद्धि भएको हो । त्यसैगरी मुद्राप्रदायमा संकुचनकारी भूमिका खेल्ने अर्को कारक, खुद अमौद्रिक दायित्व (विदेशी विनिमय मूल्याङ्कन समायोजन समेत), समीक्षा वर्षमा ९.२ प्रतिशत (रु. ६ अर्ब ५९ करोड ८० लाख) ले वृद्धि भएको छ । गत वर्ष यस्तो दायित्व १०.७ प्रतिशत (रु. ६ अर्ब ५७ करोड ५० लाख) ले बढेको थियो । वाणिज्य बैंकहरूको खराब कर्जा जगोडा बढेता पनि नेपाली रुपैयाँ अमेरिकी डलरसँग प्रचलित मूल्यमा अधिमूल्यत भएबाट नेपाल राष्ट्र बैंकको सटही समीकरण कोषमा उल्लेख्य कमी आएका कारण समीक्षा वर्षमा खुद अमौद्रिक दायित्व गत वर्ष भन्दा अलि न्यून दरले बढेको हो ।

३.४ वाणिज्य बैंकहरूको साधन तथा स्रोत

समीक्षा वर्षमा वाणिज्य बैंकहरूको पूँजीकोष (कर्जा नोक्सानी व्यवस्था समेत समावेश) तथा कुल निक्षेपमा गत आर्थिक वर्षको तुलनामा उल्लेख्य वृद्धि भएको छ। वाणिज्य बैंकहरूको प्रमुख साधन, कुल निक्षेप, गत आर्थिक वर्ष १.४ प्रतिशत (रु. २ अर्ब ५२ करोड ५० लाख) ले मात्र वृद्धि भएको थियो भने समीक्षा वर्षमा ८.८ प्रतिशत (रु. १६ अर्ब २२ करोड ५० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. १ खर्ब ९९ अर्ब ९५ करोड ३० लाख पुगेको छ (तालिका १.४)। कुल निक्षेपका मुख्य अंशहरूमध्ये बचत निक्षेप समीक्षा वर्षमा १५.९ प्रतिशत (रु. १३ अर्ब ३३ करोड ७० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. ९७ अर्ब १५ करोड ४० लाख पुगेको छ। गत आर्थिक वर्षमा बचत निक्षेप ३.५ प्रतिशत (रु. २ अर्ब ८३ करोड) ले मात्र वृद्धि भएको थियो। कुल निक्षेपको अर्को प्रमुख अंश मुद्दती निक्षेप भने गत आर्थिक वर्षमा १.२ प्रतिशत (रु. ८८ करोड ५० लाख) ले वृद्धि भएको तुलनामा समीक्षा वर्षमा ०.३ प्रतिशत (रु. २३ करोड ५० लाख) ले मात्र बढेको छ। यसैगरी चल्ती निक्षेप गत वर्ष ३.६ प्रतिशत (रु. ८८ करोड) ले घटेकोमा समीक्षा वर्षमा ८.२ प्रतिशत (रु. १ अर्ब ९४ करोड २० लाख) को उच्च दरले बढ्न गई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. २५ अर्ब ६९ करोड २० लाख पुगेको छ। मार्जिन निक्षेप पनि समीक्षा वर्षमा ३९.८ प्रतिशत (रु. ७१ करोड १० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. २ अर्ब ४९ करोड ९० लाख पुगेको छ। गत आर्थिक वर्षमा मार्जिन निक्षेप १४.८ प्रतिशत (रु. ३१ करोड) ले घटेको थियो। आर्थिक गतिविधिमा केही सुधार आएको, निजी क्षेत्रको विप्रेषण आय बढेको र पूँजी बजार गतिविधिमा शिथिलता आएका कारण समग्र निक्षेपमा वृद्धि भएको हो।

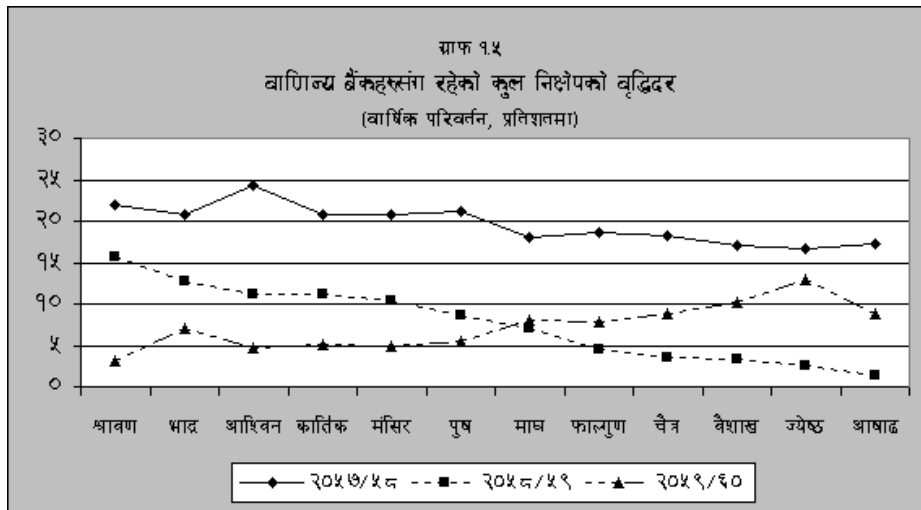
गत आर्थिक वर्षको अन्तसम्ममा वाणिज्य बैंकहरूले नेपाल राष्ट्र बैंकबाट लिएको कर्जा रु. १ अर्ब ४ करोड ४० लाख रहेकोमा २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. ९४ करोड ८० लाख रहेको छ। नेपाल राष्ट्र बैंकबाट रुग्ण उद्योगहरूको पुनरुत्थानको लागि व्यवस्था गरिएको पुनर्कर्जा सुविधा वाणिज्य बैंकहरूले अघिल्लो वर्षभन्दा कम उपयोग गरेकाले यस्तो कर्जा घट्न गएको हो।

वाणिज्य बैंकहरूको वैदेशिक दायित्व गत वर्ष रु. २२ करोड ८० लाख रहेको तुलनामा समीक्षा वर्षमा रु. १४ करोड १० लाख रहेको छ। समीक्षा वर्षमा वाणिज्य बैंकहरूको अन्य दायित्वहरू १५.६ प्रतिशत (रु. १० अर्ब २७ करोड ४० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. ७६ अर्ब २० करोड ७० लाख पुगेको छ। गत आर्थिक वर्षमा यस्तो दायित्व २.५ प्रतिशत (रु. १ अर्ब ६१ करोड ४० लाख) ले मात्र वृद्धि भएको थियो।

३.५ वाणिज्य बैंकहरूको स्रोतको उपयोग

समीक्षा वर्षमा वाणिज्य बैंकहरूसँग उपलब्ध साधनको उपयोगतर्फ कर्जा लगानीको वृद्धिदर बढेको छ भने तरल कोष घटेको छ। समीक्षा वर्षमा तरल कोष ९.४ प्रतिशत (रु. ४ अर्ब ४२ करोड २० लाख) ले ऋणात्मक रही २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. ४२ अर्ब ५३ करोडमा ओर्लेको छ (तालिका १.४)। गत आर्थिक वर्षमा पनि तरलकोष ७.३ प्रतिशत (रु. ३ अर्ब ६९ करोड २० लाख) ले घटेको थियो। कुल तरलकोषको अंशहरूमध्ये विदेशी मुद्राको

नगद मौज्जात गत आर्थिक वर्ष ७.४ प्रतिशत (रु. ४ करोड ९० लाख) ले घटेकोमा समीक्षा वर्षमा ८.४ प्रतिशत (रु. ५ करोड २० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. ६६ करोड ९० लाख पुगेको छ । त्यस्तै वाणिज्य बैंकहरुको नेपाल राष्ट्र बैंकमा रहेको नगद मौज्जात गत आर्थिक वर्ष १.० प्रतिशत (रु. १६ करोड ७० लाख) ले वृद्धि भएकोमा समीक्षा वर्षमा २.९ प्रतिशत (रु. ४६ करोड २० लाख) ले घटी २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. १५ अर्ब ६९ करोड १० लाखमा भरेको छ । वाणिज्य बैंकहरुसँग रहेको नगद मौज्जात १६.० प्रतिशत (रु. ७८ करोड ७० लाख) ले ऋणात्मक रही २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. ४ अर्ब १२ करोड २० लाखमा भरेको छ । गत आर्थिक वर्षमा यस्तो मौज्जात १९.२ प्रतिशत (रु. ७९ करोड २० लाख) ले वृद्धि भएको थियो । विदेशमा रहेको मौज्जात भने गत आर्थिक वर्ष १५.४ प्रतिशत (रु. ४ अर्ब २३ करोड ९० लाख) ले घटेको तुलनामा समीक्षा वर्षमा कम दर अर्थात् ७.३ प्रतिशत (रु. १ अर्ब ६९ करोड ७० लाख) ले घट्न गई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. २१ अर्ब ५६ करोड १० लाख कायम रहन गएको छ । तरल कोषमध्ये मार्गस्थ रकम (cash-in-transit) समीक्षा वर्षमा ७५.८ प्रतिशत (रु. १ अर्ब ५२ करोड ८० लाख) ले घट्न गई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. ४८ करोड ८० लाख रहन गएको छ । गत आर्थिक वर्षमा सो रकम १५.३ प्रतिशत (रु. ३६ करोड ३० लाख) ले घटेको थियो । अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा बजारमा ब्याजदर तल ओर्लिने प्रवृत्ति कायमै रहेकोले बैंकहरुको बाह्य मौज्जात घट्न जानुका साथै अनिवार्य नगद अनुपातमा गरिएको कटौतीको कारणले नेपाल राष्ट्र बैंकमा कम मौज्जात कायम गरेका कारण समेत वाणिज्य बैंकहरुको कुल तरलकोष वृद्धि समीक्षा वर्षमा ऋणात्मक रहन गएको हो ।

समीक्षा वर्षमा वाणिज्य बैंकहरुको साधनको उपयोगको मुख्य शीर्षक कर्जा तथा लगानी १५.६ प्रतिशत (रु. २७ अर्ब १ करोड ६० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. २ खर्ब ३३ करोड ५० लाख पुगेको छ । यस्तो कर्जा तथा लगानी गत आर्थिक वर्ष ७.७ प्रतिशत (रु. १२ अर्ब ४० करोड) ले वृद्धि भएको थियो । कर्जा तथा लगानीका प्रमुख अंशहरुमध्ये श्री ५ को सरकारतर्फ गएको वैकिङ्ग क्षेत्रको कर्जा गत आर्थिक

१२ आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

वर्ष १४.८ प्रतिशत (रु. ३ अर्ब ७५ करोड १० लाख) ले मात्र वृद्धि भएको तुलनामा समीक्षा वर्षमा ३५.५ प्रतिशत (रु. १० अर्ब ३३ करोड ८० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. ३९ अर्ब ४८ करोड २० लाख पुगेको छ । अनिवार्य नगद अनुपातमा कटौती, नेपाल राष्ट्र बैंकको आफ्नो स्वामित्वमा रहेको श्री ५ को सरकारको ऋणपत्रको रकमलाई कानूनी सीमा भित्र राख्ने प्रयास र वाणिज्य बैंकहरूसँगको निक्षेप परिचालनमार्फत प्राप्त साधन पर्याप्त मात्रामा निजी क्षेत्रमा प्रवाह नभएको सन्दर्भमा वाणिज्य बैंकहरूले उल्लेख्य मात्रामा श्री ५ को सरकारको ऋणपत्रहरूमा लगानी गरेकाले समीक्षा अवधिमा श्री ५ को सरकार माथिको दाबी अत्यधिक रूपमा बढ्न गएको हो । वित्तीय संस्थानहरूलाई गएको कर्जा गत आर्थिक वर्ष २१.० प्रतिशत (रु. १ अर्ब ६८ करोड २० लाख) ले वृद्धि भएकोमा समीक्षा वर्षमा ९.७ प्रतिशत (रु. ९४ करोड ५० लाख) ले मात्र बढी २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. १० अर्ब ६३ करोड ७० लाख पुगेको छ । गैरवित्तीय सरकारी संस्थानहरूलाई जाने कर्जा भने गत आर्थिक वर्ष ३८.५ प्रतिशत (रु. ८५ करोड ३० लाख) ले वृद्धि भएकोमा समीक्षा वर्षमा ५.६ प्रतिशत (रु. १७ करोड २० लाख) ले घटेर २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. २ अर्ब ८९ करोड ७० लाखमा भरेको छ ।

गत आर्थिक वर्षमा वाणिज्य बैंकहरूबाट निजी क्षेत्रमा प्रवाह भएको कर्जा ५.४ प्रतिशत (रु. ६ अर्ब ६७ करोड १० लाख) ले वृद्धि भएकोमा समीक्षा वर्षमा १२.३ प्रतिशत (रु. १६ अर्ब २ करोड ८० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. १ खर्ब ४६ अर्ब ११ करोड ७० लाख पुगेको छ । वाणिज्य बैंकहरूले आवास कर्जा, शैक्षिक कर्जा जस्ता नयाँ कर्जा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरेका तथा आयात कर्जामा पनि बढोत्तरी आएकोले समीक्षा वर्षमा निजी क्षेत्रमा प्रवाह भएको कर्जा उल्लेख्य दरले वृद्धि भएको हो । वाणिज्य बैंकहरूले खरिद गरेका विदेशी बिल्सको वृद्धि गत आर्थिक वर्ष २९.६ प्रतिशत (रु. ५५ करोड ७० लाख) ले ऋणात्मक रहेको थियो भने समीक्षा वर्षमा पनि ९.३ प्रतिशत (रु. १२ करोड ३० लाख) ले घटी २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. १ अर्ब २० करोड ३० लाखमा भरेको छ । वाणिज्य बैंकहरूको साधनको अन्य उपयोग समीक्षा वर्षमा १२.१ प्रतिशत (रु. ३ अर्ब ७२ करोड) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. ३४ अर्ब ३८ करोड ३० लाख पुगेको छ । गत वर्ष अन्य उपयोग ९.७ प्रतिशत (रु. ३ अर्ब ३० करोड ३० लाख) ले घटेको थियो ।

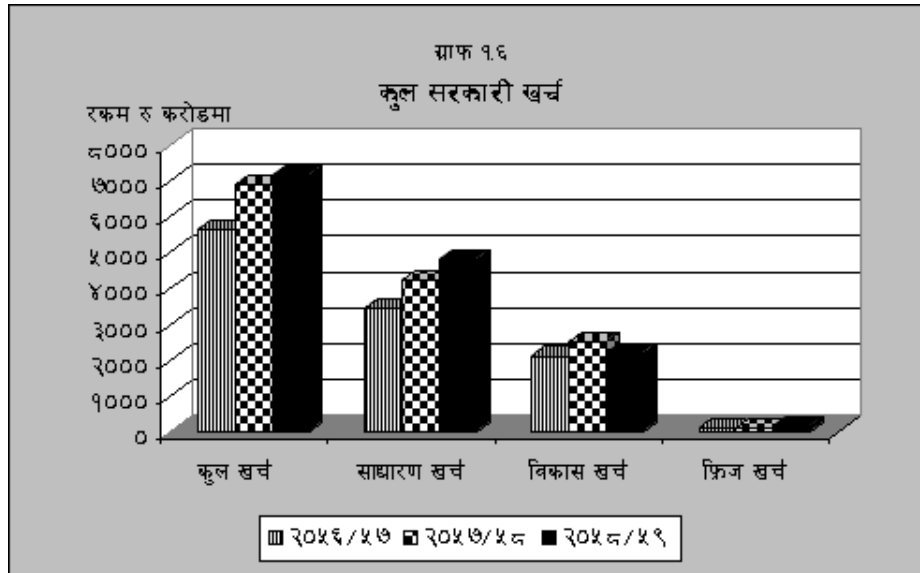
२०५९ आषाढ मसान्तको तुलनामा २०६० आषाढ मसान्तमा वाणिज्य बैंकहरूको कर्जा/निक्षेप अनुपात १.९ प्रतिशत बिन्दुले बढेर ८०.४ प्रतिशत रहेको छ । फलस्वरूप तरलता/निक्षेप अनुपात २०६० आषाढ मसान्तमा २०५९ आषाढ मसान्तको तुलनामा ०.४ प्रतिशत बिन्दुले घटी ४१ प्रतिशतमा भरेको छ । आर्थिक वर्ष २०५१/६० मा वाणिज्य बैंकहरूको कुल सम्पत्ति तथा दायित्व १०.५ प्रतिशत (रु. २६ अर्ब ३१ करोड ५० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा रु. २ खर्ब ७७ अर्ब २४ करोड ८० लाख पुगेको छ । यस्तो सम्पत्ति तथा दायित्व आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा २.२ प्रतिशत (रु. ५ अर्ब ४० करोड ५० लाख) ले मात्र वृद्धि भएको थियो ।

आर्थिक वर्ष २०५१/६० को अन्त्यसम्ममा जम्मा १७ वटा वाणिज्य बैंकका कुल ४०६ शाखाहरू र कृषि विकास बैंकको बैंकिङ्ग कारोवार गर्ने ४८ शाखाहरू गरी जम्मा ४५४ शाखाहरूले वाणिज्य बैंकिङ्ग सेवा उपलब्ध गराइरहेका छन् ।

४. सरकारी वित्त

४.१ खर्च

नेपाल राष्ट्र बैंकको अभिलेख अनुसार आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा श्री ५ को सरकारको कुल खर्च आर्थिक वर्ष २०५८/५९ को ४.० प्रतिशत बृद्धिको तुलनामा २.० प्रतिशतले मात्र बृद्धि भई रु. ७३ अर्ब ५ करोड २० लाख पुगेको छ (तालिका १.५) । कुल खर्चमध्ये साधारण खर्च अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा १३.४ प्रतिशतले बढेर रु. ५४ अर्ब ७२ करोड ८० लाख पुगेको छ । विकास खर्च भने अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा २२.१ प्रतिशतले घटेर रु.१६ अर्ब ९५ करोड ३० लाखमा सीमित रहेको छ । फ्रिज खाताबाट हुने खर्च पनि अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा १२.५ प्रतिशतले घटेर रु.१ अर्ब ३७ करोड १० लाखमा सीमित रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा साधारण खर्च १३.५ प्रतिशतले बढेको थियो भने विकास खर्च १३.८ प्रतिशतले घटेको थियो । समीक्षा वर्षमा साधारण खर्चको बृद्धिदर कायमै रहेको भएतापनि वर्षको पूर्वार्द्धमा शान्ति सुरक्षाको समस्याले गर्दा विकास निर्माणका कार्यहरू सञ्चालन गर्न कठिनाई भएको कारणले गर्दा विकास खर्च तीव्र रूपले घट्न गएकोले कुल सरकारी खर्च अघिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा न्यून दरले बढेको छ ।

४.२ साधन

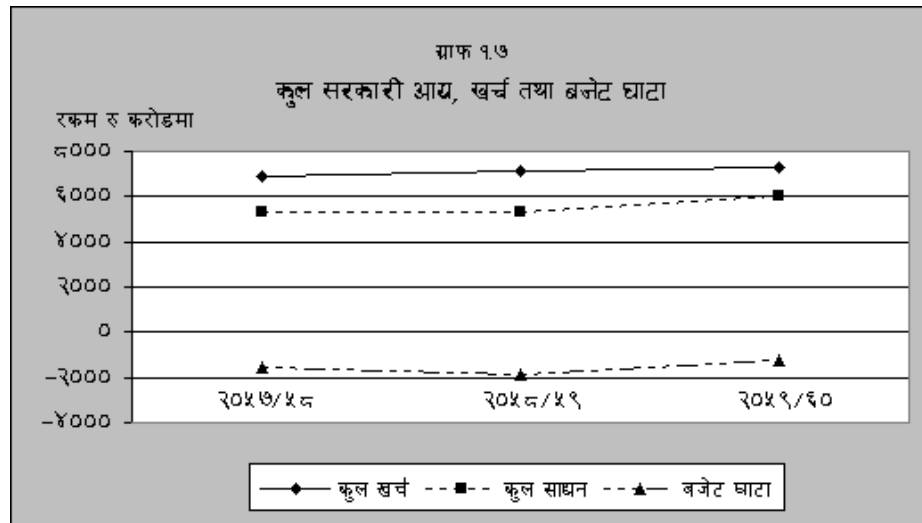
कुल साधन परिचालन अघिल्लो आर्थिक वर्षमा ०.६ प्रतिशतले बढेको तुलनामा समीक्षा वर्षमा १३.६ प्रतिशतले बृद्धि भई रु ६० अर्ब ४७ करोड ५० लाख पुगेको छ

१४ आर्थिक वर्ष २०५९/६० को प्रतिवेदन

(तालिका १.५) । कुल साधन परिचालनको प्रमुख स्रोतको रूपमा रहेको राजस्व अधिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा ११.५ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ५६ अर्ब २३ करोड पुगेको छ । साधनका अन्य स्रोतहरूमध्ये वैदेशिक नगद अनुदान अधिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा २०.७ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.२ अर्ब ४९ करोड ९० लाख पुगेको छ । तर गैर बजेटरी आय (खुद) अधिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा १.१ प्रतिशतले घटेर रु.१ अर्ब ६० करोड ६० लाख मात्र प्राप्त भएको छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा राजस्व ३.२ प्रतिशतले र गैर बजेटरी आय २७.१ प्रतिशतले बढेको थियो भने वैदेशिक नगद अनुदान २७.४ प्रतिशतले घटेको थियो ।

४.३ बजेट घाटा

श्री ५ को सरकारको बजेट घाटा आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा १५.२ प्रतिशतले बढेको तुलनामा समीक्षा वर्षमा ३१.४ प्रतिशतले घट्न गई रु.१२ अर्ब ५७ करोड ७० लाखमा सीमित रहेको छ (तालिका १.५) । उक्त बजेट घाटा पूर्ति गर्न समीक्षा वर्ष ट्रेजरी विल निष्काशनबाट रु. १ अर्ब ७६ करोड ९० लाख, विकास ऋणपत्रबाट रु.६ अर्ब ४० करोड ९० लाख, राष्ट्रिय बचतपत्रबाट रु.४० करोड, नागरिक बचत पत्रबाट रु.३० करोड ३० लाख, तथा बाह्य ऋणबाट रु.४ अर्ब ३० करोड २० लाख गरी कुल रु. १३ अर्ब १८ करोड ३० लाख परिचालन गरिएको र त्यसमध्ये सरकारी कोष अन्तर्गत अन्य शीर्षकमा रु.१४ करोड ४० लाख पूर्ति गरी बाँकी रु. ४६ करोड २० लाख सरकारी खातामा बचत रहन गएको छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा श्री ५ को सरकारले रु.५ अर्ब ८९ करोड ८० लाख अधिविकर्ष उपयोग गरेको थियो ।

५. मूल्य स्थिति

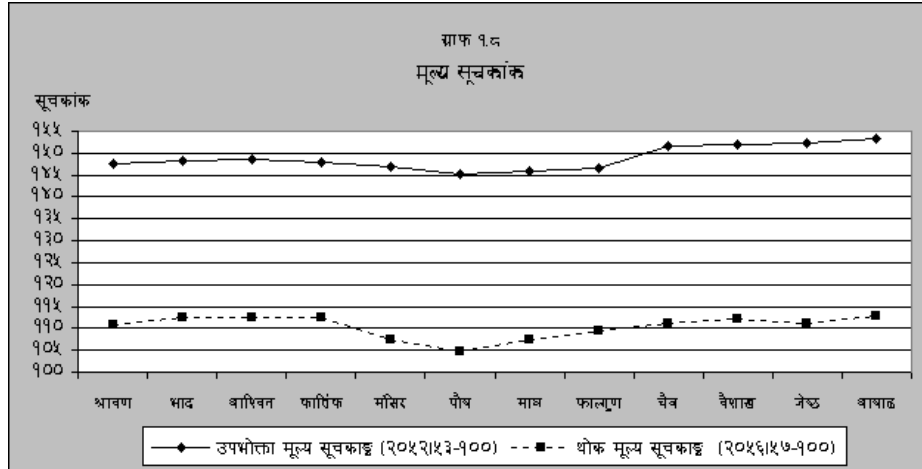
५.१ उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क

देशको मुद्रास्फीति (शहरी क्षेत्रको राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कको वार्षिक औसत वृद्धिदरको आधारमा) आर्थिक वर्ष २०५१/६० मा ४.८ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १.६) । गत वर्ष यस्तो मुद्रास्फीति २.९ प्रतिशत मात्र रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०५१/६० मा प्रमुख खाद्यान्न वाली धानको उत्पादन ह्रासोन्मुख हुनु, पेट्रोलियम पदार्थको मूल्यमा वृद्धि गरिनु, तेलजन्य वस्तुहरूको मूल्य अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमै वृद्धि हुनु आदि कारणहरूले गर्दा समग्र मूल्य स्थिति गत वर्षभन्दा उच्च रहन गएको हो ।

समूहगतरूपमा यस वर्ष खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको मूल्य सूचकाङ्क ४.४ प्रतिशतले र गैरखाद्य वस्तु तथा सेवा समूहको मूल्य सूचकाङ्क ५.० प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । गत वर्ष यस्तो वृद्धिदर क्रमशः ३.७ प्रतिशत र २.९ प्रतिशत थियो ।

वार्षिक औषत आधारमा समीक्षा अवधिमा खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहअन्तर्गतका उपसमूहहरूमध्ये चिनी तथा चिनीजन्य पदार्थ (७.० प्रतिशत) र मरमसला (८.८ प्रतिशत) को मूल्यमा ह्रास आएको भए तापनि तेल तथा दूध (१९.६ प्रतिशत), खाद्यान्न (८.२ प्रतिशत), पेय पदार्थ (६.९ प्रतिशत), रेष्टुराको खाना (३.५ प्रतिशत), माछा, मासु तथा फुल (३.३ प्रतिशत), दलहन (१.९ प्रतिशत), दूध तथा दुग्ध पदार्थ (१.० प्रतिशत) र तरकारी तथा फलफूल (०.५ प्रतिशत) को मूल्यमा वृद्धि हुन गएको छ ।

गैरखाद्य वस्तु तथा सेवा समूह अन्तर्गतका सातवटै उप-समूहहरूको मूल्य वृद्धि हुन गएको छ । उप-समूहगत रूपमा शिक्षा क्षेत्र (९.३ प्रतिशत), यातायात तथा सञ्चार (६.० प्रतिशत), घरायसी सामान तथा सेवा (५.९ प्रतिशत) को मूल्य वृद्धि उच्च देखिएको छ भने औषधि तथा व्यक्तिगत हेरचाह (४.३ प्रतिशत), सूतिजन्य वस्तुहरू (२.९ प्रतिशत), लत्ता कपडा (१.४ प्रतिशत) र जुता (१.१ प्रतिशत) को मूल्य वृद्धि सामान्य रहेको छ ।

क्षेत्रगत आधारमा वार्षिक औषत रुपमा तराईमा ५.७ प्रतिशत तथा काठमाडौं उपत्यका र पहाडमा ३.८ प्रतिशतले मूल्य वृद्धि भएको छ । गत वर्ष यस्तो वृद्धिदर क्रमशः ३.४ प्रतिशत, २.० प्रतिशत र २.५ प्रतिशत रहेको थियो । खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको मूल्य सूचकाङ्क तराई, काठमाडौं उपत्यका र पहाडमा क्रमशः ६.० प्रतिशत, २.७ प्रतिशत र ३.१ प्रतिशतले बढेको छ । त्यस्तैगरी गैरखाद्य वस्तु तथा सेवा समूहको मूल्य सूचकाङ्क क्रमशः ५.१ प्रतिशत, ४.९ प्रतिशत र ७.२ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ ।

५.२ थोक मूल्य सूचकाङ्क

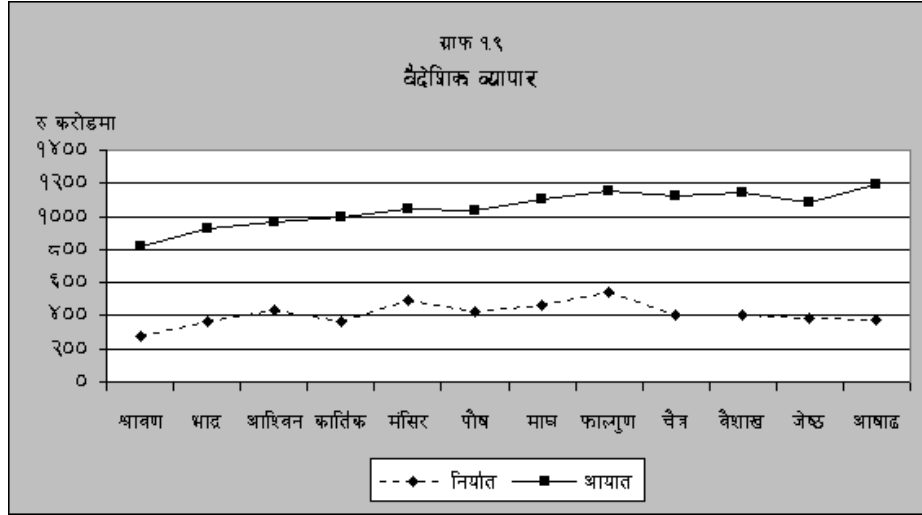
राष्ट्रिय थोक मूल्य सूचकाङ्कको वार्षिक औषत वृद्धिदर आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा ३.८ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १.७) । गत आर्थिक वर्ष यस्तो वृद्धिदर ४.९ प्रतिशत रहेको थियो । समूहगतरुपमा आयातीत वस्तुहरूको मूल्य ४.३ प्रतिशत, कृषिसम्बन्धी वस्तुहरूको मूल्य ३.८ प्रतिशत र स्वदेशमा उत्पादित औद्योगिक वस्तुहरूको मूल्य २.८ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । गत आर्थिक वर्ष यी समूहहरूको मूल्य क्रमशः ०.६ प्रतिशत, ७.६ प्रतिशत र ५.५ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो । यस वर्ष उच्च दरले मूल्य वृद्धि भएका उप-समूहहरूमा पेट्रोलियम पदार्थ तथा कोइला (१२.१ प्रतिशत), खाद्यान्न (८.९ प्रतिशत) र पशुजन्य उत्पादन (५.२ प्रतिशत) रहेका छन् ।

६. बाह्य क्षेत्र

६.१ समग्र व्यापार स्थिति

देशको बाह्य क्षेत्र कारोवारमा यो वर्ष मिश्रित उपलब्धि हासिल भएको छ । वस्तु निर्यात तथा आयात दुबैमा गत आर्थिक वर्षको तुलनामा वृद्धि भएको छ । निर्यातको तुलनामा आयातको वृद्धिदर अधिक रहेको कारण व्यापार घाटामा भने अघिल्लो वर्षको तुलनामा उल्लेख्य वृद्धि भएको छ । भन्सार तथ्याङ्क अनुसार अघिल्लो वर्ष १५.६ प्रतिशतले ह्रास भएको कुल वस्तु निर्यात समीक्षा वर्ष ४.९ प्रतिशत (रु. २ अर्ब ३० करोड १० लाख) ले बढ्न गई रु. ४९ अर्ब २४ करोड ६० लाख पुगेको छ (तालिका १.८) । तथापि कुल वस्तु निर्यात/ कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुपात अघिल्लो वर्ष ११.१ प्रतिशत रहेकोमा समीक्षा वर्ष केही कमी भई १०.९ प्रतिशतमा झरेको छ । कुल निर्यातमा केही सुधार आउनुमा विश्व अर्थतन्त्रमा देखापरेको सुधारसँगै अन्य मुलुकतर्फको निर्यातमा सुधार आउनु प्रमुख कारकको रुपमा रहेको देखिन्छ । अघिल्लो वर्ष ७.२ प्रतिशतले कमी भएको कुल आयात समीक्षा वर्षमा १७.२ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । कुल आयातको परिमाण अघिल्लो वर्ष रु. १०७ अर्ब ३८ करोड ९० लाख भई कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको २५.४ प्रतिशत रहेकोमा समीक्षा वर्ष रु. १२५ अर्ब ८५ करोड ४० लाखमा पुगी कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको २७.७ प्रतिशत पुगेको छ । समीक्षा वर्ष कुल आयात तथा निर्यात व्यापारमा वृद्धि भएको कारणले अघिल्लो वर्ष ९.९ प्रतिशतले घटेको कुल व्यापार समीक्षा वर्ष १३.५ प्रतिशतले बढ्न गएको छ । यसरी समीक्षा वर्ष नेपालको कुल व्यापार घाटा २६.७ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ७६ अर्ब ६० करोड ८० लाख पुगेको छ । अघिल्लो वर्ष कुल व्यापार घाटा ०.७ प्रतिशतले मात्र वृद्धि भई रु. ६० अर्ब ४४ करोड ४० लाख पुगेको थियो । अघिल्लो वर्षको व्यापार घाटा सोही वर्षको कुल गार्हस्थ्य

उत्पादनको १४.३ प्रतिशत रहेकोमा समीक्षा वर्षको व्यापार घाटा/ कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुपात १६.९ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १.१) ।

भारततर्फको निर्यात : समीक्षा वर्ष भारततर्फको निर्यातमा संकुचन आएको छ। अघिल्लो वर्ष ७.४ प्रतिशतले वृद्धि भएको भारततर्फको निर्यात समीक्षा वर्षमा ३.७ प्रतिशत (रु. १ अर्ब ४ करोड ३० लाख) ले घट्न गई रु. २६ अर्ब ९९ करोड ३० लाख रहेको छ (तालिका १.८) । कुल निर्यातमा भारततर्फको निर्यातको अंश अघिल्लो वर्ष ५९.६ प्रतिशत रहेकोमा समीक्षा वर्षमा ५४.७ प्रतिशतमा झरेको छ। समीक्षा वर्ष भारततर्फ विशेषगरी जूटका सामान, अलैंची, एम.एस. पाइप, छाला, धागो, चाउचाउ, प्लाष्टिकका भाँडा जस्ता वस्तुहरूको निकासी वृद्धि भएको छ भने वनस्पति द्रव्य, तामाको तार तथा पाता, पश्मिना, दन्तमञ्जन, साबुन, बिस्कुट तथा खोटो जस्ता वस्तुहरूको भारततर्फको निर्यात घटेको छ।

तेस्रो मुलुकतर्फको निर्यात : भारत बाहेक अन्य मुलुकहरूतर्फको निर्यात अघिल्लो वर्ष ३५.९ प्रतिशतले ह्रास भएकोमा समीक्षा वर्ष १७.६ प्रतिशत (रु. ३ अर्ब ३४ करोड ३० लाख) ले वृद्धि भई रु. २२ अर्ब ३३ करोड २० लाख पुगेको छ (तालिका १.८) । समीक्षा वर्ष अन्य मुलुकतर्फ निर्यात हुने प्रमुख वस्तुहरूमध्ये तयारी पोशाकको निर्यात अघिल्लो वर्ष ४०.३ प्रतिशतले घटेकोमा समीक्षा वर्षमा ५९.६ प्रतिशत (रु. ४ अर्ब ३ करोड ९० लाख) ले वृद्धि भई रु. ११ अर्ब ८७ करोड २० लाख पुगेको छ। त्यसैगरी समीक्षा वर्षमा हस्तकलाका सामान, गरगहना, नेपाली कागज, चिया तथा कागजबाट बनेका सामानको निर्यातमा पनि वृद्धि भएको छ। ऊनी गलैँचाको निर्यात समीक्षा वर्ष पनि १४.६ प्रतिशत (रु. ९० करोड ७० लाख) ले घटी रु. ५ अर्ब ३० करोड ६० लाख रहेको छ (तालिका १.९) । अघिल्लो वर्ष उक्त वस्तुको निर्यात २७.७ प्रतिशतले घटेको थियो। त्यसैगरी अघिल्लो वर्ष अन्य मुलुकतर्फ ६९.८ प्रतिशतले ह्रास भएको पश्मिनाको निर्यात समीक्षा वर्षमा ७.४ प्रतिशतले ह्रास भई अघिल्लो वर्षको रु १ अर्ब २४ करोड ५० लाखबाट रु १ अर्ब १५ करोड २० लाखमा झरेको छ।

उपरोक्त वस्तुहरू बाहेक अन्य मुलुकहरूतर्फ प्रशोधित छाँला, जडिबुटी, दाल जस्ता वस्तुहरूको समेत निर्यात घटेको छ ।

भारतबाट भएको आयात : भारतबाट भएको आयातको वृद्धिदर अधिल्लो वर्ष ३.५ प्रतिशत रहेकोमा समीक्षा वर्ष ३०.२ प्रतिशत (रु. १७ अर्ब ११ करोड ६० लाख) ले वृद्धि भइ रु. ७३ अर्ब ७३ करोड ८० लाख पुगेको छ (तालिका १.८) । समीक्षा वर्ष भारतबाट भएको आयातमा वृद्धि हुनुमा विशेष गरी औषधि, एम.एस. वायर रड, विद्युतीय उपकरणहरू, कोइला, रेडियो, टेलिभिजन, कपडा, धागो, चामल, रसायन, कृषि उपकरण तथा पूर्जाहरू, अन्य यन्त्र तथा औजारहरू, श्रृंगारका सामान, पेट्रोलियम पदार्थ, कोल्ड तथा हट रोल्ड सिट इन क्वायल, एम.एस. विलेट, नून, टायर ट्युब जस्ता वस्तुहरूको आयात वृद्धिको मुख्य भूमिका रहेको छ । समीक्षा वर्षमा तयारी पोशाक, सिमेन्ट, यातायातका साधन तथा पाटपूर्जा, सुर्ती, कागज जस्ता वस्तुहरूको भारतबाट हुने आयात भने घटेको छ । परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी गरी आयात हुने व्यवस्था अन्तर्गत भारतबाट समीक्षा वर्ष कुल रु. ११ अर्ब ७२ करोड (भारतबाट हुने आयातको १५.९ प्रतिशत) मूल्य बराबरका सामान आयात भएको छ । अधिल्लो वर्ष यस्तो आयात रु. ८ अर्ब ५४ करोड ५० लाख (भारतबाट हुने आयातको १५.१ प्रतिशत) बराबर रहेको थियो । यस व्यवस्था अन्तर्गत मुख्य रूपमा एम.एस. विलेट, एम.एस. वायर रड, औद्योगिक रसायन, पोलिष्टर फाइबर, हटरोल्ड सिट, कोल्डरोल्ड सिट, नाइलन धागो, कास्टिक सोडा जस्ता वस्तुहरू बढी आयात हुने गरेको देखिन्छ । भारतसँगको व्यापार घाटा अधिल्लो वर्ष स्थिर रहेकोमा समीक्षा वर्ष ६३.३ प्रतिशतले वृद्धि भएकोले कुल व्यापार घाटामा भारतको अंश अधिल्लो वर्ष ४७.४ प्रतिशत रहेकोमा समीक्षा वर्ष ६१.१ प्रतिशत पुगेको छ । कुल आयातमा भारतको अंश अधिल्लो वर्ष ५२.७ प्रतिशत रहेकोमा समीक्षा वर्ष ५८.६ प्रतिशत पुगेको छ ।

अन्य मुलुकबाट भएको आयात : अन्य मुलुकबाट भएको आयात अधिल्लो वर्ष १६.८ प्रतिशतले ह्रास भएकोमा समीक्षा वर्षमा २.७ प्रतिशतले बढ्न गइ रु. ५२ अर्ब ११ करोड ६० लाख पुगेको छ (तालिका १.८) । अधिल्लो वर्ष सुनको आयातमा २९.३ प्रतिशतले गिरावट आएकोमा समीक्षा वर्ष ८७.९ प्रतिशतले ह्रास भएको छ । सुनको अतिरिक्त समीक्षा वर्षमा विशेष गरी चाँदी, खानेतेल, सुपारी, कच्चा पाम तेल, रासायनिक मल, विद्युतिय सरसामान, चिकित्सा सामग्री, लेखने तथा छापने कागज, धागो, कपडा, तामाको तार, डण्डी तथा पाता, भिडियो टेलिभिजन तथा पूर्जा, तयारी पोशाक, कम्प्युटर पार्ट्स, यातायातका साधन तथा पूर्जा, कच्चा रेशम, कार्यालय सामग्री, अन्य यन्त्र तथा औजार, क्यामरा, घडी आदि वस्तुहरूको आयात घटेको छ भने कच्चा ऊन, स्टिल रड तथा पाता, प्लाष्टिक दाना, कच्चा सोयाबिन तेल जस्ता वस्तुहरूको आयात समीक्षा वर्षमा बढेको छ । अधिल्लो वर्ष १.३ प्रतिशतले बढेको अन्य मुलुकहरूसँगको व्यापार घाटा भने यस वर्ष ६.३ प्रतिशतले घट्न गएको छ । कुल आयातमा अन्य मुलुकहरूको अंश अधिल्लो वर्ष ४७.३ प्रतिशत रहेकोमा समीक्षा वर्षमा ४१.४ प्रतिशतमा आएको छ ।

६.२ शोधनान्तर

शोधनान्तर तथ्याङ्कलाई बढी भन्दा बढी यथार्थपरक र समयानुकूल बनाउने उद्देश्यले नेपाल राष्ट्र बैकले परम्परागत रूपमा प्रकाशित गर्दै आएको शोधनान्तर तथ्याङ्क सम्बन्धी

ढाँचामा समयानुकूल सुधार तथा परिमार्जन गरी आर्थिक वर्ष २०६० वैशाखदेखि नयाँ ढाँचामा शोधनान्तर तथ्याङ्क प्रकाशित गरेको छ । यसरी नयाँ ढाँचामा तथ्याङ्क प्रकाशन गर्दा कतिपय नयाँ शीर्षकहरू समावेश गरिएको छ भने कतिपय पहिलेका शीर्षक तथा उपशीर्षकहरूले समेट्न नसकेका पक्षहरूलाई पनि समेट्ने प्रयास गरिएको छ ।

पुरानो ढाँचाको तथ्याङ्कमा तेस्रो मुलुकबाट आयात गरी भारतलाई बिक्री गरिएको पेट्रोलियम पदार्थ निर्यातमा समावेश गरिएको थिएन । नयाँ ढाँचामा भने भारतलाई बिक्री गरिएको पेट्रोलियम पदार्थ निर्यातमा समावेश गरिएको छ । यसको अलावा नेपालबाट भारतमा बिक्री गरिएको विद्युत् तथा विदेशी हवाईजहाजहरूले नेपालमा भरेको इन्धनको मूल्यलाई समेत निर्यातमा समावेश गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा तेस्रो मुलुकबाट आयात गरी भारतलाई बिक्री गरिएको पेट्रोलियम पदार्थ उल्लेख्य रहेको तर आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा तेस्रो मुलुकबाट पेट्रोलियम पदार्थ आयात गरी भारतलाई बिक्री नगरिएकोले यस वर्ष कुल निर्यात १३.६ प्रतिशतले कमी भई रु ५० अर्ब ७ करोड ६० लाखमा सीमित भएको छ (तालिका १.१०) । अघिल्लो वर्षमा भने पेट्रोलियम पदार्थ बाहेकका अन्य वस्तुहरूकै निर्यातमा कमी आएको कारण कुल निर्यात १६.९ प्रतिशतले घट्न गएको थियो ।

परम्परागत रूपमा आयातलाई सि.आई.एफ. (c.i.f.) मूल्यमा उल्लेख गरिदै आएकोमा यसमा परिमार्जन गरी आयातलाई पनि एफ.ओ.वि. (f.o.b.) मूल्यमा नै उल्लेख गरिएको छ । यसरी निर्यात तथा आयातलाई एफ.ओ.वि. मूल्यमा उल्लेख गर्दा विभिन्न देशहरू बीच हुने आयात तथा निर्यातको तुलनात्मक अध्ययन र तथ्याङ्क सुद्धिकरणमा समेत सहयोग पुग्ने हुन्छ । पुरानो ढाँचाको शोधनान्तर तथ्याङ्कमा भारतबाट आयात गरिने पेट्रोलियम पदार्थ मात्र आयातमा समावेश हुने गरेकोमा नयाँ ढाँचामा तेस्रो मुलुकबाट आयात गरिएको पेट्रोलियम पदार्थ पनि समावेश गरिएको छ । त्यसैगरी भारतबाट खरिद गरिएको विद्युत् र नेपाली हवाईजहाजले भारत तथा अन्य मुलुकमा भरेको इन्धन पनि आयातमै समावेश गरिएको छ । आयातलाई एफ.ओ.वि. (f.o.b.) मूल्यमा राखिएकोले पेट्रोलियम पदार्थ बाहेकको आयातको आयतन पुरानो ढाँचामा प्रकाशित गरिने आयात तथ्याङ्कभन्दा उल्लेख्य रूपले कमी रहेको छ । अघिल्लो वर्ष भारत तथा अन्य मुलुक दुवै तर्फबाट पेट्रोलियम पदार्थ आयात गरिएको तर समीक्षा वर्षमा भारतबाट मात्र आयात गरिएकोले पेट्रोलियम पदार्थको आयातमा १५.१ प्रतिशतले कमी भई रु १८ अर्ब ८० करोडमा सीमित रहेको छ । फलस्वरूप पेट्रोलियम पदार्थ बाहेकको आयात १५.९ प्रतिशतले बढेको भएपनि कुल आयात केवल ९.८ प्रतिशतले बढी रु. १ खर्ब २२ अर्ब २० करोड ३० लाख पुगेको छ । अघिल्लो वर्ष भने पेट्रोलियम पदार्थको आयातमा ११.२ प्रतिशतले र अन्य वस्तुहरूको आयातमा ११.९ प्रतिशतले कमी आएको कारण कुल आयात ११.८ प्रतिशतले घटेको थियो ।

सेवा : आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा आर्थिक वर्ष २०५८/५९ को तुलनामा सेवातर्फको पर्यटन आयमा ३५.७ प्रतिशतले वृद्धि भई रु ११ अर्ब ७४ करोड ८० लाख पुगेको छ भने अन्यत्र नपरेको सरकारी आय २५.५ प्रतिशतले कमी भई रु ६ अर्ब ६२ करोड ४० लाखमा सीमित भएको छ (तालिका १.१०) । तथापि अघिल्लो वर्ष ३४.३ प्रतिशतले घटेको अन्य सेवा आय समीक्षा वर्षमा १७.३ प्रतिशतले वृद्धि भई रु ८ अर्ब १४ करोड ७० लाख पुगेकोले अघिल्लो वर्ष १८.१ प्रतिशतले घटेको कुल सेवा आय समीक्षा वर्षमा ८.३ प्रतिशतले वृद्धि भई

२० आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

रु २६ अर्ब ५१ करोड ९० लाख पुगेको छ । सेवा क्षेत्रको भुक्तानी तर्फ यातायात खर्च १.१ प्रतिशतले र पर्यटन खर्च ७.७ प्रतिशतले बढेको भए पनि अन्य सेवा खर्चमा ८.७ प्रतिशतले कमी आएको कारण कुल सेवा भुक्तानी ०.५ प्रतिशतले मात्र बढ्न गएको छ । यसरी सेवा तर्फको आयमा वृद्धि भई सेवा क्षेत्रमा भएको बचतले व्यापार घाटाको ७.८ प्रतिशत पूरा गरेकोले वस्तु तथा सेवा क्षेत्रको कुल घाटा रु ६६ अर्ब ४८ करोड रहेको छ, जुन गत वर्षको तुलनामा ३३.९ प्रतिशतले अधिक रहेको छ ।

समीक्षा वर्षमा आय शिर्षक तर्फको प्राप्त (income credit) ४.४ प्रतिशतले वृद्धि भई रु ४ अर्ब ४८ करोड ७० लाख पुगेको छ, भने उक्त शिर्षकतर्फको भुक्तानी ५.३ प्रतिशतले वृद्धि भई रु ५ अर्ब १६ करोड ३० लाख पुगेको छ । फलस्वरूप वस्तु, सेवा तथा आयतर्फको समग्र घाटा ३३.७ प्रतिशतले वृद्धि भई रु ६७ अर्ब १५ करोड ६० लाख पुगेको छ । अधिल्लो वर्ष यस्तो घाटा ६.५ प्रतिशतले वृद्धि भई रु ५० अर्ब २४ करोड २० लाख पुगेको थियो ।

ट्रान्सफर : ट्रान्सफर आयतर्फ समीक्षा अवधिमा अनुदान ९.४ प्रतिशतले वृद्धि भई रु १३ अर्ब ८४ करोड २० लाख पुगेको छ (तालिका १.१०) । अधिल्लो वर्षमा अनुदान ५.० प्रतिशतले बढेको थियो । यस वर्ष निजी क्षेत्रको विप्रेषण (workers remittance) १४.० प्रतिशतले उल्लेख्य रूपमा वृद्धि भई रु ५४ अर्ब २० करोड ३० लाख पुगेको छ । पुरानो ढाँचाको शोधनान्तर तथ्याङ्कमा औपचारिक संयन्त्र (formal channel) बाट आएको विप्रेषण मात्र उल्लेख गरिने गरिएकोमा परिमार्जित ढाँचाको शोधनान्तर तथ्याङ्कमा अनौपचारिक माध्यमबाट नेपाल भित्रिने निजी क्षेत्रको विप्रेषण समेत अनुमान गरी समावेश गरिएकोले पुरानो ढाँचाको तथ्याङ्कको तुलनामा नयाँ ढाँचाको तथ्याङ्कमा यस्तो आय उल्लेख्य रूपले बढ्न गएको छ । यस अवधिमा निवृत्तिभरण (pension) आयमा ११.४ प्रतिशतले कमी आई सो आय रु ७ अर्ब ३२ करोड ७० लाखमा सीमित रहेको छ, भने अन्य ट्रान्सफर आय ४०.६ प्रतिशतले वृद्धि भई रु २ अर्ब ३९ करोड २० लाख पुगेको छ । समीक्षा वर्षमा ट्रान्सफर भुक्तानी १३.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु २ अर्ब २३ करोड २० लाख पुगेको छ । अधिल्लो वर्ष ट्रान्सफर भुक्तानी ३७.६ प्रतिशतले बढेको थियो ।

चालू खाता : यसरी ट्रान्सफर आयतर्फ अनौपचारिक माध्यमबाट नेपाल भित्रिने अनुमान गरिएको निजी क्षेत्रको विप्रेषण अत्यधिक रहन गएको कारण परम्परागत रूपमा रहँदै आएको चालू खाता घाटा स्थिति चालू खाता बचतमा रुपान्तरित भएको छ । जसअनुसार समीक्षा अवधिमा चालू खातामा रु ८ अर्ब ३७ करोड ७० लाखको बचत हुन गएको छ (तालिका १.१०) । नयाँ ढाँचाको तथ्याङ्क अनुसार अधिल्लो वर्ष यस्तो बचत रु १७ अर्ब ९४ करोड ४० लाख रहेको थियो ।

पूँजी खाता : परम्परागत रूपमा प्रकाशित हुँदै आएको शोधनान्तर तथ्याङ्कमा पूँजी खाताअन्तर्गत सरकारी ऋण र साँवा भुक्तानीलाई छुट्टा छुट्टै शीर्षकमा देखाइएको र अन्य सबै रकम विविध पूँजी शीर्षक अन्तर्गत रहने गरेकोमा नयाँ ढाँचामा पूँजी खाता र वित्तीय खाता गरी दुई भागमा विभाजन गरिएको छ । नयाँ ढाँचाको शोधनान्तर तथ्याङ्कमा लगानी प्रकृति (investment nature) को सरकारी तथा अन्य क्षेत्रको अनुदान मात्र पूँजी खातामा राखिएको छ, जुन अधिल्लो वर्षमा ७.८ प्रतिशतले घटेकोमा समीक्षा वर्षमा पनि ५.३ प्रतिशतले ह्रास भई रु ५ अर्ब ३९ करोड ४० लाख रहेको छ (तालिका १.१०) ।

वित्तीय खाता : वित्तीय खातातर्फ समीक्षा अवधिमा रु. ९६ करोड १० लाखको प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी भित्रिएको छ (तालिका १.१०) । अन्य लगानी सम्पत्ति (other investment assets) समीक्षा अवधिमा रु ३४ अर्ब ६३ करोड थप भएको छ । गत वर्ष यस्तो लगानी रु ३५ अर्ब १३ करोड ७० लाख थप भएको थियो । अन्य लगानी दायित्व (other investment liabilities) तर्फ यस अवधिमा व्यापारिक साख (trade credit) रु १६ अर्ब ८९ करोड ९० लाखले वृद्धि भएको छ । यस अवधिमा सरकारी ऋण आप्रवाह रु ५ अर्ब २३ करोड ६० लाख भएको छ भने साँवा भुक्तानी रु ५ अर्ब ६६ करोड ९० लाख भएको छ । फलस्वरूप खुद सरकारी ऋण आप्रवाह रु ४३ करोड ३० लाखले ऋणात्मक रहेको छ । समीक्षा अवधिमा मुद्रा तथा निक्षेपतर्फको दायित्व रु. १ अर्ब १४ करोड ८० लाख थप हुन गएको छ । फलस्वरूप वित्तीय खाता रु १५ अर्ब ६७ करोड ३० लाखले ऋणात्मक रहन गएको छ ।

शोधनान्तर स्थिति : वित्तीय खाता उच्च स्तरमा ऋणात्मक रहेको भए पनि चालू खातामा उच्च बचत रहेको तथा समीक्षा अवधिमा रु ८ अर्ब २५ करोड २० लाख बराबरको विविध पूँजी आप्रवाह भएको कारण रिजर्भ तथा तत्सम्बन्धी शिर्षकमा रु ६ अर्ब ३५ करोडले वृद्धि भएको छ (तालिका १.१०) । फलस्वरूप समीक्षा अवधिमा रु ५ अर्ब २० करोड २० लाखको समग्र शोधनान्तर बचत भएको छ । अधिल्लो वर्ष रु. ३ अर्ब ३४ करोड ३० लाखको शोधनान्तर घाटा भएको थियो ।

विदेशी मुद्रा संचिति : बैकिङ्ग क्षेत्रसँग रहेको कुल विदेशी विनिमय संचिति २०६० आषाढ मसान्तमा रु. १ खर्ब १० अर्ब ३९ करोड ३० लाख रहेको छ जसमा नेपाल राष्ट्र बैंकसँग रहेको विदेशी मुद्रा संचितिको अंश ७८.८ प्रतिशत रहेको छ (तालिका १.११) । गत वर्ष कुल विदेशी विनिमय संचिति रु १ खर्ब ५ अर्ब ९० करोड १० लाख रहेकोमा नेपाल राष्ट्र बैंकसँग रहेको संचितिको अंश ७६.२ प्रतिशत रहेको थियो । २०६० आषाढमा २०५९ आषाढको तुलनामा परिवर्त्य विदेशी विनिमय संचितिको वृद्धिदर २३.५ प्रतिशत रहेको छ । अपरिवर्त्य संचिति भने ५६.१ प्रतिशतले घटेको छ । गत वर्ष परिवर्त्य संचिति ०.२ प्रतिशतले बढेको थियो भने अपरिवर्त्य संचिति २.३ प्रतिशतले बढेको थियो । विद्यमान कुल संचितिमा परिवर्त्य संचितिको अंश ८९.८ प्रतिशत र अपरिवर्त्य संचितिको अंश १०.२ प्रतिशत छ । गत वर्ष यस्तो अंश क्रमशः ७५.८ प्रतिशत र २४.२ प्रतिशत थियो । तेस्रो मुलुकमा गएका नेपाली कामदारहरुबाट प्राप्त विप्रेषणको आप्रवाह बढेकाले यस वर्ष परिवर्त्य संचितिको अंश बढेको हो । समीक्षा वर्षको आयातलाई आधार मान्दा विदेशी विनिमय संचितिको विद्यमान स्तरले १०.५ महिनाको वस्तु आयात र ८.७ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न पर्याप्त छ । २०६० आषाढ मसान्तमा परिवर्त्य संचितिको स्तर रु. ९९ अर्ब १६ करोड ५० लाख रहेको छ ।

७. मुद्रा बजार

मुद्रा बजार स्थिति : आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा सरकारी ऋणपत्रहरुको खुला बजार तथा दोश्रो बजार कारोबार अन्तर्गत नेपाल राष्ट्र बैंकको Turnover को आधारमा श्री ५ को सरकारको ट्रेजरी बिल खरीदतर्फ रु. २० अर्ब ११ करोड ८० लाख र बिक्रीतर्फ रु. ५३ अर्ब ७० करोड ४० लाखको कारोबार भई बजारबाट रु.३३ अर्ब ५८ करोड ७० लाखको तरलता प्रशोचन भएको छ । यस्तो कारोबार अधिल्लो आर्थिक वर्षमा क्रमशः रु.१४ अर्ब ५४ करोड

२२ आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

५० लाख र रु. ४६ अर्ब १० करोड ५० लाख हुन गई रु. ३१ अर्ब ५६ करोड बराबरको तरलता प्रशोचन भएको थियो। यसैगरी आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा रिपो (REPO) Turnover को आधारमा रु. ५८ अर्ब ९ करोड ९३ लाख कारोबार भएकोमा समीक्षा वर्षमा यस्तो कारोबार रु. ४५ अर्ब ९० करोड ६० लाख हुन गएको छ। यसरी रिपो समेत समग्रमा गत आर्थिक वर्ष रु. २६ अर्ब ५३ करोड ९० लाख तरलता बजारमा प्रवाह हुन गएकोमा समीक्षा वर्षमा रु. १२ अर्ब ३१ करोड ९० लाख तरलता प्रवाह भएको छ।

आर्थिक वर्ष २०५१/६० को अवधिभर बोलकबोल प्रथा अनुसार खुला बजारमा बिक्री गरिएको श्री ५ को सरकारको ९१ दिने ट्रेजरी बिलको भारित औसत व्याजदर ३.५ प्रतिशत कायम भयो। यो दर गत आर्थिक वर्षको औसत भारित दरभन्दा १.२ विन्दुले कम रहेको छ। त्यसैगरी वाणिज्य बैंकहरु बीच हुने अन्तरबैंक कारोबारको औसत भारित व्याजदर पनि गत आर्थिक वर्षको ४.२ प्रतिशतको तुलनामा ०.६ प्रतिशत विन्दुले ह्रास आई समीक्षा वर्षमा ३.६ प्रतिशत रहेको छ।

बोलकबोलको माध्यमबाट ट्रेजरी बिलको बिक्री : समीक्षा वर्षमा कुल रु. ५१ अर्ब ७२ करोड ७० लाखको ट्रेजरी बिलहरु बोलकबोलको माध्यमबाट बिक्री गरिएको छ। बोलकबोल मार्फत बिक्री भएका ट्रेजरी बिलको कुल रकममध्ये रु. ४२ अर्ब ३७ करोड ९० लाखको ९१ दिने ट्रेजरी बिल र रु. ९ अर्ब ३४ करोड ९० लाख बराबरको ३६४ दिने ट्रेजरी बिल रहेका छन्। समीक्षा वर्षमा ९१ दिने ट्रेजरीबिलको ५२ पटक र ३६४ दिने ट्रेजरी बिलको २० पटक बोलकबोल गरिएको थियो। ९१ दिने ट्रेजरी बिलको भारित बोलकबोल बट्टादर न्यूनतम १.५४८७ प्रतिशत रह्यो भने अधिकतम ४.३३३३ प्रतिशतसम्म पुगी औसत बट्टादर ३.४९७५ प्रतिशत रहन गयो। त्यस्तै ३६४ दिने ट्रेजरी बिलको भारित बोलकबोल बट्टादर न्यूनतम ३.२९४७ प्रतिशत र अधिकतम ५.१७७५ प्रतिशतसम्म पुगी औसत बट्टादर ४.३२८४ प्रतिशत रहन गयो।

ट्रेजरी बिलको दोस्रो बजार कारोबार : दोस्रो बजार कारोवारलाई विस्तार गर्न तथा प्रगाढ बनाउन गत आर्थिक वर्षहरुमा प्रयोगमा ल्याइएको Repo, Outright Sale र Outright Purchase र Tap Sale जस्ता संयन्त्रहरुलाई कायमै राखिएको छ भने यी संयन्त्रहरुको प्रभावकारितामा नियमित अनुगमन र आवश्यकतानुसार परिमार्जन र नीतिगत परिवर्तन समेत गर्ने गरिएको छ। विगतमा ९१ दिन भन्दा कम अवधिको लागि मात्र दोस्रो बजारबाट स्वामीत्व बिक्री गर्ने गरेकोमा आर्थिक वर्ष २०५१/६० मा रु. ८ अर्ब ४९ करोड ४० लाखको मौज्जात ३६४ दिनको लागि बिक्री गरिएको छ। साथै ९१ दिनभन्दा बढी अवधिका ट्रेजरी बिल पनि बिक्री गरिएको छ। यस आर्थिक वर्षमा कुल रु. १ खर्ब १९ अर्ब ७२ करोड ८० लाख बराबरको ट्रेजरी बिलको दोस्रो बजार मार्फत कारोबार भएको छ।

आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा दोस्रो बजार संचालनको लागि कुल रु. २३ अर्ब ५१ करोड ४० लाखको १ वर्षे ट्रेजरी बिलको मौज्जात रहेकोमा यस आर्थिक वर्षमा रु. १ अर्ब साँवा भुक्तानी गरेको तथा श्री ५ को सरकारले गत आर्थिक वर्षमा लिएको अधिविकर्ष रु. ५ अर्ब ८९ करोड ७० लाखलाई दोस्रो बजारबाट कारोबार गर्ने गरी १ वर्षे ट्रेजरी बिलमा परिणत गरिएको छ। साथै श्री ५ को सरकारले आर्थिक वर्ष २०५१/६० मा भुक्तानी गर्नु पर्ने विकास ऋणपत्र मध्ये रु. ६५ करोडलाई पनि दोस्रो बजारमा कारोबार गर्ने गरी १ वर्षे ट्रेजरी बिलमा

परिणत गरिएको छ । यसको फलस्वरूप समीक्षा वर्षमा दोस्रो बजार संचालनको लागि कुल रु २९ अर्ब ६ करोड १० लाख वरावरको १ वर्षे ट्रेजरी बिलको मौज्जात रहेको छ । यस अवधिमा Repo, Outright Sale, Outright Purchase र Tap Sale संयन्त्रको कारोबार गर्दा Repo को अधिकतम ५.६७७५ र न्यूनतम ३.५२२२, Outright Sale को अधिकतम ५.४९९८ र न्यूनतम १.२५००, Outright Purchase को अधिकतम ४.९३०० र न्यूनतम २.२००० र Tap Sale को अधिकतम ३.८६४४ र न्यूनतम २.९९०६ बट्टादर कायम भएको छ ।

विदेशी विनिमय बजार : समीक्षा वर्षमा नेपाली रुपैयाँको अमेरिकी डलरसँगको विनिमयदरमा सामान्य अधिमूल्यन भएको छ । समीक्षा वर्षको आषाढ मसान्तमा अधिल्लो वर्षको तुलनामा नेपाली रुपैयाँ अमेरिकी डलरसँग ४.४ प्रतिशतले अधिमूल्यन भई एक अमेरिकी डलरको खरीद र बिक्री दर क्रमशः रु. ७४।७५ र रु. ७५।३४ कायम भएको छ । २०५९ आषाढ मसान्तमा उक्त दरहरु क्रमशः रु. ७८।- र रु. ७८।६० थिए ।

८. वित्तीय संस्थाहरु

८.१ विकास बैंक

आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा वित्तीय संस्थाहरुको समष्टिगत कर्जा वितरण तथा असूलीमा प्रगति भएको छ । वाणिज्य बैंकहरु बाहेक थुप्रै वित्तीय संस्थाहरुले निक्षेप लिने र सर्वसाधारणलाई कर्जा प्रवाह गर्ने कार्य गरिरहेका छन् । विकास बैंक, वित्त कम्पनी, कर्मचारी सञ्चय कोष र वीमा कम्पनीहरुले साधन परिचालनमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दै आएका छन् । कृषि विकास बैंकको कर्जा प्रवाह तथा असूली दुवै सन्तोषजनक देखिए तापनि नेपाल औद्योगिक विकास निगमको असूलीमा शिथिलता आएको कारणले साधनको अभाव हुन गई थप कर्जा प्रवाहमा समस्या देखिएको छ । समग्रमा वित्त कम्पनीहरुको स्थिति राम्रो देखिएको छ । ग्रामीण विकास बैंकहरुको कर्जा प्रवाह र असूली दुवैमा प्रगति देखिए तापनि साना कर्जाको बढ्दो मागका कारण यी बैंकहरुलाई कर्जा प्रवाहको निम्ति थप वित्तीय साधनको आवश्यकता छ । समीक्षा वर्षमा नेपाल औद्योगिक विकास निगमको कर्जा प्रवाह तथा असूली दुवैमा ह्रास आएको छ भने कर्मचारी सञ्चय कोषको कर्जा प्रवाह तथा असूली दुवैमा सुधार आएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा कृषि विकास बैंकको कर्जा वितरण तथा असूलीमा वृद्धि भएको छ । समीक्षा वर्षमा कृषि विकास बैंकको कर्जा वितरणमा १३.८ प्रतिशत (रु. १ अर्ब २२ करोड ६० लाख) ले वृद्धि भई रु. १० अर्ब ११ करोड ५० लाख पुगेको छ । गत आर्थिक वर्षमा यस्तो कर्जा ९.९ प्रतिशत (रु. ७९ करोड ९० लाख) ले वृद्धि भई रु ८ अर्ब ८८ करोड ९० लाख पुगेको थियो । यसैगरी कर्जा असूलीतर्फ १६.५ प्रतिशत (रु. १ अर्ब १५ करोड ६० लाख) ले वृद्धि भई रु. ८ अर्ब १५ करोड ४० लाख पुगेको छ । गत आर्थिक वर्षमा उक्त रकम १२.९ प्रतिशत (रु. ७९ करोड ९० लाख) ले वृद्धि भई रु ६ अर्ब ९९ करोड ८० लाख पुगेको थियो । समीक्षा वर्षको अन्त्यमा यस बैंकको कुल उठाउन बाँकी कर्जा रु. १८ अर्ब ६३ करोड ५० लाख पुगेको छ जुन गत वर्षको तुलनामा ११.८ प्रतिशतले बढी छ ।

आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा नेपाल औद्योगिक विकास निगमको कर्जा वितरण तथा असूलीमा ह्रास आएको छ । समीक्षा वर्षमा निगमको कर्जा वितरण ५२.५ प्रतिशत (रु. ४

२४ आर्थिक वर्ष २०५९/६० को प्रतिवेदन

करोड) ले ह्रास भई रु. ३ करोड ७० लाखमा भरेको छ। गत आर्थिक वर्षमा यस्तो कर्जा वितरणमा ५.४ प्रतिशत (रु. ४० लाख) ले ह्रास आएको थियो। यसैगरी कर्जा असूलीतर्फ आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा ४५.५ प्रतिशत (रु. ७ करोड ५० लाख) ले ह्रास आई रु. ९ करोडमा भरेको छ। गत आर्थिक वर्षमा असूलीमा ३१.२ प्रतिशत (रु. ७ करोड ५० लाख) ले ह्रास आएको थियो। समीक्षा वर्षको अन्त्यमा निगमको उठाउन बाँकी कुल कर्जा रु. १ अर्ब ९४ करोड ३० लाख रहेको छ।

ग्रामीण क्षेत्रका विपन्न जनता, खास गरी विपन्न महिलाहरूलाई उनीहरूको घर दैलोमा गई समूहमा आबद्ध गरी आयमूलक क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नका लागि बिना धितो कर्जा प्रदान गर्ने उद्देश्यले पाँचैवटा विकास क्षेत्रमा स्थापित ग्रामीण विकास बैंकहरूले २०६० आषाढमा अधिराज्यका ४३ जिल्लाका ९६६ गाउँ विकास समितिहरूमा ४,८०३ केन्द्र मार्फत ३४,३४० समूहका १,६९,४५० सदस्यहरूलाई विभिन्न कार्यक्रमहरू मार्फत प्रत्यक्ष रूपमा फाइदा पुऱ्याएका छन्। समूहमा आबद्ध सदस्यहरूमध्ये १,५२,७१९ सदस्यहरूलाई बैंकहरू सञ्चालनमा आउँदा २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा जम्मा रु ८ अर्ब ९७ करोड ३० लाख कर्जा वितरण गरेका छन्। यसरी वितरण गरिएको कर्जामध्ये उक्त मितिसम्ममा रु ७ अर्ब ६८ करोड ६० लाख असूली भई जम्मा रु १ अर्ब २८ करोड ७० लाख उठाउन बाँकी देखिन्छ। २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा बैंकहरूमा सामूहिक बचततर्फ रु २८ करोड र व्यक्तिगत बचततर्फ रु ३ करोड ८० लाख गरी जम्मा रु ३१ करोड ८० लाख बचत निक्षेप जम्मा भइसकेको छ।

८.२ वित्त कम्पनी

२०५९ आषाढमा वित्त कम्पनीहरूको संख्या ५४ रहेकोमा २०६० आषाढमा यो संख्या ५७ पुगेको छ। २०६० आषाढमा वित्त कम्पनीहरूको समष्टिगत वित्तीय साधनमा गत वर्षको तुलनामा उल्लेखनीय रूपमा १९.३ प्रतिशत (रु ३ अर्ब ५६ करोड ७० लाख) ले वृद्धि भई रु २२ अर्ब १ करोड ९० लाख पुगेको छ। २०५९ आषाढमा वित्त कम्पनीहरूको कुल साधन रु. १८ अर्ब ४५ करोड ३० लाख रहेको थियो। वित्त कम्पनीहरूको साधनको प्रमुख स्रोत निक्षेप २०५९ आषाढको तुलनामा २२.६ प्रतिशत (रु ३ अर्ब ३ करोड ८० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढमा रु १६ अर्ब ४९ करोड १० लाख पुगेको छ। त्यस्तै पूँजीकोष सोही अवधिमा २०.१ प्रतिशत (रु ५३ करोड ६० लाख) ले वृद्धि भई रु ३ अर्ब १९ करोड ८० लाख पुगेको छ। २०५९ आषाढमा यस्तो निक्षेप तथा पूँजी कोष क्रमशः रु १३ अर्ब ४५ करोड ४० लाख र रु २ अर्ब ६६ करोड २० लाख रहेको थियो। समीक्षा अवधिमा वित्त कम्पनीहरूले लिएको सापटीमा ४२.२ प्रतिशत (रु १० करोड ३० लाख) ले ह्रास आई २०६० आषाढमा रु १४ करोड २० लाखमा भरेको छ। अघिल्लो वर्षको तुलनामा वित्त कम्पनीहरूको अन्य साधन समेत करिब ५.३ प्रतिशत (रु ९ करोड ६० लाख) ले ह्रास भई २०६० आषाढमा रु १ अर्ब ७२ करोड ९० लाखमा भरेको छ।

वित्त कम्पनीहरूको समष्टिगत साधनको उपयोगको समीक्षा गर्दा लगानीमा रहिरहेको कर्जा अघिल्लो वर्षको तुलनामा २१.१ प्रतिशत (रु २ अर्ब ५२ करोड ४० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढमा रु १४ अर्ब ४७ करोड ३० लाख पुगेको छ। २०५९ आषाढमा सो कर्जा रु ११ अर्ब ९५ करोड रहेको थियो। २०५९ आषाढको तुलनामा २०६० आषाढमा वित्त

कम्पनीहरूको लगानी ४५.९ प्रतिशत (रु ७४ करोड ६० लाख) ले वृद्धि भई रु २ अर्ब ३६ करोड ९० लाख पुगेको छ। २०५९ आषाढमा सो लगानी रु १ अर्ब ६२ करोड ३० लाख रहेको थियो। वित्त कम्पनीहरूको तरल सम्पत्ति ८.६ प्रतिशत (रु २४ करोड ६० लाख) ले ह्रास भई २०६० आषाढमा रु २ अर्ब ६१ करोड ७० लाखमा भरेको छ। यसैगरी अन्य उपयोग शीर्षकको रकम २६.९ प्रतिशत (रु ५४ करोड ३० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढमा रु २ अर्ब ५६ करोड १० लाख पुगेको छ।

८.३ सहकारी संस्था

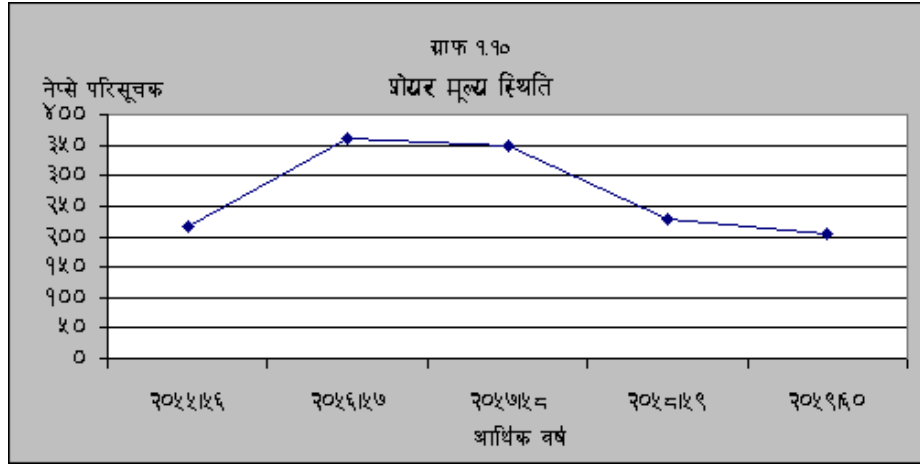
२०६० आषाढ मसान्तसम्ममा नेपाल राष्ट्र बैंकबाट सीमित बैकिङ्ग कारोबार गर्न स्वीकृति प्राप्त सहकारी संस्थाहरूको संख्या गत वर्षभन्दा ३४ नै रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा यी सहकारी संस्थाहरूको वित्तीय साधनमा वृद्धि भएको छ। समीक्षा वर्षमा त्यस्ता सहकारी संस्थाहरूको कुल पूँजी कोष ९.९ प्रतिशत (रु २ करोड ४० लाख) ले वृद्धि भई रु २७ करोड १० लाख पुगेको छ। उक्त पूँजी कोष गत वर्ष रु २४ करोड ७० लाख रहेको थियो। यसैगरी, समीक्षा वर्षमा सहकारी संस्थाहरूको निक्षेप संकलन २२.२ प्रतिशत (रु ३४ करोड ९० लाख) ले वृद्धि भई रु १ अर्ब ९२ करोड पुगेको छ भने सापटीतर्फ १३.१ प्रतिशत (रु ८० लाख) ले वृद्धि भई रु ६ करोड ६० लाख पुगेको छ। समीक्षा वर्षमा यी संस्थाहरूको लगानीमा रहिरहेको कर्जा ११.४ प्रतिशत (रु १४ करोड ९० लाख) ले वृद्धि भई रु १ अर्ब ४६ करोड ३० लाख पुगेको छ। उक्त मितिमा सीमित बैकिङ्ग कारोबार गर्ने सहकारी संस्थाहरूले श्री ५ को सरकारका धितोपत्रहरू, मुद्दती खाता र अन्य क्षेत्रहरूमा रु २५ करोड २० लाख लगानी गरेका छन्।

९. पूँजी बजार

९.१ धितोपत्र बजार

आर्थिक वर्ष २०५८/५९ को अन्त्यमा सूचीकृत कम्पनीहरूको संख्या ९६ रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा धितोपत्र बजारमा थप १२ कम्पनीहरू सूचीकृत भई २०६० आषाढ मसान्तमा सूचीकृत कम्पनीहरूको संख्या १०८ पुगेको छ (तालिका १.१३)। सूचीकृत कम्पनीहरूको चुक्ता पूँजी गत वर्ष रु. ८ अर्ब ६८ करोड रहेकोमा यस आर्थिक वर्षमा ३७.१ प्रतिशत (रु. ३ अर्ब २१ करोड ८० लाख) ले वृद्धि भई रु. ११ अर्ब ८९ करोड ८० लाख पुगेको छ। अधिल्लो आर्थिक वर्षमा धितोपत्र बजारमा कुल रु. १ अर्ब ५४ करोड १० लाख मूल्यको शेयर कारोबार भएकोमा समीक्षा वर्षमा यस्तो कारोबार ६२.६ प्रतिशतले ह्रास भई रु. ५७ करोड ६० लाखमा भरेको छ।

२०५९ आषाढ मसान्तमा रु. ३४ अर्ब ७० करोड ४० लाख रहेको बजार पूँजीकरण (Market Capitalization) २०६० आषाढ मसान्तमा १.५ प्रतिशत (रु. ५३ करोड ६० लाख) ले वृद्धि भई रु. ३५ अर्ब २४ करोड पुगेको छ। समीक्षा वर्षमा बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रका कम्पनीहरूको शेयरको मूल्यमा कमी आएको हुँदा अधिल्लो वर्ष आषाढ मसान्तमा २२७.५ पुगेको नेप्से परिसूचक २०६० आषाढ मसान्तमा विन्दुगत आधारमा २२.६ विन्दुले घटन गई २०४.९ मा भरेको छ।

समीक्षा वर्षमा चुक्ता पूँजी र बजार पूँजीकरण रकममा वार्षिक कारोबार रकमको अनुपात निकै घटन गएको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्ष कुल कारोबार रकम/ चुक्ता पूँजी अनुपात १७.८ प्रतिशत र कुल कारोबार रकम/ बजार पूँजीकरण अनुपात ४.५ प्रतिशत रहेकोमा समीक्षा वर्षमा यी अनुपातहरू क्रमशः ४.८ र १.७ प्रतिशतमा भरेका छन् । यसैगरी कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा बजार पूँजीकरणको अनुपात गत वर्ष ८.२ प्रतिशत रहेकोमा समीक्षा वर्षमा ७.८ प्रतिशतमा भरेको छ । कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको तुलनामा चुक्ता पूँजीमा उल्लेख्य वृद्धि भएको फलस्वरूप चुक्ता पूँजीको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँगको अनुपात २.१ प्रतिशतबाट बढेर २.६ प्रतिशत पुगेको छ ।

१.२ सरकारी सुरक्षणपत्र बजार

श्री ५ को सरकारद्वारा उठाइने आन्तरिक ऋण व्यवस्थापन अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा ऋणपत्रको निष्काशन, ऋणपत्रको साँवा तथा व्याज भुक्तानी र ऋणपत्रको दोश्रो बजार सम्बन्धी कार्यहरू सम्पन्न भएका छन् ।

यस आर्थिक वर्षमा अधिविकर्ष समेत रु. १२ अर्ब आन्तरिक ऋण उठाउने व्यवस्था बजेटमा भए अनुसार विकास ऋणपत्र रु. ६ अर्ब ४० करोड ९० लाख, राष्ट्रिय वचतपत्र रु. ४० करोड, ट्रेजरी बिल रु. १ अर्ब ७६ करोड ९० लाख, विशेष ऋणपत्र रु. ४६ करोड ४० लाख तथा नागरिक वचतपत्र रु. ३० करोड ३० लाख गरी जम्मा रु. ९ अर्ब ३४ करोड ४० लाख बराबरका ऋणपत्रहरू निष्काशन गरियो । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा रु. ८ अर्ब बराबरका ऋणपत्रहरू निष्काशन गरिएको थियो । आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा उपरोक्त ऋणपत्रहरूका अतिरिक्त श्री ५ को सरकारले आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा नेपाल राष्ट्र बैंकबाट लिएको अधिविकर्ष रु. ५ अर्ब ८९ करोड ७० लाखलाई ट्रेजरी बिलमा परिणत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा निष्काशित कुल आन्तरिक ऋण रु. ९ अर्ब ३४ करोड ४० लाख मध्ये बैकिङ्ग क्षेत्रबाट रु. ४ अर्ब ५४ करोड ४० लाख र गैर-बैकिङ्ग क्षेत्रबाट रु. ४ अर्ब ८० करोड उठाइएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०५८।५९ सम्ममा श्री ५ को सरकारको ऋणपत्र वापतको कुल दायित्व (आई.अफ प्रमिशरी नोट बाहेक) रु. ६९ अर्ब ४४ करोड ९० लाख रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०५९।६० मा १५.९ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ८० अर्ब ४७ करोड ४० लाख पुगेको छ। कुल दायित्वमध्ये ट्रेजरी बिलको अंश ६०.७ प्रतिशत रहेको छ। यसैगरी विकास ऋणपत्रले २०.० प्रतिशत, राष्ट्रिय वचतपत्रले १२.० प्रतिशत, विशेष ऋणपत्रले ६.२ प्रतिशत र नागरिक वचतपत्रले कुल दायित्वको १.२ प्रतिशत अंश ओगटेका छन्। यस अवधिमा राष्ट्रिय वचतपत्रको रु. २ अर्ब ३० करोड ७० लाख, विकास ऋणपत्रको १ अर्ब ४४ करोड, ट्रेजरी बिलको रु. १ अर्ब ३५ करोड २० लाख तथा विशेष ऋणपत्रको रु. ५५ करोड ९० लाख गरी जम्मा रु. ५ अर्ब ६५ करोड ७० लाख साँवा भुक्तानी गरिएको छ।

२०६० आषाढ मसान्तमा ट्रेजरी बिल रु. १५ अर्ब ८१ करोड ७० लाख, विकास ऋणपत्र रु. २ अर्ब ८२ करोड ५० लाख, विशेष ऋणपत्र रु. १ अर्ब ८३ करोड ८० लाख तथा राष्ट्रिय वचतपत्र रु. ६ करोड ३० लाख गरी यस बैंकको स्वामित्वमा रु. २० अर्ब ५४ करोड ३० लाख बराबरका ऋणपत्रहरू रहेका छन्।

यस बैंकको स्वामित्वमा रहेको ऋणपत्रको रकममध्ये नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा ७५(७) बमोजिम सीमाभित्र गणना हुने रकम जम्मा रु. ५ अर्ब २८ करोड ९० लाख अर्थात् आर्थिक वर्ष २०५८।५९ को राजश्वको १०.९ प्रतिशत रहेको छ। उपरोक्त व्यवस्था बमोजिम बैंकको स्वामित्वमा गणना नहुने रकम अन्तर्गत नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ लागू हुनु अगावै खरीद गरिएको रु. १ अर्ब ५१ करोड ९० लाख, नेपाल राष्ट्र बैंकको विभिन्न कोषहरूको नाममा खरीद गरिएको रु. १ अर्ब ९ करोड २० लाख, खुला बजार संचालनको लागि दोश्रो बजारबाट खरीद गरेको रु. २ अर्ब २४ करोड र बैंकले बजारलाई उपयुक्त स्तरमा राख्न साढी दिनभित्र बेच्ने गरी खरीद गरेको रु. १० अर्ब ४० करोड ३० लाख गरी जम्मा रु. १५ अर्ब २५ करोड ४० लाख रहेको छ।

श्री ५ को सरकारद्वारा निष्काशित ऋणपत्रहरूमध्ये आर्थिक वर्ष २०५९।६० मा भुक्तानी गर्नुपर्ने दायित्व भएको ट्रेजरी बिल रु. ४१ अर्ब १० करोड ७० लाख, विशेष ऋणपत्र रु. २ अर्ब ४४ करोड ३० लाख, राष्ट्रिय वचतपत्र रु. २ अर्ब ३० करोड ७० लाख र विकास ऋणपत्र रु. १ अर्ब ९९ करोड गरी जम्मा साँवा रकम रु. ४७ अर्ब ८४ करोड ७० लाख रहेकोमा राष्ट्रिय वचतपत्र रु. २ अर्ब ३० करोड ७० लाख, ट्रेजरी बिल रु. १ अर्ब ३५ करोड २० लाख, विशेष ऋणपत्र रु. ५५ करोड ९० लाख गरी जम्मा रु. ४ अर्ब २१ करोड ७० लाख भुक्तानी भएको छ। यसैगरी व्याज वापत विभिन्न ऋणपत्रहरूमा गरी रु. ४ अर्ब ३१ करोड ६० लाख भुक्तानी गरिएको छ।

आर्थिक वर्ष २०५९।६० मा भुक्तानी गर्नुपर्ने ऋणपत्रहरूमध्ये विकास ऋणपत्र रु. ५५ करोड, ट्रेजरी बिल रु. ३९ अर्ब ७५ करोड ५० लाख र विशेष ऋणपत्र रु. ३ अर्ब ३५ करोड ८० लाख नविकरण गरिएका छन्। यस्तैगरी विकास ऋणपत्र रु. १ अर्ब ४० करोडलाई ट्रेजरी बिलमा परिणत गरिएको छ।

२८ आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

उपरोक्त साँवा व्याज व्ययभारको अतिरिक्त ऋणपत्र कारोवार वापत राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन कमिशन रु. ३ करोड ९० लाख, व्याज भुक्तानी कमिशन रु. २० लाख तथा निष्काशन कमिशन रु. १० लाख गरी जम्मा रु. ४ करोड २० लाख भुक्तानी गरिएको छ।

दोश्रो बजार कारोवारलाई विस्तार गर्न तथा प्रगाढ बनाउन आर्थिक वर्ष २०५१/६० मा Repo, Outright Sale, Outright Purchase र Tap Sale जस्ता संयन्त्रहरूलाई यथावत राखिएको छ। आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा Repo को माध्यमबाट रु. ४५ अर्ब ९० करोड ६० लाख, Outright Sale बाट रु. ४८ अर्ब ५८ करोड ४० लाख, Outright Purchase बाट रु. २० अर्ब ११ करोड ८० लाख र Tap Sale को माध्यमबाट रु. ५ अर्ब १२ करोड बराबर कारोवार भएको छ।

तालिका १.१
समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरू

सि.नं.	विवरण	२०५७/५८	२०५८/५९	२०५९/६०**
परिवर्तन (प्रतिशतमा)				
१.	उत्पादक मूल्यमा			
	(क) कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (२०५९/६०को मूल्यमा)	५.५	-०.६	३.०
	(ख) कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (प्रचलित मूल्यमा)	८.१	२.९	७.४
२.	कुल राष्ट्रिय उत्पादन (प्रचलित मूल्यमा)	८.७	३.१	८.१
३.	कुल उपभोग	८.५	६.४	८.२
४.	कुल लगानी	७.०	९.५	१२.९
५.	कुल राष्ट्रिय बचत	९.९	-११.१	७.५
६.	कुल स्थिर पूँजी निर्माण	६.४	४.६	६.५
७.	कुल गार्हस्थ्य बचत	६.९	-१७.६	१.६
८.	मुद्रा प्रदाय (M ₁)	१५.७	९.३	५.५
९.	विस्तृत मुद्रा प्रदाय (M ₂)	१५.२	४.४	८.१
१०.	कुल आन्तरिक कर्जा	१८.५	१०.४	९.५
११.	आवधिक निक्षेप	१५.०	२.१	९.५
१२.	कुल निर्यात	११.७	-१५.६	४.९
१३.	कुल आयात	६.६	-७.२	१७.२
१४.	कुल विदेशी विनिमय संचित	१२.१	०.७	४.२
१५.	सरकारी राजस्व	१४.०	३.२	९.५
१६.	सरकारी खर्च	२०.५	०.३	५.६
१७.	राजस्व बचत	-२६.८	-६९.७	-१७०.४
१८.	सरकारी बजेट घाटा	३६.९	-५.२	-८.७
१९.	आन्तरिक ऋण	१०७.४	२५.५	-२१.३
२०.	राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क	२.४	२.९	४.८
२१.	थोकमूल्य सूची	१.४	४.९	३.८
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादक मूल्य) सँगको अनुपात (प्रतिशतमा)				
१.	कुल उपभोग	८५.०	८८.०	८८.६
२.	कुल लगानी	२४.०	२५.६	२६.९
३.	कुल राष्ट्रिय बचत	१८.९	१६.४	१६.४
४.	कुल स्थिर पूँजी निर्माण	१९.०	१९.३	१९.२
५.	कुल गार्हस्थ्य बचत	१५.०	१२.०	११.३
६.	मुद्रा प्रदाय (M ₁)	१७.२	१८.३	१७.९
७.	विस्तृत मुद्रा प्रदाय (M ₂)	५२.३	५३.०	५३.४
८.	कुल आन्तरिक कर्जा	४५.८	४९.१	५०.०
९.	आवधिक निक्षेप	३५.१	३४.८	३५.४
१०.	कुल निर्यात	१३.६	११.१	१०.९
११.	कुल आयात	२८.२	२५.४	२७.७
१२.	विदेशी विनिमय संचित	२५.६	२५.१	२४.३
१३.	सरकारी राजस्व	११.९	११.९	१२.२
१४.	सरकारी खर्च	१९.५	१९.०	१८.६
१५.	राजस्व बचत	१.५	०.४	-०.३
१६.	सरकारी बजेट घाटा	५.९	५.४	४.६
१७.	आन्तरिक ऋण	३.०	३.६	२.६
१८.	व्यापार सन्तुलन	-१४.६	-१४.३	-१६.९
१९.	चालू खाता सन्तुलन	४.५	४.३	१.९

* नगद मौज्जातमा भएको परिवर्तन समावेश ।

** संशोधित अनुमान ।

३० आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

तालिका १.२
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको क्षेत्रगत वृद्धिदर
(२०५१/५२ को मूल्यमा)

शिरषक	वृद्धिदर			क्षेत्रगत योगदान		
	२०५१/५२	२०५२/५९	२०५१/६०*	२०५१/५२	२०५२/५९	२०५१/६०*
(क) कृषि क्षेत्र	५.५	२.२	२.४	३८.०	३९.०	३८.९
खाद्यान्न बाली	२.७	१.०	१.६	-	-	-
नगदेवाली	७.३	५.४	३.७	-	-	-
अन्य बाली	९.६	३.३	३.३	-	-	-
पशुजन्य	३.३	३.९	३.२	-	-	-
माछा	४.९	५.२	४.४	-	-	-
वनजन्य	१.९	१.५	-३.०	-	-	-
(ख) उद्योग क्षेत्र	२.७	-२.९	२.२	२३.४	२२.८	२२.७
औद्योगिक उत्पादन	३.८	-१०.०	२.०	-	-	-
खानी तथा उत्खनन्	४.५	१.६	१.९	-	-	-
निर्माण	०.९	१.१	१.७	-	-	-
विद्युत, ग्याँस तथा पानी	९.६	१०.९	६.४	-	-	-
(ग) सेवा क्षेत्र	५.३	-१.३	३.१	३८.६	३८.२	३८.४
व्यापार, रेष्टुरेण्ट तथा होटल	१.५	-१०.१	३.७	-	-	-
यातायात, संचार तथा भण्डारण	६.२	१.६	३.७	-	-	-
वित्त तथा घर जग्गा	१.७	३.३	२.८	-	-	-
सामुदायिक तथा सामाजिक सेवाहरु	१३.१	१.७	२.४	-	-	-
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	४.७	-०.४	२.६	१००.०	१००.०	१००.०

* संशोधित अनुमान ।

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग र नेपाल राष्ट्र बैंक ।

तालिका १.३
मौद्रिक सर्भेक्षण
(आषाढ मसान्त)

(रु. करोडमा)

	२०५८	२०५९	२०६०* ^अ	रकम परिवर्तन	
				२०५८/५९	२०५९/६०
१. खुद वैदेशिक सम्पत्ति	८७७९.८	८८४१.९	९२०४.७	-३३४.३ ^१	५२०.२ ^१
१.१ वैदेशिक सम्पत्ति	१०६१९.१	१०६९९.६	१११४७.२	८०.६	४४७.६
१.२ वैदेशिक दायित्व	१८३९.३	१८५७.७	१९४२.५	१८.५	८४.८
२. खुद आन्तरिक सम्पत्ति	१२६६५.६	१३५५६.९	१५०१५.२	१२८७.७ ^१	१३००.९ ^१
२.१ कुल आन्तरिक कर्जा	१८७८७.१	२०७३२.३	२२६९२.९	१९४५.२	१९६०.६
(क) श्री ५ को सरकारलाई गएको खुद कर्जा	४९१९.१	५९५७.७	६२८३.८	१०३८.६	३२६.१
श्री ५ को सरकारलाई गएको कुल कर्जा	४९१९.१	५९५७.७	६३२९.९	१०३८.६	३७२.३
सरकारी निक्षेप	०.०	०.०	४६.१	०.०	४६.१
(ख) गैरवित्तीय सरकारी					
संस्थानहरूलाई गएको कर्जा	२२२.३	३०७.६	२९०.४	८५.३	-१७.२
(ग) वित्तीय संस्थाहरूलाई गएको कर्जा	९६९.९	११३५.५	१२१८.७	१६५.६	८३.२
सरकारी	९६६.७	११३२.३	१२०९.७	१६५.६	७७.४
गैरसरकारी	३.२	३.२	९.०	०.०	५.८
(घ) निजी क्षेत्रलाई गएको कर्जा	१२६७५.८	१३३३१.५	१४९००.१	६५५.७	१५६८.५
२.२ खुद अमौद्रिक दायित्व	६१२१.५	७१७५.४	७६७७.८	६५७.५ ^१	६५९.८ ^१
३. विस्तृत मुद्रा प्रदाय (M2)	२१४४५.४	२२३९८.८	२४२१९.९	९५३.४	१८२१.०
३.१ मुद्रा प्रदाय (M1)	७०५७.७	७७१५.६	८१४२.०	६५७.९	४२६.४
मुद्रा	४८२९.५	५५६५.८	५७४७.२	७३६.३	१८१.४
चलती निक्षेप	२२२८.२	२१४९.८	२३९४.८	-७८.४	२४५.०
३.२ आर्वाधिक निक्षेप	१४३८७.७	१४६८३.२	१६०७७.९	२९५.५	१३९४.७

* १३३ वटा नमुना वाणिज्य बैंक शाखाहरूमध्ये ५८ वटाको तथ्याङ्कमा आधारित ।

अ अनुमानित ।

१. विनिमयदर परिवर्तन नाफा रु ३९६.४ करोड समायोजन गरी ।

२. विनिमयदर परिवर्तन घाटा रु १५७.४ करोड समायोजन गरी ।

तालिका १.४
वाणिज्य बैंकहरूको एकीकृत सम्पत्ति र दायित्वको विवरण
(आषाढ मसान्त)

(रु करोडमा)

	२०५८	२०५९	२०६०	रकम परिवर्तन	
				२०५८/५९	२०५९/६०
१. कुल निक्षेप	१८१२०.३	१८३७२.८	१९९९५.३	२५२.५	१६२२.५
१.१ चल्ती निक्षेप	२४६२.९	२३७४.९	२५६९.२	-८८.०	१९४.२
(क) स्वदेशी	२०११.२	१९२४.८	२०२६.७	-८६.४	१०२.०
(ख) विदेशी	४५१.७	४५०.२	५४२.४	-१.६	९२.३
१.२ वचत निक्षेप	८०९८.८	८३८१.८	९७५४.४	२८३.०	१३३३.७
(क) स्वदेशी	७७६०.२	७९९८.४	९३२५.९	२३८.२	१३२७.५
(ख) विदेशी	३३८.६	३८३.३	३८९.५	४४.८	६.२
१.३ मुद्दति निक्षेप	७३४८.९	७४३७.४	७४६०.९	८८.५	२३.५
(क) स्वदेशी	६४१७.८	६४०६.०	६४०२.९	८८.३	-३.९
(ख) विदेशी	९३१.१	९३१.४	९५८.०	०.२	२७.४
१.४ मार्जिन निक्षेप	२०९.८	१७८.८	२४९.९	-३१.०	७१.१
२. नेपाल राष्ट्र बैंकबाट सापटी	०.६	१०४.४	९४.८	१०३.८	-९.६
३. वैदेशिक दायित्व	०.०	२२.८	१४.१	२२.८	-८.८
४. अन्य दायित्व	६४३२.०	६५९३.३	७६२०.७	१६१.४	१०२७.४
सम्पत्ति = दायित्व	<u>२४५५२.९</u>	<u>२५०९३.३</u>	<u>२७७२४.८</u>	<u>५४०.५</u>	<u>२६३१.५</u>
५. तरल कोषहरू	५०,६४.४	४६९५.२	४२५३.०	-३६९.२	-४४२.२
५.१ नगद मौज्जात	४११.७	४९०.९	४१२.२	७९.२	-७८.७
५.२ नेपाल राष्ट्र बैंकमा रहेको मौज्जात	१५९८.५	१६१५.२	१५६९.१	१६.७	-४६.२
५.३ विदेशी मुद्रा मौज्जात	६६.६	६१.७	६६.९	-४.९	५.२
५.४ विदेशमा रहेको मौज्जात	२७४९.८	२३२५.८	२१५६.१	-४२३.९	-१६९.७
५.५ मार्गस्थ रकम	२३७.९	२०१.६	४८.८	-३६.३	-१५२.८
६. कर्जा तथा लगानी	१६०९१.९	१७३३१.९	२००३३.५	१२४०.०	२७०१.६
६.१ सरकारमाथिको दावी	२५३९.३	२९१४.४	३९४८.२	३७५.१	१०३३.८
६.२ गैरवित्तीय सरकारी संस्थानमाथिको दावी	२२१.६	३०६.९	२८९.७	८५.३	-१७.२
६.३ वित्तीय संस्थामाथिको दावी	८०१.०	९६९.२	१०६३.७	१६८.२	९४.५
६.४ निजी क्षेत्रमाथिको दावी	१२३४१.७	१३००८.८	१४६११.७	६६७.१	१६०२.८
६.५ खरिद र डिस्काउण्ट गरेको विदेशी बिल	१८८.४	१३२.७	१२०.३	-५५.७	-१२.३
७. नेपाल राष्ट्र बैंक ऋणपत्र	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
८. अन्य सम्पत्ति	३३९६.५	३०६६.२	३४३८.३	-३३०.३	३७२.०

तालिका १.५
सरकारी बजेट स्थिति*
(नगद प्रवाहमा आधारित)

(रु. करोडमा)

शीर्षकहरू	२०५७/५८		२०५८/५९		२०५९/६०	
	परिमाण	%	परिमाण	%	परिमाण	%
खर्च	६८८३.६	२१.८	७१५९.४	४.०	७३०५.२	२.०
साधारण	४२५१.२	२३.७	४८२५।३	१३.५	५४७२.८	१३.४
विकास	२५२६.४	१९.२	२१७७.३	-१३.८	१६९५.३	-२२.१
फ्रिज खाता	१०६.०	१०.८	१५६.८	४७.९	१३७.१	-१२.५
साधनहरू	५२९१.५	१६.०	५३२५.४	०.६	६०४७.५	१३.६
राजश्व	४८८९.४	१४.०	५०४४.५	३.२	५६२३.०	११.५
वैदेशिक अनुदान	२८५.२	५०.६	२०७.१	-२७.४	२४९.९	२०.७
गैरबजेटरी आय, खुद	१२७.७	३६.०	१६२.४	२७.१	१६०.६	-१.१
अन्य	-७.९	-६६.०	-८४.१	९६९.८	१३.६	-११६.२
मु.अ.क.	-२.९	-१२३.५	-४.५	५२.९	०.४	-१०८.९
घाटा (-), बचत (+)	-१५९२.१	४६.०	-१८३४.०	१५.२	-१२५७.७	-३१.४
घाटा पूर्ति गर्ने स्रोतहरू						
आन्तरिक ऋण	१२१२.८	१०१.४	१३८६.९	१४.४	८२७.५	-४०.३
ट्रेजरी बिल	१७८.१	-२९.०	१५०.०	-१५.८	१७६.९	१७.९
विकास ऋणपत्र	१७०.०	११५.२	५३७.२	२१६.०	६४०.९	१९.३
राष्ट्रिय बचतपत्र	२१०.०	-४.५	५०.०	-७६.२	४०.०	-२०.०
नागरिक बचतपत्र	०.०	०.०	६२.८	०.०	३०.३	-५१.८
अधिविकर्ष	६५४.७	११५.२.५	५८९.८	-९.९	-४६.२	-१०७.८
अन्य	०.०	०.०	-२.९	०.०	-१४.४	३९२.१
वैदेशिक ऋण	३७९.३	-२२.४	४४७.१	१७.९	४३०.२	-३.८

* नेपाल राष्ट्र बैंकको अभिलेख अनुसार ।

तालिका १.६
शहरी क्षेत्रको राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क
(आधार वर्ष २०५२/५३=१००)

समूह/ उपसमूह	भार %	२०५७/५८	२०५८/५९	२०५९/६०	प्रतिशत परिवर्तन	
					२०५८/५९	२०५९/६०
कूल सूचकाङ्क	१००.०	१३८.१	१४२.१	१४८.९	२.९	४.८
खाद्य तथा पेय पदार्थ	५३.२	१३३.०	१३७.९	१४४.०	३.७	४.४
अन्न तथा त्यसबाट बनेका परिकार चामल	१८.० (१४.१६)	१२५.१ १२४.४	१२७.७ १२५.८	१३८.२ १३६.६	२.१ १.१	८.२ ८.६
दाल	२.७	१२१.६	१२३.९	१२५.३	१.९	१.१
तरकारी तथा फलफूल	७.९	१२५.६	१३५.०	१३५.७	७.५	०.५
मरमसला	१.९	१५३.०	१५६.१	१४२.३	२.०	-८.८
मासु, माछा तथा फुल	५.२	१३७.८	१४३.५	१४८.२	४.१	३.३
दुध तथा दुग्ध पदार्थ	४.१	१४४.७	१४६.४	१४७.८	१.२	१.०
तेल तथा घ्यू	३.१	१०५.७	११४.५	१३६.९	८.३	१९.६
चिनी तथा चिनीबाट बनेका परिकार	१.२	१२६.४	१३३.८	१२४.४	५.९	-७.०
पेय पदार्थ	२.३	१४४.०	१५१.२	१६१.६	५.०	६.९
रेष्टुराको खाना	६.९	१६२.९	१६८.२	१७४.१	३.३	३.५
गैर खाद्य वस्तु तथा सेवा	४६.८	१४४.२	१४७.२	१५४.६	२.१	५.०
लत्ता कपडा तथा सिलाई खर्च	८.९	१३०.६	१३३.८	१३५.७	२.५	१.४
कपडा	(२.२८)	१२३.४	१२५.५	१२४.६	१.७	-०.७
तयारी लुगा	(५.७५)	१३०.३	१३३.५	१३६.६	२.५	२.३
जुत्ता	२.२	१२९.१	१३१.२	१३२.७	१.६	१.१
घरायसी सामान	१४.९	१४२.५	१४४.५	१५३.०	१.४	५.९
इन्धन, बत्ती तथा पानी	(५.९२)	१७०.२	१६८.६	१८२.६	-०.९	८.३
यातायात तथा संचार	४.०	१५८.४	१६२.४	१७२.२	२.५	६.०
औषधी तथा ब्यक्तिगत हेरचाह	८.०	१४७.४	१५६.५	१६३.२	६.२	४.३
शिक्षा तथा मनोरन्जन	७.१	१६१.४	१५९.३	१७४.१	-१.३	९.३
चुरोट	१.७	१३९.९	१४६.३	१५०.५	४.६	२.९
शहरी क्षेत्रको उपभोक्ता मूल्य सूचकांक - काठमाडौं उपत्यका						
कूल सूचकाङ्क	१००.०	१३३.८	१३६.५	१४१.७	२.०	३.८
खाद्य तथा पेय पदार्थ	५१.५	१३०.५	१३३.८	१३७.५	२.५	२.७
गैर खाद्य वस्तु तथा सेवा	४८.५	१३७.२	१३९.४	१४६.३	१.६	४.९
शहरी क्षेत्रको उपभोक्ता मूल्य सूचकांक - तराई						
कूल सूचकाङ्क	१००.०	१३९.२	१४४.०	१५२.२	३.४	५.७
खाद्य तथा पेय पदार्थ	५५.०	१३२.०	१३८.०	१४६.३	४.५	६.०
गैर खाद्य वस्तु तथा सेवा	४५.०	१४७.९	१५१.५	१५९.३	२.४	५.१
शहरी क्षेत्रको उपभोक्ता मूल्य सूचकांक - पहाड						
कूल सूचकाङ्क	१००.०	१४२.६	१४६.२	१५१.८	२.५	३.८
खाद्य तथा पेय पदार्थ	५३.०	१३९.८	१४४.१	१४८.५	३.१	३.१
गैर खाद्य वस्तु तथा सेवा	४७.०	१४५.७	१४८.६	१५५.५	५.९	७.२

तालिका १.७
राष्ट्रिय थोक मूल्य सूचकाङ्क
(आधार वर्ष २०५६।५७=१००)

समूह/ उपसमूह	भार प्रतिशतमा	प्रतिशत परिवर्तन					
		२०५७।०५.८	२०५८।०५.९	२०५९।०६.०	२०५७।०५.८	२०५८।०५.९	२०५९।०६.०
कूल सूचकांक	१००.०	१०१.४	१०६.४	११०.४	१.४	४.९	३.८
कृषि सम्बन्धी वस्तुहरू	४९.६	९८.२	१०५.६	१०९.६	-१.८	७.६	३.८
खाद्यान्न	१६.६	८२.४	८७.५	९५.३	-१७.६	६.२	८.९
नगदे वाली	६.१	१०९.४	१३९.६	१३१.७	९.४	२७.५	-५.६
दलहन	३.८	१०५.०	१११.४	११४.५	५.०	६.१	२.८
फलफूल तथा तरकारी	११.२	१०५.४	१०७.०	११२.३	५.४	१.६	४.९
मसलाहरू	१.९	९८.३	१०३.३	९७.८	-१.७	५.०	-५.३
पशुजन्य उत्पादन	१०.०	१०६.७	१११.४	११७.२	६.७	४.४	५.२
स्वदेशमा उत्पादित औद्योगिक वस्तुहरू	२०.४	१००.०	१०५.५	१०८.४	०.०	५.५	२.८
खाद्यजन्य वस्तुहरू	६.१	९५.९	१०३.२	१०७.२	-४.१	७.७	३.८
पेय तथा सुतीजन्य पदार्थ	५.७	१०१.६	१०८.२	११२.१	१.६	६.५	३.६
निर्माण सामग्री	४.५	१०३.८	१०९.०	१०९.५	३.८	५.०	०.५
अन्य	४.१	१००.०	१०१.४	१०४.०	०.०	१.४	२.५
आयातित वस्तुहरू	३०.०	१०७.८	१०८.४	११३.१	७.८	०.६	४.३
पेट्रोलियम वस्तु तथा कोईला	५.४	१२८.७	१२५.८	१४१.०	२८.७	-२.३	१२.१
रसायनिक मल तथा रसायनिक वस्तुहरू	२.५	१०८.६	१२०.८	१२२.९	८.६	११.३	१.७
यातायातका साधन तथा मेशिनरी वस्तुहरू	७.०	१०१.९	१०१.४	१०२.९	१.९	-०.५	१.४
ईलेक्ट्रिक तथा इलेक्ट्रोनिक वस्तुहरू	१.९	९९.४	९९.३	९७.६	-०.६	-०.१	-१.६
औषधि	२.७	१०२.२	१०२.०	१०३.२	२.२	-०.२	१.२
कपडाजन्य वस्तुहरू	३.१	१००.७	१०१.९	१०५.८	०.७	१.२	३.८
अन्य	७.५	१०५.१	१०५.८	१०९.९	५.१	०.७	३.९

३६ आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

तालिका १.८
वैदेशिक व्यापार*

(रु. करोडमा)

	२०५७/५८	२०५८/५९	२०५९/६० ^१	प्रतिशत परिवर्तन	
				२०५८/५९	२०५९/६०
कुल निर्यात	५५६५.४	४६९४.५	४९२४.६	-१५.६	४.९
भारतमा	२६०३.०	२७९५.६	२६९९.३	७.४	-३.७
अन्य देशहरूमा	२९६२.४	१८९८.९	२२३३.२	-३५.९	१७.६
कुल आयात	११५६८.७	१०७३८.९	१२५८५.४	-७.२	१७.२
भारतबाट	५४७०.१	५६६२.२	७३७३.८	३.५	३०.२
अन्य देशहरूबाट	६०९८.६	५०७६.७	५२९१.६	-१६.८	२.७
व्यापार सन्तुलन	-६००३.३	-६०४४.४	-७६६०.८	०.७	२६.७
भारतसंग	-२८६७.१	-२८६६.६	-४६८२.५	०.०	६३.३
अन्य देशहरूसंग	-३१३६.२	-३१७७.८	-२९७८.३	१.३	-६.३
कुल व्यापार	१७१३४.१३	१५४३३.७	१७५०९.९	-९.९	१३.५
भारतसंग	८०७३.११	८४५७.८	१००६५.१	४.८	१९.०
अन्य देशहरूसंग	९०६१.०	६९७५.६	७४४४.८	-२३.०	६.७

* भन्सार तथ्यांकमा आधारित ।

१. अपरिष्कृत ।

तालिका १.९
अन्य मुलुकतर्फ निर्यात भएका प्रमुख बस्तुहरु

(रु. करोडमा)

		२०५७/५८	२०५८/५९	२०५९/६०	प्रतिशत परिवर्तन	
					२०५८/५९	२०५९/६०
१	उनी गलैचा	८५९.२	६२१.३	५३०.६	-२७.७	-१४.६
२	तयारी पोशाक	१३१२.५	७८३.३	११८७.२	-४०.३	५१.६
३	पशिमना	४१२.१	१२४.५	११५.२	-६९.८	-७.४
४	प्रशोधित छाला	३.०	५.६	३.३	८८.६	-४१.८
५	सुनचादीका गरगहना	२१.२	२७.४	३४.४	२९.६	२५.५
६	नेपाली कागज र नेपाली कागजबाट निर्मित वस्तु	१९.७	२०.१	२६.१	१.९	३०.१
७	दाल	५०.१	२१.६	२१.४	-५६.९	-०.८
	जम्मा	२६७७.७	१६०३.८	१९१८.२	-४०.१	१९.६

३८ आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

तालिका १.१०
शोधनान्तर स्थिति

(रु. करोडमा)

	विवरण	२०५०/५१	२०५१/५२	२०५२/५३	प्रतिशत परिवर्तन	
					२०५१/५२	२०५२/५३
(क)	चालु खाता	१८४२.८	१७९४.४	८३७.७	-२.६	-५.३
	निर्यात, एफ.ओ.वी.	६९७८.९	५७९८.४	५००७.६	-१६.९	-१३.६
	तेल	१३८३.७	१०४५.२	०.०	-२४.५	-१००.०
	अन्य	५५९५.२	४७५३.१	५००७.६	-१५.०	५.४
	आयात, एफ.ओ.वी.	-१२६२३.८	-१११३४.२	-१२२२०.३	-११.८	९.८
	तेल	-२४९४.१	-२२१३.७	-१८८०.०	-११.२	-१५.१
	अन्य	-१०१२९.७	-८९२०.६	-	-११.२	१५.९
	व्यापार सन्तुलन	-५६४५.०	-५३३५.९	-७२१२.७	-५.५	३५.२
	सेवा आय	२९९०.२	२४४९.४	२६५९.९	-१८.१	८.३
	यात्रा	११७१.७	८६५.४	११७४.८	-२६.१	३५.७
	अन्य नपरेको सरकारी आय	७६१.४	८८९.५	६६२.४	१६.८	-२५.५
	अन्य	१०५७.१	६९४.५	८१४.७	-३४.३	१७.३
	सेवा भुक्तानी	-२२३२.०	-२०७७.२	-२०७७.२	-६.९	०.५
	यात्रा	-११११.०	-९८५.७	-९९६.५	-११.३	१.१
	अन्य नपरेको सरकारी आय	-५५२.०	-५७३.१	-६१७.२	३.८	७.७
	अन्य	-५६९.०	-५१८.४	-४७३.६	-८.९	-८.७
	व्यापार तथा सेवा क्षेत्रको सन्तुलन	-४८८६.८	-४९६३.७	-६६४८.०	१.६	३३.९
	आय प्राप्ती	५४७.१	४२९.७	४४८.७	-२१.५	४.४
	आय भुक्तानी	-३७७.०	-४९०.२	-५१६.३	३०.०	५.३
	व्यापार, सेवा तथा आय सन्तुलन	-४७१६.७	-५०२४.२	-६७५५.६	६.५	३३.७
	ट्रान्सफर आय	६७०२.८	७०१५.७	७७७६.५	४.७	१०.८
	अनुदान	१२०४.६	१२६५.१	१३८४.२	५.०	९.४
	निजी क्षेत्रको विप्रेषण	४७२१.६	४७५३.६	५४२०.३	०.७	१४.०
	पेन्सन	६३०.९	८२७.०	७३२.७	३१.१	-११.४
	अन्य	१४५.६	१७०.१	२३९.२	१६.८	४०.६
	ट्रान्सफर भुक्तानी	-१४३.३	-१९७.१	-२२३.२	३७.६	१३.२
(ख)	पूँजी खाता	६१७.३	५६९.४	५३९.४	-७.८	-५.३
	पूँजी ट्रान्सफर	६१७.३	५६९.४	५३९.४	-७.८	-५.३
	जम्मा (कम ख)	२४६०.१	२३३६.६	१३७७.१	-३.९	-४१.७
(ग)	वित्तीय खाता (समूह ड बाहेक)	-२८५२.२	-३७३३.३	-१५६७.३	३०.९	-५८.०
	प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी बहिरगमन	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी आप्रवाह	-३.३	-२८.२	९६.१	७५.५	-४४०.६
	पोर्टफोलियो लगानी	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	अन्य लगानी सम्पत्ति	-३०१९.१	-३५१३.७	-३४६३.०	१६.४	-१.४
	व्यापारिक साख	११०.८	-१२९.५	१०४.१	-२१६.८	-१८०.४
	अन्य	-३१२९.९	-३३८४.२	-३५६७.१	८.१	५.४
	अन्य लगानी दायित्व	१७०.२	-१९१.४	१७९९.५	-२१२.५	-१०४०.१
	व्यापारिक साख	-९३१.९	-५२७.९	१६८९.९	-४३.४	-४२०.१
	ऋण	६६९.३	२९०.०	-५.२	-५६.७	-१०१.८
	सरकार	६९७.७	२९६.४	-४३.३	-५७.५	-११४.६
	ऋण प्राप्ती	११७५.५	८०४.०	५२३.६	-३१.४	-३४.९
	साँवा भुक्तानी	-४७३.९	-५०७.७	-५६६.९	७.१	११.१
	अन्य क्षेत्र	-२८.३	-६.४	३८.०	-७७.४	-६९५.३
	ऋण प्राप्ती	२.५	०.२	६१.४	-९३.१	३६०१.६
	साँवा भुक्तानी	-३०.८	-६.६	-२३.४	-७.८	२५६.१
	करेन्सी तथा डिपोजिट	४३२.८	४६.५	११४.८	-८९.३	१४६.८
	राष्ट्र बैंक	१३.८	-१९.७	-२.३	-२४२.६	-८८.१
	बाणिज्य बैंक	४१८.९	६६.३	११७.१	-८४.२	७६.८
	अन्य दायित्व	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	जम्मा (कम ख+ग)	-३९२.१	-१३६९.५	-१९०.२	२४९.२	-८६.१
(घ)	विविध पूँजी तथा भुक्तिक	१३४७.७	१०८१.७	८२४.२	-१९.७	-२३.७
	जम्मा (कम ख+ग+घ)	९५४.९	-२८७.८	६३५.०	-१३०.१	-३२०.७
(ङ)	रिजर्भ तथा सम्बन्धित शिर्षक	-९५४.९	२८७.८	-६३५.०	-१३०.१	-३२०.७
	रिजर्भ सम्पत्ति	-९२२.४	३२०.३	-६०४.९	-१३४.७	-२८८.८
	नेपाल राष्ट्र बैंक	-७४४.५	-१७१.३	-७९९.०	-७७.०	३६६.५
	बाणिज्य बैंक	-१७७.९	४९१.६	१९४.१	-३७६.३	-६०.५
	आई.एम.एफ. कर्जा उपयोग	-३२.१	-३२.६	-३०.१	०.३	-७.७
	अतिरिक्त फाइनेन्सिङ	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
	खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा परिवर्तन (-वृद्धि)	-४२२.१	३३४.३	-४२०.२	-१६४.०	-२५५.६

तालिका १.११

रु. क्षेत्रसँग रहेको विदेशी विनिमय संचिति

(रु. करोडमा)

	२०५८ आषाढ	२०५९ आषाढ	२०६० आषाढ	प्रतिशत परिवर्तन	
				२०५९ आषाढ	२०६० आषाढ
नेपाल राष्ट्र बैंक	७५१२.६	८०७०.०	८६९६.०	७.४	७.८
परिवर्त्य	५२९७.२	५६७०.०	७६७५.६	७.०	३५.४
अपरिवर्त्य	२२१५.३	२४००.०	१०२१.४	८.३	-५७.४
वाणिज्य बैंक	३००४.७	२५२०.२	२३४३.३	-१६.१	-७.०
परिवर्त्य	२७१९.५	२३६१.०	२२४१.९	-१३.२	-५.०
अपरिवर्त्य	२८५.२	१५९.२	१०१.४	-४४.२	-३६.३
कुल संचिति	१०५१७.३	१०५९०.१	११०३९.३	०.७	४.२
परिवर्त्य	८०१६.७	८०३०.९	९९१६.५	०.२	२३.५
अपरिवर्त्य	२५००.५	२५५९.२	११२२.९	२.३	-५६.१

४० आर्थिक वर्ष २०५९/६० को प्रतिवेदन

तालिका १.१२
शेयर बजार परिसूचक

(रु. करोडमा)

क्र.सं		आ. व.		
		२०५७/५८	२०५८/५९	२०५९/६०
१.	सूचीकृत कम्पनीको संख्या	११५	९६	१०८
२.	सूचीकृत कम्पनीको चुक्ता पूँजी (रु. करोडमा)	७९१.९	८६८.०	११८९.८
३.	कुल बजार पूँजीकरण (रु. करोडमा)	४६३४.९	३४७०.४	३५२४.०
४.	वार्षिक कारोबार रकम (रु. करोडमा)	२३४.३	१५४.१	५७.६
५.	कारोबार भएको दिन	२३१	२४६	२३८
६.	कारोबार भएको कम्पनीको संख्या	६७	६९	८०
७.	कारोबार संख्या	४६०,९५	४२०,२८	६९१,६३
८.	सूचीकृत शेयर संख्या (हजारमा)	१२४,९७१	१२२,६८५	१५९,९५८
९.	चुक्ता पूँजी र गार्हस्थ्य उत्पादन अनुपात (प्रतिशत)	१.९	२.१	२.६
१०.	कारोबार रकम र चुक्ता पूँजी अनुपात (प्रतिशत)	२९.६	१७.९	४.८
११.	कारोबार रकम र बजार पूँजीकरण अनुपात (प्रतिशत)	५.०	४.५	१.७
१२.	बजार पूँजीकरण र गार्हस्थ्य उत्पादन अनुपात (प्रतिशत)	११.३	८.२	७.८
१३.	नेप्से परिसूचक (कारोबार बन्द हुँदा)	३४८.४	२२७.५	२०४.९

स्रोत:- नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लिमिटेड ।

तालिका १.१३
वित्तीय कारोवार गर्न स्वीकृत प्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको नामावली
(२०६० आषाढ)

वाणिज्य बैंक					
क्र.सं.	के.का.	क्र.सं.	के.का.	के.का.	
१.	नेपाल बैंक लिमिटेड @	काठमाडौं	२.	राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक	काठमाडौं
३.	नविल बैंक लिमिटेड @	काठमाडौं	४.	नेपाल इन्भेस्टमेन्ट बैंक लिमिटेड @	काठमाडौं
५.	स्ट्याण्डर्ड चार्टर्ड बैंक नेपाल लि. @	काठमाडौं	६.	हिमालयन बैंक लि. @	काठमाडौं
७.	नेपाल एस.बी.आई. बैंक लि. @	काठमाडौं	८.	नेपाल बंगलादेश बैंक लि. @	काठमाडौं
९.	एमरेष्ट बैंक लि. @	काठमाडौं	१०.	बैंक अफ काठमाण्डू लि. @	काठमाडौं
११.	नेपाल क्रेडिट एण्ड कमर्स बैंक लि.	सिद्धार्थनगर	१२.	नेपाल इण्डस्ट्रियल एण्ड कर्मासियल बैंक लि. @	विराटनगर
१३.	लुम्बिनी बैंक लि.	नारायणगढ	१४.	माछापुच्छ्रे बैंक लि.	पोखरा
१५.	कुमारी बैंक लि.	काठमाडौं	१६.	लक्ष्मी बैंक लि.	वीरगञ्ज
१७.	सिद्धार्थ बैंक लि.	काठमाडौं			
विकास बैंक					
क्र.सं.	के.का.	क्र.सं.	के.का.	के.का.	
१.	कृषि विकास बैंक	काठमाडौं	२.	नेपाल औद्योगिक विकास निगम	काठमाडौं
३.	नेपाल विकास बैंक लि. @	काठमाडौं	४.	उद्यम विकास बैंक लि.	रत्ननगर, चितवन
५.	निर्धन उत्थान बैंक लि.	सिद्धार्थनगर	६.	मालिका विकास बैंक लि.	टिकापुर, कैलाली
७.	रुरल माइक्रोफाइनेन्स डेभलपमेन्ट सेन्टर	काठमाडौं	८.	सिद्धार्थ विकास बैंक	बुटवल
९.	डेभलपमेन्ट क्रेडिट बैंक लि. @	काठमाडौं	१०.	युनाइटेड विकास बैंक लि.	वारा
११.	नेपाल घरेलु तथा साना उद्योग विकास बैंक लि.	काठमाडौं	१२.	डिप्रोक्स विकास बैंक	रत्ननगर, चितवन
१३.	नारायणी औद्योगिक विकास बैंक	रत्ननगर, चितवन	१४.	छिमेक विकास बैंक लि.	हेटौंडा
१५.	स्वावलम्बन विकास बैंक	जनकपुर	१६.	साना किसान विकास बैंक लि.	काठमाडौं
१७.	पश्चिमाञ्चल विकास बैंक	रुपन्देही			
ग्रामीण विकास बैंक					
क्र.सं.	के.का.	क्र.सं.	के.का.	के.का.	
१.	पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक लि.	विराटनगर	२.	सुदूर-पश्चिमाञ्चल विकास बैंक लि.	धनगढी
३.	पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक लि.	बुटवल	४.	मध्य-पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक लि.	नेपालगंज
५.	मध्यमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक लि.	जनकपुर			
वित्त कम्पनी					
क्र.सं.	के.का.	क्र.सं.	के.का.	के.का.	
१.	नेपाल आवास विकास वित्त कम्पनी	काठमाडौं	२.	नेपाल फाइनेन्स एण्ड सेभिङ्ग कम्पनी लि. @	काठमाडौं
३.	एन.आई.डी.सी. क्यापिटल मार्केट लि. @	काठमाडौं	४.	नेशनल फाइनेन्स कम्पनी लि. @	काठमाडौं
५.	अन्नपूर्ण फाइनेन्स कम्पनी लि. @	पोखरा	६.	नेपाल शेयर मार्केट एण्ड फाइनेन्स लि. @	काठमाडौं
७.	पिपल्स फाइनेन्स लिमिटेड @	काठमाडौं	८.	हिमालय फाइनेन्स एण्ड सेभिङ्ग कम्पनी लि.	काठमाडौं
९.	युनाइटेड फाइनेन्स कम्पनी लि. @	काठमाडौं	१०.	युनियन फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड @	काठमाडौं
११.	हाइसेफ फाइनेन्स लिमिटेड @	काठमाडौं	१२.	मर्कण्टाइल फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड	वीरगञ्ज
१३.	काठमाडौं फाइनेन्स लिमिटेड @	काठमाडौं	१४.	इन्भेष्टा फाइनेन्स लिमिटेड	वीरगञ्ज

४२ आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

१५.	नारायणी फाइनान्स लिमिटेड @	भारतपुर	१६.	गोरखा फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड @	वीरगञ्ज
१७.	नेपाल हाउसिङ एण्ड लिजिङ फाइनान्स लिमिटेड @	काठमाडौं	१८.	पश्चिमाञ्चल फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड@	बुटवल
१९.	युनिभर्सल फाइनान्स लिमिटेड	काठमाडौं	२०.	सम्भन्ना फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड @	बनेपा, काभ्रे
२१.	गुडविल फाइनान्स लिमिटेड	काठमाडौं	२२.	श्री इन्भेष्टमेण्ट एण्ड फाइनान्स कं.लि.@	काठमाडौं
२३.	सिद्धार्थ फाइनान्स लिमिटेड	सिद्धार्थनगर	२४.	लुम्बिनी फाइनान्स एण्ड लिजिङ कं.लि.@	काठमाडौं
२५.	यती फाइनान्स कम्पनी लि.@	हेटौडा	२६.	स्टैण्डर्ड फाइनान्स लिमिटेड	काठमाडौं
२७.	एस फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड @	काठमाडौं	२८.	इण्टरनेशनल लिजिङ एण्ड फाइनान्स कं.लि.@	काठमाडौं
२९.	महालक्ष्मी फाइनान्स लि.@	वीरगञ्ज	३०.	ललितपुर फाइनान्स कम्पनी लि.@	ललितपुर
३१.	मर्चेण्ट फाइनान्स कम्पनी लि.	काठमाडौं	३२.	भाजुरत्न फाइनान्स एण्ड सेभिङ्ग कं.लि.	काठमाडौं
३३.	जनरल फाइनान्स लि.@	काठमाडौं	३४.	नेपाल श्रीलंका मर्चेण्ट बैंक लि.@	काठमाडौं
३५.	एल्पीक एभरेष्ट फाइनान्स लि.@	काठमाडौं	३६.	नेपाल मर्चेण्ट बैंकिङ्ग एण्ड फाइनान्स लि.@	काठमाडौं
३७.	नवदुर्गा फाइनान्स कम्पनी लि.	भक्तपुर	३८.	पोखरा फाइनान्स लि.@	पोखरा
३९.	जानकी फाइनान्स कम्पनी लि.@	जनकपुर	४०.	सेन्ट्रल फाइनान्स कम्पनी लि.	कुपण्डोल
४१.	प्रिमियम फाइनान्स कम्पनी लि.	ललितपुर	४२.	अरुण फाइनान्स एण्ड सेभिङ्ग कम्पनी लि.	धरान
४३.	मल्टीपरपस सेविङ्ग एण्ड इन्भेष्टमेण्ट कम्पनी लि.	राजविराज	४४.	बुटवल फाइनान्स लि.	बुटवल
४५.	नेपाल बंगलादेश फाइनान्स एण्ड लिजिङ कम्पनी लि.@	विराटनगर	४६.	सृजना फाइनेन्स लि.	लाहान
४७.	शोम फाइनान्स लि.	पोखरा	४८.	कस्मिक मर्चेण्ट बैंकिङ्ग एण्ड फाइनान्स लि.	काठमाडौं
४९.	वर्ल्ड मर्चेण्ट बैंकिङ्ग एण्ड फाइनान्स कम्पनी	हेटौडा	५०.	क्यापिटल मर्चेण्ट बैंकिङ्ग एण्ड फाइनान्स लि.	काठमाडौं
५१.	क्रिष्टल फाइनान्स लि.	काठमाडौं	५२.	रोयल मर्चेण्ट बैंकिङ्ग एण्ड फाइनान्स लि.	काठमाडौं
५३.	गृह्येश्वरी मर्चेण्ट बैंकिङ्ग एण्ड फाइनान्स लि.	ललितपुर	५४.	पाटन फाइनान्स कम्पनी लि.	ललितपुर
५५.	किष्ट मर्चेण्ट बैंकिङ्ग एण्ड फाइनान्स लि.	काठमाडौं	५६.	फेवा फाइनान्स कम्पनी लि.	चिन्नेङ्गा, पोखरा
५७.	एभरेष्ट फाइनान्स लि.	नारायणपथ, सिद्धार्थनगर			
सहकारी संस्था (सीमित बैंकिङ्ग कारोवार गर्ने)					
क्र.सं.		के.का.	क्र.सं.		के.का.
१.	नवजीवन सहकारी संस्था लि.	धनगढी	२.	नव क्षितिज सहकारी संस्था लि.	काठमाडौं
३.	सगुन सहकारी संस्था लि.	काठमाडौं	४.	नेपाल सहकारी वित्तीय संस्था लि.	काठमाडौं
५.	मकालु यातायात सहकारी संस्था लि.	विराटनगर	६.	द सहाय लोन, सेविङ्ग एण्ड इन्भेष्टमेण्ट को-अपरेंटिभ सोसाइटी	मलंगवा
७.	विन्दवासिनी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	काभ्रे	८.	महिला सहकारी संस्था लि.	काठमाडौं
९.	नेपाल बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि.	भापा	१०.	राजश्री सेविङ्ग एण्ड इन्भेष्टमेण्ट को-अपरेंटिभ सोसाइटी लि.	सर्लाही
११.	सहकारी वित्तीय विकास संस्था लि.	नेपालगञ्ज	१२.	नेशनल डेभलपमेण्ट को-अपरेंटिभ सोसाइटी लि.	ललितपुर
१३.	नेपाल सहकारी संस्था लि.	काठमाडौं	१४.	साना किसान सहकारी संस्था लि.	भूमिस्थान, धादिङ्ग
१५.	श्री मनकामना सहकारी संस्था लि.	काभ्रे, बनेपा	१६.	भेरीड सहकारी संस्था लि.	नेपालगञ्ज
१७.	विक्र वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	नवलपरासी	१८.	अमरावती बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि.	काठमाडौं
१९.	किसान बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि.	लम्की, कैलाली	२०.	युनाइटेड वचत तथा ऋण सहकारी संस्था	काठमाडौं
२१.	हिमालय सहकारी संस्था लि.	काठमाडौं	२२.	स्टार बहुउद्देश्यीय वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	काठमाडौं
२३.	साना किसान सहकारी संस्था लि.	कल्लेरी, धादिङ्ग	२४.	साना किसान सहकारी संस्था लि.	छत्रेदेउरानी, धादिङ्ग
२५.	साना किसान सहकारी संस्था लि.	चैनपुर, धादिङ्ग	२६.	साना किसान सहकारी संस्था लि.	वशाह,
२७.	साना किसान सहकारी संस्था लि.	श्रीअन्तु, इलाम	२८.	साना किसान सहकारी संस्था लि.	विष्णुपुर, सिन्धुली
२९.	साना किसान सहकारी संस्था लि.	कुमरोज, चितवन	३०.	साना किसान सहकारी संस्था लि.	पिप्ले खड्गी, चितवन

नेपाल राष्ट्र बैंकको काम कारवाही ४३

३१.	साना किसान सहकारी संस्था लि.	सिजुवा, मोरङ	३२.	साना किसान सहकारी संस्था लि.	पूवीनगर, काभ्रे
३३.	यति वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	काठमाडौं	३४.	उपकार वचतकोष तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	स्याङ्जा
गैर-सरकारी संस्था (लघुकर्जा कारोवार गर्ने)					
क्र.सं.		के.का.	क्र.सं.		के.का.
१.	नेपाल ग्रामीण विकास समाज केन्द्र	भानुटोल, विगतनगर	२.	नेपाल ग्रामीण विकास संस्था	बमन, काठमाडौं
३.	नेपाल सिकारा ग्रामीण विकास कार्यक्रम	भण्डारा, चितवन	४.	चारतारे युवा क्लब	वाग्लुङ्ग
५.	महुली सामुदायिक विकास केन्द्र	वगधुवा, सप्तरी	६.	सामुहिक युवा क्लब	बर्दिया
७.	सामुदायिक महिला विकास केन्द्र	सप्तरी	८.	ग्रामीण समुदायको लागि योजना प्रत्याभूत समूह नेपाल (प्याट्रोन)	धनकुटा
९.	ग्रामीण जागरण मञ्च	महेन्द्रपथ, बाग्लुङ्ग	१०.	सर्वोदय ग्रामीण विकास संघ	शैलवा, सप्तरी
११.	जनजागरण मञ्च	रसुवा	१२.	राष्ट्रिय शैक्षिक तथा सामुदायिक विकास संस्था (नेरुडो)	कुरुमा, पर्वत
१३.	धौलागिरी सामुदायिक श्रोत विकास केन्द्र	वाग्लुङ्ग	१४.	नेपाल वातावरण तथा प्रदूषण उन्मूलन युनेस्को क्लब (नेपाल)	गोहबु, काठमाडौं
१५.	विकासका लागि स्थानीय स्वयंसेवकहरूको प्रयास (सलम)	धनकुटा	१६.	नेपाल महिला उद्यमी संघ	ललितपुर
१७.	महिला अधिकार तथा विकास केन्द्र	काठमाडौं	१८.	मानुषी	काठमाडौं
१९.	जीवन विकास समाज	मोरङ	२०.	नारी उत्थान तथा बालबालिका संरक्षण संघ	सप्तरी
२१.	महिला आदर्श सेवा केन्द्र	काठमाडौं	२२.	पाटन विजनेस एण्ड प्रोफेशनल वीमेन	ललितपुर
२३.	नारी उत्थान केन्द्र	चितवन	२४.	महिला स्वावलम्बन समाज	चितवन
२५.	नेपाल महिला उत्थान केन्द्र	ललितपुर	२६.	भगवान युवा क्लब	काठमाडौं
२७.	श्रृजनात्मक महिला वातावरण विकास संस्था	काठमाडौं	२८.	श्रृजना सामुदायिक विकास केन्द्र	सिरहा
२९.	सृजना विकास केन्द्र	पोखरा	३०.	सिगाना युवा क्लब	वाग्लुङ्ग
३१.	घरेलु तथा साना उद्योग संघ	काठमाडौं	३२.	ग्रामीण क्षेत्र विकास तथा अनुसन्धान कार्यक्रम	पर्वत
३३.	आदर्श युवक क्लब	भक्तपुर	३४.	सोसाइटी वेलफेयर एक्सन नेपाल (स्वान)	दाङ्ग
३५.	सोसल अपग्रेड इनभेष्ट अफ एजुकेशनल रिजन	दाङ्ग	३६.	नेपाल महिला सामुदायिक सेवा केन्द्र	दाङ्ग
३७.	ग्रामीण महिला उत्सुकता विकास मञ्च	सुनसरी	३८.	ग्रामीण महिला विकास संस्था	दाङ्ग, घोराही
३९.	आमा समाज संघ	चितवन	४०.	ग्रामीण महिला उत्थान केन्द्र	दाङ्ग, घोराही

हुलाक सेवा विभागद्वारा सञ्चालित हुलाक वचत बैंकहरू (वचत निक्षेप मात्र) : ११६ #

(२०५८ साल आषाढ मसान्तसम्म)

@ सर्वसाधारणमा शेयर निष्काशन गरिसकेका बैंकिङ तथा वित्तीय संस्थाहरू

सूचीकृत बैंकिङ तथा वित्तीय संस्थाहरू

बैंकहरूतर्फ = १० वटा

विकास बैंकतर्फ = २

वित्त कम्पनीहरूतर्फ = ३३ वटा

भाग - २

नेपाल राष्ट्र बैंकको काम कारवाही

१. मौद्रिक नीति

१.१ मौद्रिक नीतिको समीक्षा

मौद्रिक नीतिको लचिलो अडानका कारण मौद्रिक नीतिका अन्तरिम लक्ष्य (मुद्रा प्रदाय तथा आन्तरिक कर्जा) हरूमा तदनुसृतको प्रभाव परेको छ । विस्तृत मुद्राप्रदाय आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा ४.४ प्रतिशतले बढेको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा ८.१ प्रतिशतले विस्तार भएको छ । तरलताको उपलब्धता बढेको र यथार्थ कर्जा व्याजदरमा पनि गिरावट आएका कारण निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाहित बैंक कर्जामा आर्थिक वर्ष २०५८/५९ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा सन्तोषजनक विस्तार भएको छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ मा निजी क्षेत्रमा गएको बैंक कर्जा ५.२ प्रतिशतले बढेको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा ११.८ प्रतिशतले बढेको छ । आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा मुद्रास्फीतिदर केही उच्च रहेको र प्रचलित व्याजदर पनि घटेका कारण यथार्थ कर्जा दरमा उल्लेख्य कमी आएको छ ।

श्री ५ को सरकारको विकास खर्च बढ्न नसकेको अवस्थामा लचिलो मौद्रिक नीतिको कारण निजी क्षेत्रमा प्रवाहित बैंक कर्जाले अर्थतन्त्रमा यस क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहित गर्नुका साथै समग्र लगानीमा केही विस्तार भएको छ । आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा आर्थिक वृद्धिदर २.३ प्रतिशतले वृद्धि हुनुमा लगानीमा देखिएको उक्त विस्तारको केही भूमिका रहेको छ ।

घाटामा रहेको शोधनान्तरलाई सुधार गरी करीव रु ३.५-४.० अर्बको शोधनान्तर बचत हासिल गर्ने लक्ष्य आर्थिक वर्ष २०५९/६० को मौद्रिक नीतिले राखेकोमा आर्थिक वर्षको अन्त्यमा रु ५.२ अर्बको शोधनान्तर बचत भएको छ ।

मुद्रास्फीतिदरलाई औसत ४.० प्रतिशतमा सीमित गर्ने मौद्रिक नीतिको लक्ष्य रहेकोमा यो लक्ष्य पूर्णतया हासिल नभए तापनि ठूलो अन्तरले लक्ष्य भन्दा फरक नरही आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा औसत मुद्रास्फीतिदर ४.८ प्रतिशत रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०५९/६० को मौद्रिक नीति तथा कार्यक्रममा अनिवार्य मौज्जात दुई चरणमा कटौती गरिने उल्लेख भएअनुसार २०५९ श्रावण ६ गतेदेखि लागू हुने गरी वाणिज्य बैंकहरूले आफ्नो ढुकुटीमा राख्नु पर्ने नगद अनुपात कुल निक्षेप दायित्वको ३ प्रतिशतबाट २ प्रतिशतमा झार्न थियो । मौद्रिक उपायको रूपमा दोस्रो चरणमा गरिने भनिएको अनिवार्य मौज्जात अनुपातमा कटौती नगरिएको पनि मुद्रास्फीतिदरलाई वाञ्छित स्तरमा कायम राख्ने उद्देश्यले नै हो । दोस्रो बजार कारोबार मार्फत संचित मुद्रा विस्तारमा कमी ल्याइएको कारणले समेत मुद्रास्फीतिदर ४.८ प्रतिशतमा सीमित गर्न सहयोग मिलेको हो ।

नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ मा व्यवस्था भएअनुरूप नेपाल राष्ट्र बैंकको स्वामित्वमा रहेका सरकारी ऋणपत्रहरु क्रमशः बैकिङ्ग तथा गैर-बैकिङ्ग क्षेत्रमा विक्री गर्दै जाने आर्थिक वर्ष २०५९।६० को मौद्रिक नीतिको व्यवस्था अनुरूप आर्थिक वर्ष २०५८।५९ को रु ५.९ अर्बको अधिविकर्षलाई विक्रीयोग्य ट्रेजरी बिल्समा रुपान्तरण गरी विक्रीको लागि दोस्रो बजारमा राखियो । यसले गर्दा नेपाल राष्ट्र बैंकको स्वामित्वमा रहेको सरकारी ऋणपत्रको अंश घट्न गएको छ । समयावधि पुगेको ९ प्रतिशत ब्याज रहेको विशेष ऋणपत्र रु ५५.९ करोड र ट्रेजरी बिल्स रु १.३५ अर्बको भुक्तानी नेपाल राष्ट्र बैंकको आग्रहमा श्री ५ को सरकारले गरेकोले नेपाल राष्ट्र बैंकको स्वामित्वमा रहेको सरकारी ऋणपत्रको अंश घटाउन मद्दत पुगेको छ । नेपाल राष्ट्र बैंकको स्वामित्वमा रहेको श्री ५ को सरकारको ऋणपत्रको रकम २०५९ पौष मसान्तमा रु. १९.४ अर्ब अर्थात आर्थिक वर्ष २०५८।५९ को राजश्वको ४०.५ प्रतिशत रहेकोमा श्री ५ को सरकार तथा नेपाल राष्ट्र बैंकको अथक प्रयासबाट दोश्रो बजारमार्फत् विक्री तथा श्री ५ को सरकारबाट भुक्तानी समेत भई अर्थतन्त्रको तरलता व्यवस्थापनको उद्देश्यले दोश्रो बजारको कारोवारको लागि छुट्याइएको रु. १०.८ अर्ब बाहेक २०६० आषाढ मसान्तमा बाँकी रकम रु. ५.३ अर्ब रहेको छ जुन आर्थिक वर्ष २०५८।५९ को राजश्वको १०.९ प्रतिशत भई कानूनी सीमाको हाराहारीमै कायम रहन गएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०५९।६० को मौद्रिक नीति तथा कार्यक्रममा रुग्ण उद्योगका लागि विनियोजित रु १.५ अर्ब पुनर्कर्जामध्ये उद्योगको लागि ५५ प्रतिशत र होटल व्यवसायको लागि ४५ प्रतिशत अंश छुट्याइएकोमा ९ वटा वाणिज्य बैंकहरु मार्फत जम्मा ४० वटा उद्योग फर्म तथा होटलहरुलाई गरी करीब रु ५०.५ करोड स्वीकृत भएकोमा रु. ३० करोड ३० लाख पुनर्कर्जा उपयोग भएको छ । उद्योगहरुबाट पुनर्कर्जाको लागि बढी माग भए तापनि त्यस्ता उद्योगले रुग्ण उद्योग पुनरोत्थान मूल समितिले निर्धारण गरेको मापदण्ड पूरा गर्न नसक्दा उद्योग क्षेत्रतर्फ लक्ष्य अनुरूप पुनर्कर्जाको रकम प्रवाह हुन नसकेको हो ।

श्री ५ को सरकारले नेपाल राष्ट्र बैंकबाट अत्यधिक मात्रामा अधिविकर्ष उपयोग गर्दा मौद्रिक सन्तुलन खल्बलिन गई मौद्रिक उद्देश्यहरु हासिल गर्न कठिनाइ हुने भएकोले श्री ५ को सरकारले अधिल्लो आर्थिक वर्षको खुद राजस्वको ५ प्रतिशत भन्दा बढी अधिविकर्ष उपयोग गर्न नपाउने नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ ले गरेको व्यवस्थाका बावजूद श्री ५ को सरकारले आर्थिक वर्ष २०५८।५९ को सीमा (रु. २.३२ अर्ब) भन्दा बढी (रु ५.९ अर्ब) अधिविकर्ष उपयोग गर्‍यो र यसको प्रभाव मौद्रिक नीतिको लक्ष्य शोधनान्तर सन्तुलनमा पर्न गयो । तर आर्थिक वर्ष २०५९।६० मा श्री ५ को सरकारले बजेट सन्तुलनमा राखी नेपाल राष्ट्र बैंकसँग रु. ४६ करोड २० लाख नगद मौज्जात कायम गरेको छ ।

बैंक तथा वित्तीय संस्थाको ऋण असुली ऐन, २०५८ लाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याउन उक्त ऐनमा व्यवस्था भए बमोजिम श्री ५ को सरकारले २०६० आषाढ ५ गते ऋण असुली न्यायाधिकरणको गठन गरेको छ । २०६० श्रावण १ गतेदेखि यस न्यायाधिकरणले काम शुरु गरे पश्चात् वाणिज्य बैंकहरुको खराब कर्जाको अनुपात घटाउन सहयोग पुग्न जाने विश्वास गरिएको छ ।

ग्रामीण विकास बैंकहरुमा लागू भइरहेको ५-वर्षे संरचनात्मक सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत नाफामा रहेका ग्रामीण विकास बैंकहरुलाई क्रमशः निजी क्षेत्रमा हस्तान्तरण गर्ने

४६ आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

नीति अनुरूप पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकको निजीकरण गर्ने सम्बन्धमा नेपाल राष्ट्र बैंकको ६१ प्रतिशत शेयरमध्ये ५१ प्रतिशत शेयर बैंकका महिला समूह सदस्य (३७ प्रतिशत), लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैंक (९ प्रतिशत) र बैंकमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई (५ प्रतिशत) हस्तान्तरण गर्ने निर्णय २०६० जेष्ठ २७ मा भइसकेको छ । ग्रामीण विकास बैंकहरूको संरचनात्मक सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत यी बैंकहरूमा कार्यकारी निर्देशकहरूको चयन खुला प्रतियोगिताद्वारा गर्ने प्रक्रिया अन्तर्गत केही ग्रामीण विकास बैंकहरूमा नवनियुक्त कार्यकारी निर्देशकहरूले पदभार समेत सम्हालिसकेका छन् ।

चिया, अलैची, शीतभण्डार जस्ता तोकिएका प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रहरूकालागि आवश्यक पर्ने दीर्घकालीन पूँजीको अभाव नहोस् भनेर मौद्रिक नीति २०५१/६० मा व्यवस्था भए बमोजिम नेपाल राष्ट्र बैंकले आर्थिक वर्ष २०५८/५९ को नाफाबाट रु १० करोड ग्रामीण स्वावलम्बन कोषमा जम्मा गरिसकेको छ । यसै सन्दर्भमा ग्रामीण स्वावलम्बन कोष कर्जा निर्देशिका, २०६० मा समयसापेक्ष संशोधन गरी २०६० वैशाख १५ गतेदेखि लागू गरिएको छ ।

वैदेशिक रोजगारमा जाने व्यक्तिहरूका लागि वाणिज्य बैंकहरूबाट प्रतिव्यक्ति रु १ लाखसम्मको विना धितो कर्जा विपन्न वर्गमा जाने कर्जा व्यवस्था अन्तर्गत प्रवाह गर्न निर्देशन दिइएको छ । रोजगार प्रवर्द्धन आयोगबाट यस सम्बन्धी कर्जा निर्देशिका जारी भई बैंक अफ काठमाण्डूलाई अगुवा बैंकको रूपमा कार्य गर्ने व्यवस्था भएको छ ।

वैदेशिक रोजगारीबाट आर्जन हुने विदेशी मुद्रा बढी भन्दा बढी परिवर्त्य मुद्रामा नै बैंकिङ्ग प्रणाली मार्फत स्वदेशमा भित्र्याउन प्रोत्साहन दिने उद्देश्यले निजी क्षेत्रका संस्थाहरूलाई प्रचलित खरीद दरका अतिरिक्त प्रतिअमेरिकी डलर १५ पैसाको हिसाबले इजाजत प्राप्त (इप्रा) कमिशन प्रदान गरिने मौद्रिक नीति तथा कार्यक्रम २०५१/६० ले गरेको व्यवस्थापश्चात् परिवर्त्य विदेशी मुद्रा संचितिमा सकारात्मक प्रभाव परेको फलस्वरूप २०५९ आषाढमा रु ८०.३ अर्ब रहेको परिवर्त्य विदेशी मुद्रा संचिति २०६० आषाढमा बढेर रु ९९.२ अर्ब पुगेको हो । हाल वाणिज्य बैंकहरूको अतिरिक्त अन्य १० संस्थाहरूले money transfer को कार्य गर्दै आएका छन् भने ११ संस्थाहरूले एजेन्टको रूपमा नभई सिधै उक्त व्यवसाय संचालन गर्नको लागि यस बैंकबाट letter of intent प्राप्त गरिसकेका छन् ।

अन्य मुलुकहरूमा जस्तै नेपालमा पनि विदेशमा काम गर्ने कामदारहरूको पहिचान हुने गरी छुट्टै राहदानी जारी गर्ने व्यवस्था हुन आवश्यक भएकोले तत्काल यस्तो राहदानीको व्यवस्था नहुँदासम्म विद्यमान राहदानीमा “कामदार” भनी पहिचान हुने गरी विशेष छाप (स्ट्याम्प) लगाउने व्यवस्था गर्ने र भविष्यमा स्थायी रूपमा छुट्टै राहदानी (Worker Passport) जारी गरी वैदेशिक रोजगारी अभिवृद्धि गर्ने तथा सोबाट प्राप्त विप्रेषण औपचारिक माध्यमबाट बढाउने एवं शोधनान्तर तथ्याङ्कको परिमार्जन र विशुद्धता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यलाई सघाउ पुऱ्याउन श्री ५ को सरकारमा अनुरोध गरिएको छ ।

नेपाल राष्ट्र बैंक र पिपुल्स बैंक अफ चाइना बीच २०५९ आषाढ ३ मा सम्पन्न सम्झौता कार्यान्वयनको सिलसिलामा नेपाल भ्रमणमा आउने चिनियाँ पर्यटकहरूबाट वाणिज्य बैंक वा इजाजतपत्र प्राप्त निकायहरूले चिनियाँ मुद्रा युआन (Yuan) प्रचलित विनिमय दरमा खरीद गर्न सक्ने, वाणिज्य बैंकहरूले चीनको भाङ्गमु (खासा) स्थित बैंक अफ चाइनाको

शाखामा युआन (Yuan) मा खाता खोल्न सक्ने, वाणिज्य बैंकहरूले खरीद गरेको युआन (Yuan) उक्त खातामा जम्मा गर्न पठाउन सकिने, वाणिज्य बैंकहरूले परिवर्त्य विदेशी मुद्रा विक्री गरी चिनियाँ मुद्रा युआन (Yuan) खरीद गर्न सक्ने र खरीद गरिएको युआन (Yuan) उक्त खातामा जम्मा गर्न सकिने, नेपाली निर्यातकर्ताहरूले चिनियाँ आयातकर्ताहरूबाट प्राप्त गरेको युआन (Yuan) पनि वाणिज्य बैंकहरूले उक्त खातामा जम्मा गर्न सक्ने र चीनबाट हुने आयात भुक्तानीको लागि उक्त खातामा रहको युआन (Yuan) प्रयोग गर्न सकिने व्यवस्थाहरू गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०५९/६० को मौद्रिक नीति तथा कार्यक्रममा उल्लेख भए अनुसार विदेशी लगानीकर्ताहरूले आ-आफ्नो लगानीबाट प्राप्त हुने लाभांश स्वदेश लैजानको लागि सम्बन्धित वाणिज्य बैंकहरू मार्फत सोभै फिर्ता लैजान पाउने सम्बन्धमा तथ्याङ्क प्रयोजनको लागि सम्बन्धित विदेशी लगानीकर्ताहरूले बैंकले तोकेको ढाँचा बमोजिमको सुरुमा एक पटक यस बैंकमा निवेदन दिनु पर्ने तथा तोकेको ढाँचा बमोजिमको निवेदन प्राप्त भएपछि यस बैंकबाट सम्बन्धित वाणिज्य बैंकको नाममा उपलब्ध गराइएको स्थायी सटही अनुमतिपत्रको आधारमा सम्बन्धित वाणिज्य बैंकले नै लाभांश वापतको सटही प्रदान गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ मा परिलक्षित केन्द्रीय बैंकका उद्देश्य तथा उत्तरदायित्वहरू सक्षमतापूर्वक बहन गर्न बैंकको सक्षमता र प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्ने, बैंकको संगठनात्मक सुधार तथा पुनरसंरचना सम्बन्धी कार्यहरूलाई अघि बढाउने, विद्यमान मानवीय संसाधन विकास नीतिमा आवश्यकतानुसार परिमार्जन गर्ने, बैंकको यान्त्रिकीकरण कार्यलाई अगाडि बढाउने तथा भुक्तानी प्रणालीलाई आधुनिकीकरण गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक कार्यहरू भइरहेको छ । बैंकलाई चुस्त, दुरुस्त, आधुनिक, आदर्श र सुदृढ केन्द्रीय बैंकको रूपमा विकास गर्ने क्रममा संगठनात्मक संरचनालाई सान्दर्भिक, व्यावहारिक र प्रभावकारी बनाउन बैंकले समयानुकूल सुधारका प्रयासहरू गर्दै आएको छ । साथै, अधिकृत विशिष्टदेखि सहायक पञ्चमसम्म विभिन्न श्रेणीका कुल १ सय ५४ पदहरू २०६० साल वैशाख १ गतेदेखि खारेज गरिएको छ ।

बैंकको संगठनात्मक सुदृढीकरणका लागि कर्मचारीका आर्थिक-सामाजिक सुरक्षाका सम्भावनाहरू समेटेर २०५९ चैत्र महिनामा सार्वजनिक गरिएको वैज्ञानिक र सुविधायुक्त स्वेच्छक अवकाश योजनाबाट बैंकको कुल दरवन्दीमा ३ सय ७० ले कमी आएको छ । बैंकमा पेशागत दक्षता र विशिष्टता अभिवृद्धि गरी बैंकको कार्य संचालन र सम्पादनमा अपेक्षित सुधार ल्याउन उच्च शैक्षिक योग्यता भएका व्यक्तिहरूलाई बैंकको आवश्यकता अनुसार बैंक सेवामा नियुक्त गरिएको छ । साथै, जनशक्ति व्यवस्थापनको उद्देश्य पूरा गर्न बैंकले कर्मचारीहरूको सुविधा वृद्धि र वृत्ति विकासको अवसरलाई निरन्तरता दिँदै आएको छ ।

१.२ अनिवार्य नगद मौज्जात सम्बन्धी व्यवस्था

मिति २०५९/१४/६ देखि लागु हुने गरी वाणिज्य बैंकहरूले अनिवार्य नगद मौज्जात कायम गर्नुपर्ने साविकको व्यवस्थामा देहाय बमोजिम परिवर्तन गरिएको छ ।

(१) नेपाल राष्ट्र बैंकमा राख्नु पर्ने अनिवार्य नगद मौज्जात

- (क) कुल चल्ली र वचत निक्षेप दायित्वको ७ प्रतिशत
- (ख) कुल मुद्दती निक्षेप दायित्वको ४.५ प्रतिशत
- (२) आपनो ढुकुटीमा राख्नु पर्ने नगद मौज्जात कुल निक्षेप दायित्वको २ प्रतिशत ।

२. वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम

विश्व बैंकको ऋण सहायता तथा DFID (बेलायत सरकार) को अनुदान सहयोगमा संचालित वित्तीय क्षेत्र प्राविधिक सहयोग परियोजनाद्वारा संचालित वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत नेपाल राष्ट्र बैंकको पुनर्संरचना, राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक तथा नेपाल बैंक लिमिटेडको संरचनागत सुधार (Restructuring and Ownership Reform) र वित्तीय क्षेत्र सुधार सम्बन्धी क्षमतामा अभिवृद्धि (Capacity Building in the Financial Sector) कार्यक्रम समावेश गरिएका छन् ।

वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रमलाई प्रभावकारी ढंगबाट अगाडि बढाउन राष्ट्रिय योजना आयोगका उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा नेपाल राष्ट्र बैंकका गभर्नर, अर्थ-सचिव र राष्ट्रिय योजना आयोगका एक सदस्य रहने गरी नीतिगत निर्णय तथा निर्देशनका लागि उच्चस्तरीय समन्वय समितिको गठन भई कार्यारम्भ भएको छ भने यसैलाई सहयोग गर्नको निम्ति नेपाल राष्ट्र बैंकमा एक Coordination and Support Team (CST) गठन भई कार्य सम्पादन भइरहेको छ ।

२.१ नेपाल राष्ट्र बैंकको पुनर्संरचना

विश्व बैंकको वित्तीय क्षेत्र प्राविधिक सहयोग परियोजना अन्तर्गत संचालित NRB/Reengineering कार्यक्रमको लागि आवश्यक पर्ने Human Resource Advisor तथा Accounting & Auditing Advisors/Consultants नियुक्त गर्ने सन्दर्भमा Quality & Cost Evaluation को आधारमा अमेरिकी संस्था IOS Partners लाई नेपाल राष्ट्र बैंकको Re-engineering का लागि परामर्शदातृ संस्थाको रूपमा छनौट गरे पश्चात् बैंक र उक्त संस्था बीच सम्झौता भई २०५९ फाल्गुण १७ देखि उक्त संस्थाले NRB Reengineering सम्बन्धी कार्य शुरु गरेको छ । यसै सन्दर्भमा Re-engineering सम्बन्धी कार्यलाई अघि बढाउन र परामर्शदाताहरुको सुझावहरुको मूल्याङ्कन गर्न एक NRB Re-engineering Steering Committee गठन भएको छ । त्यस्तै NRB Re-engineering Team, IOS Partners ले Diagnostic Reports तथा Salary Review सम्बन्धी प्रतिवेदनहरु पेश गरिसकेको छ भने नेपाल राष्ट्र बैंकको संगठनात्मक ढाँचामा सुधार र कार्य विवरण तथा जनशक्ति प्रक्षेपण गर्ने कार्य जारी रहनुका साथै Off-Site Surveillance Manual तयार गर्ने कार्य भइरहेको छ ।

बैंकको संगठनात्मक सुधार तथा पुनर्संरचना सम्बन्धी कार्यहरुलाई अघि बढाउन, विद्यमान मानव संसाधन विकास नीतिमा आवश्यकतानुसार परिमार्जन गर्न विभिन्न अध्ययन अनुसन्धान गरी व्यवस्थापन समक्ष सिफारिस गर्ने सन्दर्भमा हालसम्म बाह्य क्षेत्रबाट सहयोगी सेवा प्राप्त गर्ने, चितवन जिल्लामा सुपरिवेक्षण कार्यालय स्थापना गर्ने, सामान्य सेवा विभागको पुनर्संरचना तथा सवारी सधान व्यवस्थापन सम्बन्धी अध्ययन प्रतिवेदनहरु तयार गरी उच्च व्यवस्थापन समक्ष पेश गरिएका छन् ।

यसै अन्तर्गत यस बैंकबाट सञ्चालित स्वेच्छिक अवकास योजना अन्तर्गत अधिकृत स्तरका ५७ जना र सहायक स्तरका २८५ जना कर्मचारीहरूले स्वेच्छिक अवकास लिएका छन् ।

२.२ दुई ठूला सरकारी बैंकहरूको पुनर्संरचना

नेपाल बैंक लिमिटेडमा देखापरेका समस्याहरूको समाधानार्थ २०५९ श्रावण ६ गतेदेखि बैंक अफ स्कटल्याण्ड-आयरल्याण्ड लिमिटेडको ICC Consulting को व्यवस्थापन समूहले आफ्नो कार्य आरम्भ गरिसकेको छ । सो फर्मका तर्फबाट Mr. J. Craig McAllister लाई उक्त बैंकको प्रमुख कार्यकारी अधिकृतको रूपमा कार्य गर्ने जिम्मेवारी दिइएको छ । निजसँग ४ जना विदेशी तथा ४ जना स्वदेशी विज्ञहरू साथै ७ जना चार्टर्ड अकाउण्टेण्टहरू सहयोगीका रूपमा कार्यरत छन् । बैंकको लेखापरीक्षण हुन नसकेका आर्थिक वर्ष २०५६।५७, २०५७।५८ र २०५८।५९ को लेखापरीक्षण गर्ने कार्य सम्पन्न भई आर्थिक वर्ष २०५८।५९ को वित्तीय विवरण समेत नेपाल राष्ट्र बैंकमा प्राप्त भइसकेको छ । उक्त समूहले १ वर्षको अवधिमा बैंकको वित्तीय स्थिति सम्बन्धी प्रतिवेदन, आर्थिक वर्ष २०५९।६० को बजेट योजना र भावी सुधार कार्यक्रमलाई अगाडि बढाउने व्यवस्थापन योजना पेश गरी नेपाल राष्ट्र बैंक तथा विश्व बैंकबाट समेत स्वीकृति लिइसकेको छ । बैंकको सुधार कार्यका सम्बन्धमा व्यवस्थापन समूहले विस्तृत Human Resource Development Plan पेश गर्नुका साथै बैंक कारोवारलाई कम्प्यूटराइज्ड गर्ने, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको कर्जा नीति तथा निर्देशिकाहरू लागु गर्ने, बैंकको कर्जा Portfolio Review कार्य सम्पन्न गरी कर्जा असूली तथा पुनर्संरचना गर्ने आदि जस्ता कार्यहरू अगाडि बढिरहेका छन् । यस अवधिमा बैंकको नयाँ व्यवस्थापनले निष्कृत कर्जाको रूपमा परिणत भइसकेको रु. २ अर्ब असूल गरिसकेको छ ।

राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको पुनर्संरचना गर्न नियुक्ति गरिएको अमेरिकी फर्म Deloitte Touche Tohmatsu ले एकतर्फी रूपमा सम्झौता भंग गरेपछि, नेपाल राष्ट्र बैंकले नयाँ व्यवस्थापन छनौट गर्ने क्रममा २०५९ पौष ६ मा अमेरिकी नागरिक Mr. Bruce F. Henderson लाई Chief Executive Officer - CEO को रूपमा नियुक्त गरी निजले २०५९ माघ २ देखि आफ्नो कार्य आरम्भ गरेका छन् । निजको नेतृत्वमा स्वदेशी तथा विदेशी परामर्शदाताहरू समेतको नियुक्ति भई उक्त समूहले बैंकको व्यवस्थापन योजना, बजेट योजना तथा लेखा शिर्षक वर्गीकरण विवरण तयार गरी लागु गर्नुको साथै बैंकको खराब कर्जा मध्ये रु. १ अर्ब असूली गरिसकेको छ ।

नेपाल राष्ट्र बैंकको सुदृढीकरण कार्यका सम्बन्धमा नेपाल राष्ट्र बैंकको नियमन क्षमतामा अभिवृद्धि गर्नको लागि अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको नियमन व्यवस्था तर्जुमा गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ । यस अतिरिक्त बैंकको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण क्षमतामा अभिवृद्धि गर्न अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको स्थलगत निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण निर्देशिका तयार गरी लागु गरिसकिएको छ ।

यसै सन्दर्भमा दुई ठूला वाणिज्य बैंकहरू (नेपाल बैंक लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक) मा नियुक्त व्यवस्थापन समूहको कार्य र प्रगति अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्न एउटा Monitoring & Surveillance Team (M & ST) गठन भई यस Team ले कार्य आरम्भ

५० आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

गरिसकेको छ भने उक्त Team लाई निर्देशन दिन तथा उच्च स्तरीय समन्वय समितिको निर्देशन कार्यान्वयन गर्न गराउन नेपाल राष्ट्र बैंकमा एक Monitoring and Surveillance Committee को समेत व्यवस्था गरिएको छ ।

३. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको नियमन

३.१ अनिवार्य नगद मौज्जात सम्बन्धी हर्जाना

तोकिएको अनिवार्य नगद मौज्जात नपुग भएको निम्न कुनै अवस्थामा वाणिज्य बैंकहरूलाई देहाय अनुसार हर्जाना लगाइने व्यवस्था गरिएको छ :

- (१) नेपाल राष्ट्र बैंकमा राख्नु पर्ने मौज्जात नपुग भएको तर ढुकुटीमा राख्नु पर्ने मौज्जात तोकिए वमोजिमको प्रतिशतमा मात्र रहको अवस्थामा नपुग नेपाल राष्ट्र बैंक मौज्जातमा जरिवाना लगाइने ।
- (२) नेपाल राष्ट्र बैंकमा राख्नु पर्ने मौज्जात नपुग भएको तर बैंकको ढुकुटी मौज्जातमा तोकिएको प्रतिशत भन्दा बढी मौज्जात भएमा बैंकको कुल निक्षेप दायित्वको बढीमा १ प्रतिशत रकमसम्म बढी ढुकुटी मौज्जातबाट नेपाल राष्ट्र बैंक मौज्जातमा गणना गरी तत्पश्चात् नपुग नेपाल राष्ट्र बैंक मौज्जात रकममा जरिवाना लगाइने ।
- (३) आफ्नो ढुकुटीमा राख्नुपर्ने मौज्जात पनि नपुग भएको र नेपाल राष्ट्र बैंकमा राख्नु पर्ने मौज्जात पनि नपुग भएको अवस्थामा कुलतर्फ नपुग भए जतिको रकममा जरिवाना लगाइने ।
- (४) आफ्नो ढुकुटीमा राख्नुपर्ने मौज्जात नपुग भए तापनि नेपाल राष्ट्र बैंकमा राख्नु पर्ने मौज्जात बढी भई कुलमा पुगेको अवस्थामा जरिवाना नलगाइने ।

३.२ बैंकिङ्ग क्षेत्रको सक्षमता अभिवृद्धि गर्ने सम्बन्धी कार्यहरू

- (१) वाणिज्य बैंकिङ्ग व्यवसाय सम्बन्धी निर्णय प्रकृयाबाट नियमन गर्ने निकाय अलग हुनुपर्ने आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी नेपाल राष्ट्र बैंकले वाणिज्य बैंकहरूमा संचालक नियुक्ति गर्ने कार्य बन्द गरेको छ । त्यस्तै श्री ५ को सरकारले पनि वाणिज्य बैंकहरूमा नियुक्ति गरेका संचालकहरूलाई फिर्ता गरेको छ ।
- (२) बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको लेखापरीक्षणका सन्दर्भमा नेपाल राष्ट्र बैंकबाट निर्देशित लेखा नीति, लेखापरीक्षण विधि र लेखा विवरणका आधारमा लेखापरीक्षण गर्ने व्यवसायिक लेखापरीक्षकहरूलाई सूचीकृत गर्ने क्रममा सूची बनाई मिति २०५१।४।१५ मा सार्वजनिक गरिसकिएको छ ।
- (३) नेपालमा बैंकहरूको गैरबैंकिङ्ग सम्पत्ति व्यवस्थापन गर्नको निमित्त सम्पत्ति व्यवस्थापन कम्पनीको स्थापना गर्ने सम्बन्धमा तयार गरिएको ऐनको मस्यौदा श्री ५ को सरकार समक्ष पेश गरिसकिएको छ । यसैगरी उक्त कम्पनीको स्थापनाका सन्दर्भमा पूँजीको व्यवस्थाका लागि श्री ५ को सरकार, नेपाल राष्ट्र बैंकका अतिरिक्त ११ वटा वाणिज्य बैंकहरूबाट लगानी गर्ने प्रतिबद्धता प्राप्त हुनुका साथै नेपाल राष्ट्र बैंकबाट कम्पनीको विनियमावली तर्जुमा सम्बन्धी कार्य पनि भइरहेको छ ।

- (४) नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ अन्तर्गत छुट्टै कर्जा सूचना केन्द्र विनियमावली बनाई लागू गरिएको र उक्त विनियमावली अन्तर्गत बैंकले छुट्टै प्रभावकारी निर्देशन जारी गर्ने कार्य अन्तिम अवस्थामा पुग्नको साथै कर्जा सूचना केन्द्रको कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने सन्दर्भमा कर्जा सूचना केन्द्रलाई छुट्टै स्वायत्त संस्थाको रूपमा विकास गर्न कम्पनी ऐन अनुसार स्थापना गर्ने पहल सुरु भएको छ ।

३.३ वाणिज्य बैंक सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्थाको तर्जुमा र कार्यान्वयन

- (१) नेपाल राष्ट्र बैंकबाट जारी निर्देशनहरूलाई समयानुकूल परिमार्जन गर्ने सन्दर्भमा नियमनका अस्पष्ट बुँदाहरूलाई स्पष्ट, कतिपय निर्देशनहरू खारेज तथा कतिपय निर्देशनहरूलाई परिष्कृत गरिएको छ, जस अनुसार
- (क) वाणिज्य बैंकहरूलाई काठमाडौँ उपत्यका बाहिर २ वटा शाखा खोलेपछि, काठमाडौँ उपत्यकाभित्र एउटा शाखा खोल्न दिने ।
- (ख) कर्जामा लिने व्याजदर तथा निक्षेपमा दिने व्याजदर बीचको फरक ५.५ प्रतिशत हुनुपर्ने व्यवस्था खारेज गरिएको ।
- (ग) संस्थापक शेयर बिक्री तथा धितो राख्ने सम्बन्धमा निर्देशन जारी गरिएको ।
- (घ) साना किसान विकास बैंक लिमिटेडमा जाने कर्जालाई विपन्न वर्गमा जाने कर्जा सरह मान्यता दिइएको ।
- (ङ) वित्तीय जमानत जारी गर्ने तथा सरकारी ऋणपत्रमा गरिने लगानी सम्बन्धमा निर्देशन जारी गरिएको ।
- (च) कर्जा सूचना केन्द्रमा गरिने लगानी सम्बन्धमा स्पष्ट पारिनुको साथै बैंकको चुक्ता पूँजी वृद्धि, स्वाप कर्जा, लेखापरीक्षण समिति गठन, कर्जा नोक्सानी व्यवस्था समायोजन, संस्थागत सुशासनका विविध पक्ष, कर्जा पुनर्तालिकीकरण र पुनर्संरचना आदि सम्बन्धमा विद्यमान निर्देशनका विभिन्न बुँदाहरूलाई परिमार्जन गरिएको ।
- (२) सबै खाले बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई समेट्ने एउटै बैंक तथा वित्तीय संस्था ऐन तर्जुमा गर्न एक विधेयक मस्यौदा तयार गरी श्री ५ को सरकार समक्ष पेश गरिएको ।
- (३) वाणिज्य बैंकहरूले प्राथमिकता क्षेत्रमा गर्नु पर्ने लगानीलाई क्रमशः कम गर्दै लैजाने सम्बन्धमा आर्थिक वर्ष २०५९/६० देखि देहाय वमोजिम लगानी गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको :

५२ आर्थिक वर्ष २०५९/६० को प्रतिवेदन

आर्थिक वर्ष	कुल कर्जा मध्ये प्राथमिकता क्षेत्रमा न्यूनतम लगानी गर्नुपर्ने प्रतिशत
२०५९/६०	७ प्रतिशत
२०६०/६१	६ प्रतिशत
२०६१/६२	४ प्रतिशत
२०६२/६३	२ प्रतिशत
२०६३/६४	२ प्रतिशत

आर्थिक वर्ष २०६४/६५ देखि प्राथमिकता क्षेत्रमा वाणिज्य बैंकहरूलाई कर्जा लगानी गर्न अनिवार्य नहुने तर विपन्न वर्गका लागि लगानी गर्नुपर्ने व्यवस्थालाई भने यथावत नै कायम गरिएको छ ।

- (४) विभिन्न आर्थिक तथा गैरआर्थिक कारणले रुग्ण हुँदै गएका नेपाली उद्योगहरूलाई पुनरुत्थान गर्नको निम्ति आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा विभिन्न वाणिज्य बैंकहरू मार्फत् ४० रुग्ण उद्योगहरूलाई रु. ३० करोड ३० लाख रुपैयाँ पुनर्कर्जा उपलब्ध गराइएको छ ।
- (५) नयाँ वाणिज्य बैंक स्थापना गर्ने सम्बन्धमा आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा सिद्धार्थ बैंक लिमिटेडलाई इजाजत प्रदान गरिएकोमा बैंकले २०५९ पौष ८ गतेदेखि आफ्नो कारोवार संचालनमा ल्याएको छ ।
- (६) आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा लक्ष्मी बैंक लिमिटेड र श्रीलंकाको Hatton National Bank का बीचमा प्राविधिक सेवा सम्भौता सम्पन्न भएको छ भने श्रीलंकाकै बैंक अफ सिलोनले नेपाल बैंक अफ सिलोन लिमिटेडबाट आफ्नो शेयर लगानी फिर्ता लगेको छ ।

३.४ विकास बैंकतर्फका गतिविधि र नीतिगत व्यवस्था

नेपाल औद्योगिक विकास निगम र कृषि विकास बैंक बाहेक विकास बैंक ऐन, २०५२ अन्तर्गत राष्ट्रिय स्तरमा ३ वटा र जिल्ला स्तरमा ६ वटा गरी जम्मा ९ वटा विकास बैंकहरू स्थापना भई संचालनमा आएका छन् । विद्यमान स्थितिमा वाणिज्य बैंकहरूका शाखाहरू स्थानान्तरण तथा बन्द हुँदै गएको अवस्थामा जनतालाई उपलब्ध हुने बैंकिङ्ग सेवामा कटौती नहुने गरी थप बैंकिङ्ग सेवा विस्तार गर्न दुर्गम एवम् पहाडी क्षेत्रमा स्थापना हुन चाहने विकास बैंकहरूलाई प्राथमिकता दिइँदै आइएको छ ।

विगतमा विकास बैंकहरू स्थापनाका लागि प्राथमिकता दिने नीति अनुरूप नेपाल राष्ट्र बैंकले राष्ट्रिय स्तरका दुई विकास बैंकहरू (नेपाल विकास बैंक लिमिटेड र नेपाल घरेलु तथा साना उद्योग विकास बैंक लिमिटेड) मा १० प्रतिशत शेयर लगानी गरेको थियो । तर वित्तीय

क्षेत्र सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत नेपाल राष्ट्र बैंकले ती बैंकहरुमा रहेको आफ्नो शेयर स्वामित्व क्रमशः भिक्ने नीति लिएको छ ।

देशको अर्थतन्त्रमा दीर्घकालिन कर्जाको माग पूरा गर्नको लागि कृषि विकास बैंक र नेपाल औद्योगिक विकास निगमको संचालन क्षमता अभिवृद्धि गर्न सुधारका कार्यक्रम अघि बढाइएको छ । यसको साथै हालसम्म स्थापित विकास बैंकहरुलाई भौगोलिक कार्यक्षेत्रको आधारमा २०६६ आषाढ मसान्तसम्ममा निम्न बमोजिम चुक्ता पूँजी वृद्धि गर्न निर्देशन दिइएको छ :

- (१) राष्ट्रिय स्तरको विकास बैंकको लागि न्यूनतम चुक्ता पूँजी रु. ३२ करोड हुनुपर्ने ।
- (२) काठमाडौं उपत्यका बाहेकका भौगोलिक क्षेत्र जोडिएका ४ देखि १० जिल्ला कार्यक्षेत्र हुने विकास बैंकका लागि न्यूनतम चुक्ता पूँजी रु. ५ करोड हुनुपर्ने ।
- (३) काठमाडौं उपत्यका बाहेकका भौगोलिक क्षेत्र जोडिएका १ देखि ३ जिल्ला कार्यक्षेत्र रहने विकास बैंकको लागि न्यूनतम चुक्ता पूँजी रु. २ करोड हुनुपर्ने ।

कृषि विकास बैंक, नेपाल औद्योगिक विकास निगम तथा लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैंकहरु बाहेक अन्य विकास बैंकहरुलाई विगतमा जारी गरिएको निर्देशनलाई अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप हुने गरी संशोधन एवम् परिमार्जन सहित २०५९।१०।९ देखि नं. १ देखि १३ सम्मका नयाँ निर्देशनहरु जारी गरिएको छ । सो निर्देशिकाका प्रमुख बुँदाहरु निम्न छन् :

- (१) विकास बैंकहरुले प्राथमिक पूँजी र पूँजीकोष क्रमशः आर्थिक वर्ष २०५९।६० मा ५ प्रतिशत र १० प्रतिशत, आर्थिक वर्ष २०६०।६१ मा ५.५ प्रतिशत र ११ प्रतिशत तथा आर्थिक वर्ष २०६१।६२ मा ६ प्रतिशत र १२ प्रतिशत कायम गर्नुपर्ने ।
- (२) विकास बैंकहरुले मुद्दती निक्षेप, वचत निक्षेप, क्रमिक निक्षेप योजना र संचयकोष निक्षेप मार्फत् निक्षेप संकलन गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको ।
- (३) विकास बैंकहरुले कुल निक्षेप दायित्व र सापटी कोषको एक प्रतिशतले हुने रकम अनिवार्य नगद मौज्जात राख्नु पर्ने र कुल निक्षेप दायित्वको ७ प्रतिशत तरल सम्पत्ति राख्नु पर्ने ।
- (४) कर्जा तथा सापटको वर्गीकरण गर्दा विकास बैंकहरुले वाणिज्य बैंक सरह असल, कमसल, शंकास्पद र खराब बर्गमा गणना गर्नुपर्ने र कर्जा नोक्सानी व्यवस्था अन्तर्गत क्रमशः असललाई १ प्रतिशत, कमसललाई २५ प्रतिशत, शंकास्पदलाई ५० प्रतिशत र खराबलाई १०० प्रतिशतले कायम गर्नुपर्ने ।
- (५) प्रति ग्राहक कर्जा तथा सुविधाका सम्बन्धमा विकास बैंकहरुले कोषमा आधारित २५ प्रतिशत र गैरकोषमा आधारित ५० प्रतिशतसम्म कर्जा तथा सापट र सुविधा प्रदान गर्न सक्नेछ । साथै विकास बैंकहरुले जमानत दिँदा आफ्नो प्राथमिक पूँजीको तीन गुणासम्म मात्र जमानत दिन सक्ने ।

५४ आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

- (६) विकास बैंकहरूको कार्य क्षमता अभिवृद्धि गर्न संस्थापक, संचालक तथा कर्मचारीहरूमा व्यवसायिक इमान्दारीता, अनुशासन तथा नैतिकतालाई उच्च प्राथमिकता दिई संस्थापक सुशासन सम्बन्धी व्यवस्था सहितको निर्देशन जारी गरिएको ।
- (७) क्षेत्रगत कर्जा सीमा सम्बन्धी व्यवस्था अन्तर्गत विकास बैंकले कृषि, उद्योग, सेवा व्यवसाय, जग्गा विकास र आवास गृह तथा व्यापारिक भवन निर्माण, विपन्न वर्ग र व्यापारिक क्षेत्रमा क्रमशः ६० प्रतिशत, ६० प्रतिशत, ७५ प्रतिशत, ५० प्रतिशत, ५० प्रतिशत र ५० प्रतिशतसम्म कर्जा प्रवाह गर्न सक्ने ।
- (८) विकास बैंकहरूले आफ्नो संचालक समितिबाट स्वीकृत गराएर मात्र सरकारी ऋणपत्र, नेपाल राष्ट्र बैंक ऋणपत्र, संगठित संस्थाहरूको शेयर तथा डिबेञ्चर आदिमा लगानी गर्न सक्ने ।
- (९) त्यस्तै विकास बैंकहरूले निक्षेपमा दिने व्याजदर र कर्जा तथा सापटमा लिने व्याजदर स्वयम् निर्धारण गर्न सक्दछन् भने ती बैंकहरूलाई आफ्नो शाखा कार्यालयहरू खोल्न तथा बन्द गर्न र बैंकका संस्थापक शेयरधनीहरूले आफ्नो शेयर बिक्री तथा नामसारी गर्दा नेपाल राष्ट्र बैंकको पूर्व स्वीकृति लिनुपर्ने ।

३.५ वित्त कम्पनीतर्फका गतिविधि र नीतिगत व्यवस्था

आर्थिक वर्ष २०५१/६० सम्ममा वित्त कम्पनी ऐन २०४२ अन्तर्गत वित्तीय कारोवार गर्न इजाजत प्राप्त वित्त कम्पनीहरूको संख्या ५७ पुगेको छ (तालिका १.१४) । यस बैंकबाट वित्तीय संस्था एवम् यिनको सेवालार्इ समयसापेक्ष, भरपर्दो र विश्वसनीय बनाउन समय समयमा नीति निर्देशनहरूमा परिमार्जन/संशोधन गर्ने तथा नयाँ निर्देशन जारी गर्ने गरिएको सन्दर्भमा नेपाल राष्ट्र बैंकबाट वित्त कम्पनीहरूलाई जारी भएको निर्देशन २०५८ मा समसामयिक परिमार्जन गरी २०५९ श्रावणदेखि कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।

वित्त कम्पनीहरूले नेपाल राष्ट्र बैंकबाट इजाजत प्राप्त अन्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संस्थापक शेयरमा लगानी गर्न नपाउने व्यवस्था आर्थिक वर्ष २०५१/६० देखि लागु गरिएको छ । आयकर ऐन, २०५८ को प्रयोजनका लागि वित्त कम्पनीहरूले अन्य संगठित संस्थाहरूको समेत अवकास कोष संचालन गर्नका लागि यस बैंकले तोकेको शर्तहरू पालना गरी संचालन गर्न पाउने व्यवस्था लागु गरिएको छ । त्यस्तै वित्तीय जमानत सम्बन्धी व्यवस्था अन्तर्गत सीमा सुरक्षण, मार्जिन अख्तियारी र सूचना प्रणाली जस्ता विषयमा स्पष्ट नीति तर्जुमा गरी सो नीतिलाई आ-आफ्नो संचालक समितिबाट पारित गरी यस बैंकलाई अवगत गराउने गरी लागु गर्न निर्देशन जारी गरिएको छ । साथै संस्थापक वा संस्थापक समूहका शेयरधनीले र निजको परिवारका सदस्यहरूको हकमा मात्र कोष तथा गैरकोषमा आधारित कर्जा तथा सापट र सुविधाहरू देहायका शर्तहरूको अधिनमा रही प्रदान गर्न सक्ने नयाँ व्यवस्था गरिएको छ ।

- (१) कम्पनीको संस्थापक वा संस्थापक समूहका शेयरधनीले लिइराखेको शेयर कुल जारी पूँजीको १ प्रतिशत भन्दा कम छ भने ।

- (२) यसरी प्रदान हुने कर्जा तथा सापट र सुविधाहरूको विस्तृत विवरण वासलातमा उल्लेख गर्नुपर्ने, पूर्णरूपले सुरक्षित तवरले मात्र कर्जा प्रदान गर्नुपर्ने तथा व्यक्तिगत जमानीको आधारमा मात्र कर्जा सापट र सुविधा प्रदान गर्न नपाइने र कर्जा नोक्सानी व्यवस्थाको हकमा प्रचलित व्यवस्थाले गरेको प्रतिशत भन्दा दोब्बर गर्नुपर्ने ।

३.६ लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैंकतर्फका गतिविधि र नीतिगत व्यवस्था

आर्थिक वर्ष २०५१/६० को अन्तसम्ममा यस बैंकबाट स्वीकृत प्राप्त ५ वटा क्षेत्रीय स्तरका ग्रामीण विकास बैंक, ४ वटा निजी क्षेत्रबाट स्थापना भएका लघुवित्त कारोवार गर्ने विकास बैंक र थोक कर्जा उपलब्ध गराउने उद्देश्यले स्थापना भएका २ वटा राष्ट्रिय स्तरका विकास बैंक (Rural Microfinance Development Center (RMDC) र साना किसान विकास बैंक) गरी ११ वटा लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैंकहरूले वित्तीय कारोवार गर्दै आएका छन् । लघुवित्तको कारोवार गर्ने राष्ट्रिय स्तरको विकास बैंकको स्थापना गर्नुपरेमा न्यूनतम चुक्ता पूँजी रु. १० करोड, ४ देखि १० जिल्लासम्म कार्यक्षेत्र भएको बैंकलाई रु. २ करोड र १ देखि ३ जिल्लासम्म कार्यक्षेत्र भएको बैंकको लागि रु. १ करोड चुक्तापूँजीको व्यवस्था गरिएको छ ।

लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैंकहरूलाई २०५१ फाल्गुणदेखि जारी गरिएको निर्देशनमा देहायका व्यवस्थाहरू रहेका छन् :

- (१) बैंकले आफ्नो जोखिम भारित सम्पत्तिको आधारमा आर्थिक वर्ष २०६०/६१ का लागि ४ प्रतिशत, आर्थिक वर्ष २०६१/६२ का लागि ६ प्रतिशत र आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि ८ प्रतिशत न्यूनतम पूँजीकोष कायम गर्नुपर्नेछ ।
- (२) बैंकले आफ्नो कुल प्राथमिक पूँजीको २० गुणासम्म वित्तीय श्रोत परिचालन गर्न सक्नेछ ।
- (३) लघुवित्तको कारोवार गर्ने विकास बैंकले आफ्नो समूह सदस्यहरूबाट संकलन गरेको व्यक्तिगत वा समूहगत वा विशेष वचत तथा सापटीकोषको कम्तीमा ०.५ प्रतिशत अनिवार्य मौज्जात यस बैंकमा र यस बैंक नभएको स्थानमा यस बैंकबाट इजाजत प्राप्त अन्य कुनै बैंक वा वित्तीय संस्थामा खाता खोली राख्नुपर्नेछ । साथै बैंकले आफ्नो समूह सदस्यहरूबाट संकलन गरेको व्यक्तिगत वा समूहगत वा विशेष वचत कोषको कम्तीमा २.५ प्रतिशत तरल सम्पत्ति राख्नु पर्नेछ ।
- (४) बैंकले प्रत्येक आर्थिक वर्षको अन्तसम्ममा असूल गर्न बाँकी कर्जा तथा सापटलाई भाखा नाघेको अवधिको आधारमा असल, कमसल, शंकास्पद र खराब कर्जा गरी ४ भागमा वर्गिकरण गरी सोको लागि क्रमशः १ प्रतिशत, २५ प्रतिशत, ५० प्रतिशत र १०० प्रतिशत कर्जा नोक्सानी व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।
- (५) यस बैंकको स्वीकृति लिएर बैंकले आफ्नो भौगोलिक कार्यक्षेत्र विस्तार गर्न सक्नेछ । साथै यस बैंकबाट स्वीकृत प्राप्त भौगोलिक कार्यक्षेत्रभित्र संचालक समितिले स्वीकृत गरेको व्यावसायिक योजनाको आधारमा बैंक स्वयम्ले शाखा खोल्न सक्नेछ ।

५६ आर्थिक वर्ष २०५९/६० को प्रतिवेदन

- (६) बैंकले विपन्न वा न्यून आय भएका व्यक्तिलाई लघुकर्जाका रूपमा प्रति समूह सदस्य/व्यक्ति बढीमा रु. ३० हजारसम्म कर्जा दिन सक्नेछ । साथै लघु उद्यम संचालनको लागि स्वीकारयोग्य धितो लिई समूह सदस्यलाई क्रमशः वृद्धि गरी रु. १ लाखमा नबढ्ने गरी लघुउद्यम कर्जा उपलब्ध गराउन सक्ने तर यस्तो कर्जामा कुल लगानीको २५ प्रतिशत भन्दा बढी लगानी गर्न नपाउने गरी प्रतिसदस्य कर्जा सीमा व्यवस्था गरिएको छ ।
- (७) बैंकले व्याजदर तथा सेवा शुल्क व्यवस्था स्वयम् निर्धारण गर्न सक्नेछ । तर बैंकले वचतमा दिने व्याजदर र कर्जामा लिने व्याजदर, व्याज गणना विधि, हर्जाना लगाउने विधि, सेवा शुल्क र कमिशन दर बैंकको संचालक समितिबाट निर्णय गराई लागु गर्नुपर्नेछ ।

३.७ सहकारी संस्थातर्फ नीतिगत व्यवस्था

साना किसान सहकारी संस्थाहरु बाहेक यस बैंकबाट सीमित बैंकिङ्ग कारोवार गर्न स्वीकृत प्राप्त वचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरुलाई २०५९ श्रावणदेखि नयाँ निर्देशन जारी गरिएको छ । यस्ता सीमित बैंकिङ्ग कारोवार गर्ने संस्थाहरुको वित्तीय कारोवारलाई व्यवस्थित र सुरक्षित गर्ने उद्देश्यले जारी गरिएको निर्देशनमा देहाय बमोजिम व्यवस्था रहेका छन् :

- (१) महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका र नगरपालिका रहेको जिल्लामा कार्यक्षेत्र भएको यस्ता संस्थाहरुको न्यूनतम शेयर पूँजी क्रमशः रु. १ करोड, रु. ५० लाख र रु. २५ लाख तथा नगरपालिका नभएको जिल्लामा कार्यक्षेत्र भएको संस्थाको रु. १० लाख पुऱ्याउनु पर्ने साथै एक जिल्ला भन्दा बढी जिल्लामा कार्यक्षेत्र भएका संस्थाहरुले आर्थिक वर्ष २०६१/६२ भित्र आफ्नो कारोवारलाई एक जिल्लाभित्र सीमित गर्नुपर्नेछ ।
- (२) सहकारी संस्थाहरुले जोखिम भारित सम्पत्तिको आधारमा आर्थिक वर्ष २०५९/६० का लागि ९ प्रतिशत र आर्थिक वर्ष २०६०/६१ का लागि १० प्रतिशत न्यूनतम पूँजीकोष व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।
- (३) संस्थाले आफ्नो प्राथमिक पूँजीको १० गुणासम्म वित्तीय श्रोत तथा साधन संकलन गर्न सक्नेछ ।
- (४) संस्थाले निक्षेप र सापटीकोषको कम्तिमा ०.५ प्रतिशत अनिवार्य मौज्जात यस बैंकमा र यस बैंक नभएको स्थानमा यस बैंकबाट इजाजत प्राप्त वाणिज्य बैंकमा छुट्टै खाता खोली राख्नु पर्नेछ । साथै संस्थाले कुल निक्षेप दायित्वको कम्तिमा ७ प्रतिशत तरल सम्पत्ति राख्नुपर्नेछ ।
- (५) संस्थाले आफ्ना सदस्य वा निजका एकाघर परिवार सदस्यलाई पहिलो पटकको लागि आफ्नो प्राथमिक पूँजीको ५ प्रतिशतसम्म, दोश्रो पटकको लागि १० प्रतिशतसम्म र तेश्रो पटकको लागि २० प्रतिशतसम्म कर्जा दिनसक्नेछ ।
- (६) संस्थाद्वारा प्रवाहित सम्पूर्ण बाँकी कर्जा तथा सापटलाई अर्धवार्षिक रूपमा असल, कमसल, शंकास्पद र खराब गरी ४ भागमा वर्गीकरण गरी सोको लागि क्रमशः १

प्रतिशत, २५ प्रतिशत, ५० प्रतिशत र १०० प्रतिशत कर्जा नोक्सानी व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

- (७) संस्थाले लगानी नीति र विधि संचालक समितिबाट स्वीकृत गराई लागु गर्नुपर्नेछ । संस्थाको लगानीका सन्दर्भमा सरकारी ऋणपत्र र नेपाल राष्ट्र बैंक ऋणपत्रमा लगानी गर्न बन्देज नलगाइएको भएतापनि एक सहकारी संस्थाले अर्को प्रारम्भिक सहकारी संस्थाको शेयर लिन वा सदस्य हुन नपाइने व्यवस्था गरिएको छ ।
- (८) व्याजदर निर्धारण व्यवस्थाका सन्दर्भमा सहकारी संस्थाहरूलाई निक्षेपमा दिने र कर्जामा लिने व्याजदर संस्था आफैले निर्धारण गर्न सक्नेछ र विगतको व्याजदरको अन्तर सम्बन्धी निर्देशन हटाइएको छ ।

वित्तीय सहकारी संस्थाहरूको स्थापना तिब्र रूपमा बढिरहेको अवस्थामा यस्ता संस्थाहरूको निरीक्षण र सुपरिवेक्षणको जिम्मेवारी लिने आधिकारिक निकाय नभएकोले यी संस्थाहरूको नियमन, निरीक्षण र सुपरिवेक्षण गर्ने एक छुट्टै निकायको व्यवस्था हुनु जरुरी देखिएको छ । आर्थिक वर्ष २०५९।६० को मौद्रिक नीतिमा उल्लेख भए अनुसार यस बैंकबाट सीमित बैकिङ्ग कारोवार गर्ने स्वीकृत प्राप्त ११ वटा साना किसान सहकारी संस्थाहरूको नियमन, निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने कार्य साना किसान विकास बैकलाई मिति २०६०।२।२९ मा हस्तान्तरण गरिसकिएको छ । साथै बाँकी रहेका सहकारी संस्थाहरूको हकमा पनि राष्ट्रिय सहकारी बैंकको स्थापना भएपछि सो बैंकलाई नै हस्तान्तरण गरिने नीति लिइएको छ । यस अतिरिक्त आगामी दिनहरूमा नयाँ सहकारी संस्थाहरूलाई वित्तीय कारोवार गर्न यस बैंकबाट इजाजत नदिने नीति अवलम्बन गरिएको छ ।

३.८ गैर-सरकारी संस्थातर्फ

आर्थिक वर्ष २०५९।६० को अन्तसम्म यस बैंकबाट वित्तीय मध्यस्थताको कारोवार गर्ने अनुमतिपत्र प्राप्त गरेका गैर-सरकारी संस्थाहरूको संख्या ४० पुगेको छ (तालिका १.१४) । गैर-सरकारी संस्थाहरूलाई वित्तीय मध्यस्थताको कारोवार गर्ने अनुमतिपत्र प्रदान गर्न २०५९ कार्तिकदेखि नयाँ नीतिगत व्यवस्था गरिएको छ । जसअनुसार अनुमतिपत्रका लागि निवेदन दिने संस्थाको न्यूनतम पूँजी रु. १ लाख हुनुपर्ने, काठमाडौँ उपत्यका र तराईका जिल्लाहरूमा कम्तीमा ५०० जना र अन्य जिल्लाहरूमा ३०० जना सदस्यहरू हुनुपर्ने र सो मध्ये ५० प्रतिशत महिला हुनुपर्ने लगायत प्रबन्ध समितिका सदस्यहरूको योग्यता, तालिम र संस्था दर्ताका लागि दिइने प्राथमिकताका आधार आदि सम्बन्धमा नीतिगत व्यवस्था समेत लागु गरिएको छ । यस अतिरिक्त वित्तीय मध्यस्थताको काम गर्ने संस्था सम्बन्धी ऐन (पहिलो संशोधन), २०५५ संशोधन भएपछि सोहि अनुसार वित्तीय मध्यस्थता नियमावली, २०५६ का केहि नियमहरू संशोधन तथा थप गर्न श्री ५ को सरकार समक्ष पेश गरिसकिएको छ ।

४. विदेशी विनिमय व्यवस्थापन

नेपाल राष्ट्र बैंकबाट आर्थिक वर्ष २०५९।६० साल आषाढ मसान्तसम्ममा विदेशी विनिमय व्यवस्थापनको क्षेत्रमा निम्नानुसारका निर्देशनहरू जारी गरिएको छ ।

५८ आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

- (१) उद्योगहरूले आफूलाई आवश्यक पर्ने मेशिनरी तथा कच्चा पदार्थ आयात गर्दा Deferred Payment (Usance Credit) को आधारमा खोलिने प्रतितपत्रको भुक्तानी अवधि बढीमा १ वर्षसम्म कायम गर्न सकिने व्यवस्था गरिएको छ ।
- (२) आर्थिक वर्ष २०५१/६० को मौद्रिक नीति तथा कार्यक्रमको दफा ३७ मा विदेशी लगानीकर्ताहरूले आ-आफ्नो लगानीबाट प्राप्त हुने लाभांश स्वदेश लैजानको लागि अब उपरान्त नेपाल राष्ट्र बैंकको स्वीकृति आवश्यक नपर्ने, सम्बन्धित वाणिज्य बैंकहरूमार्फत् सोभै फिर्ता लैजान पाउने उल्लेख भएको व्यहोरा कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा निम्न व्यवस्था लागू गरिएको छ ।
 - (क) तथ्याङ्क प्रयोजनको लागि सम्बन्धित विदेशी लगानीकर्ताहरूले यस बैंकको विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभागले विकास गरेको ढाँचा वमोजिमको निवेदन सुरुमा एकपटक यस बैंकमा दिनु पर्नेछ ।
 - (ख) दफा १ अनुसारको निवेदन प्राप्त भएपछि त्यस्ता विदेशी लगानीकर्ताहरूको लागि आवश्यक विवरण खुलाई यस बैंकबाट सम्बन्धित वाणिज्य बैंकको नाममा विभागले विकास गरेको ढाँचा अनुसारको स्थायी सटही अनुमतिपत्र उपलब्ध गराइनेछ ।
 - (ग) दफा २ अनुसारको सटही अनुमतिपत्रको आधारमा सम्बन्धित वाणिज्य बैंकले नै लाभांश वापतको सटही प्रदान गर्न सक्नेछ ।
 - (घ) यसरी प्रदान गरिएको सटहीको विवरण यस बैंकलाई अनिवार्य रूपले उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (३) आर्थिक वर्ष २०५१/६० को मौद्रिक नीति तथा कार्यक्रममा रोजगारीका लागि विदेश जाने नेपालीहरूले गरेको आर्जन परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा भित्र्याउने कार्यको लागि यस बैंकबाट इजाजत लिएका निकायहरूलाई थप प्रोत्साहन र सुविधा बापत प्रचलित खरीद दरका अतिरिक्त प्रति अमेरिकी डलर -१५ (पन्ध्र पैसा) को हिसावले इ.प्रा. कमिशन प्रदान गर्ने व्यवस्था भएको हुँदा त्यस्ता निकायहरूले नेपाल राष्ट्र बैंक, बैंकिङ्ग कार्यालयको एजेन्सी खातामा परिवर्त्य विदेशी मुद्रा जम्मा गरेमा सोही अनुसार इ.प्रा. कमिशन प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- (४) यस बैंकले आफूसँग जम्मा हुन आउने भारतीय रुपैयाँ, भारतीय रिजर्भ बैंकस्थित यस बैंकको खातामा जम्मा गर्ने गरी आएकोमा उक्त बैंकले भा.रु. १००।- दरभन्दा बढी दरका नोट जम्मा नगर्ने जानकारी गराएकोले मिति २०५१।४।३१ गतेदेखि लागू हुने गरी भा.रु. ५००।- दरको नोट सटही गर्न नपाइने व्यवस्था गरेको सन्दर्भमा हाल भारतले १०००।- दरको नोट समेत प्रचलनमा ल्याएको र सो दरको नोटका सम्बन्धमा पनि उही व्यवस्था लागू रहेकोले मिति २०५१।९।१९ देखि लागू हुने गरी भा.रु. १०००।- का दरको नोटको खरीद बिक्रीमा पनि बन्देज लगाइएको छ ।
- (५) श्री ५ को सरकार, गृह मन्त्रालयको मिति २०५१।१०।२२ को सूचना वमोजिम Gold Quest नामक संस्थाले नेपाल अधिराज्यको विभिन्न स्थानमा संचालन गरिराखेको

कारोवार योजना (Scheme) गैरकानूनी भएकोले उक्त संस्थासँग सम्बन्धित कुनै पनि विदेशी विनिमय कारोवार नगर्न/नगराउन सम्बन्धित बैंक, वित्तीय संस्था तथा अन्य निकायहरूलाई निर्देशन दिइएको छ।

- (६) वाणिज्य बैंकहरूले आ-आफ्नो मौज्जातको नगद परिवर्त्य विदेशी मुद्रा यस बैंकमा बुझाउन ल्याउँदा निम्न बमोजिम वाणिज्य बैंकहरूको खातामा जम्मा गरिनेछ।
- (क) नगद अमेरिकी डलरको हकमा सेवा शुल्क बापत २ प्रतिशत कटौती गरी बाँकी ९८ प्रतिशत खातामा जम्मा गरिनेछ।
- (ख) अमेरिकी डलर बाहेक अन्य नगद परिवर्त्य विदेशी मुद्राहरूको हकमा यस बैंकको प्रचलित विनिमय दर अनुसार अमेरिकी डलरमा रूपान्तर गरी सेवा शुल्क बापत २ प्रतिशत कटौती गरी बाँकी ९८ प्रतिशत खातामा जम्मा गरिनेछ।
- (७) वाणिज्य बैंकहरू नभएको ठाउँमा नगद परिवर्त्य विदेशी मुद्रा खरीद गर्ने सम्बन्धमा मिति २०६०।१।१९ देखि लागू हुने गरी निम्न व्यवस्थाहरू गरिएको छ।
- (क) कुनै स्थानमा परिवर्त्य विदेशी मुद्रा कारोवार गर्ने वाणिज्य बैंकहरू नभएको कारणले मनिचेञ्जरहरूले खरीद गरेको परिवर्त्य विदेशी मुद्रा (नगद एवम् यात्रु चेक) यस बैंकले खरीद गरेमा त्यसरी खरीद गरिएको नगद परिवर्त्य विदेशी मुद्राको हकमा निम्नानुसार गर्ने :
- नगद परिवर्त्य विदेशी मुद्राको हकमा प्रचलित खरीद दरको आधारमा खरीद गर्ने। तर कमिशनको रूपमा २ प्रतिशत कटौती गर्ने।
 - यात्रु चेकको हकमा पनि प्रचलित खरीद दरको आधारमा खरीद गर्ने र सेवा शुल्कको हकमा यस बैंकको बैंकिङ्ग कार्यालयबाट तोकिएको बमोजिम लिने।
- (ख) कुनै व्यक्तिले अफिसियल भ्रमणको लागि यस बैंकबाट नगद परिवर्त्य विदेशी मुद्रा सट्टी गरेको छ भने त्यस्ता व्यक्तिहरूले सट्टी गर्दा लिएको रकम ननाधने गरी नगद विदेशी मुद्रा रकम बिक्री गर्न ल्याएमा त्यस्तो रकम खरीद गर्दा कमिशन नलिने।
- (ग) यस बैंकका कर्मचारीहरूबाट बिक्री गर्न ल्याएको नगद विदेशी मुद्राहरूको हकमा २ प्रतिशत कमिशन लिने।
- (८) विभिन्न प्रयोजनको लागि प्रचलित व्यवस्था अन्तर्गत रही परिवर्त्य विदेशी मुद्राको सट्टी प्रदान गर्दा नगदमा सट्टी उपलब्ध गराउन सकिने सीमाका सम्बन्धमा सम्बन्धित वाणिज्य बैंकहरूसँग रहेको नगद विदेशी मुद्राको संचितिलाई समेत दृष्टिगत गरी निम्न व्यवस्था गरिएको छ।
- (क) बढीमा अमेरिकी डलर ५००।- सम्म नगदमा सट्टी उपलब्ध गराउन सकिनेछ।

६० आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

- (ख) सो भन्दा बढीको नगद सटही दिनुपरेको खण्डमा औचित्यको आधारमा सम्बन्धित बैंकको शाखा प्रमुखले स्वीकृति दिएमा त्यस्तो सटही प्रदान गर्न सकिनेछ ।
- (९) परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी हुने गरी तेश्रो मुलुकहरुबाट गरिने आयात सम्बन्धी प्रतीतपत्र कारोवारमा प्रतीतपत्र खोल्न पेश गरिने प्रोफर्मा इन्च्वाइस, इण्डेण्ट वा बिक्री सम्भौतापत्रमा सामानको नाम, ब्राण्ड र मोडेल नम्बर, सामान उत्पादन गर्ने मुलुकको नाम, हार्मोनिक कोड नम्बर, प्रति इकाई मूल्य, परिमाण र कुल मूल्य उल्लेख गर्नुपर्ने र सोही वमोजिम प्रतीतपत्रमा उपरोक्त सबै विवरण अनिवार्य रुपमा उल्लेख गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- (क) यस सम्बन्धमा हार्मोनिक कोड नम्बर उल्लेख गर्दा श्री ५ को सरकार, भन्सार विभागले प्रकाशित गर्ने भन्सार महशुल दरबन्दी कितावमा उल्लेख गरिए अनुरूप आठ अंकको कोड नं. अनिवार्य रुपले उल्लेख गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । साथै प्रतीतपत्र खोल्दा उपरोक्त विवरणहरु अनिवार्य रुपले प्रतीतपत्रमा नै उल्लेख गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- औद्योगिक फर्म, कम्पनीहरुले आयात गर्ने मेशिनरी तथा औजारहरुको हकमा भने त्यसरी खोलिने प्रतीतपत्रमा वस्तुहरुको सूची लामो भएको कारणले प्रतीतपत्रमा उपर्युक्तानुसार सम्पूर्ण वस्तुहरुको विवरण खुलाउन व्यवहारिक दृष्टिकोणले नसकिने भएमा सम्बन्धित निकायमा वि.वि.नि.फा.नं. ३ एवम् प्रतीतपत्रको विवरण पठाउँदा उपरोक्त सबै विवरण उल्लेख भएको प्रोफर्मा इन्च्वाइस प्रतीतपत्र खोल्ने बैंकहरुले नै प्रमाणित गरी प्रतीतपत्रको विवरण साथ इन्च्वाइस समेत पठाउन सकिने व्यवस्था कायम गरिएको छ ।
- यस्तो प्रतीतपत्र सम्बन्धी सूचना दैनिक रुपमा यस बैंकमा पठाउँदा आवश्यक पर्ने Software (संशोधित) को लागि यस बैंकको सूचना प्रविधि विभागमा सम्पर्क राखी आफ्नो सूचना प्रणालीलाई अद्यावधिक बनाउने व्यवस्था गरिएको छ ।
- (ख) परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी हुने गरी तेश्रो मुलुकहरुबाट Stock-Lot अन्तर्गत आयात गरिने कपडाहरुको प्रतीतपत्र खोल्दाकै अवस्थामा कपडाको इकाइमा के.जी. का साथै नाम, साइज, गुणस्तर, प्रतिमिटर मूल्य समेत स्पष्ट रुपमा उल्लेख गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- उपरोक्त अनुसारका विवरणहरु प्रतीतपत्रमा उल्लेख नभएको वा प्रतीतपत्रको साथमा विवरण सहितको प्रमाणित प्रोफर्मा इन्च्वाइस नपठाएको कारणबाट आयात हुने मालसामान छुटाउन आयातकर्तालाई कठिनाई परेमा प्रतीतपत्र जारी गर्ने बैंक नै जवाफदेही हुने व्यवस्था गरिएको छ ।

५. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण

५.१ स्थलगत (On-site) निरीक्षण

आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा निम्नानुसारका बैंक तथा बैंक शाखाहरूको स्थलगत निरीक्षण गरिएको छ।

- (१) समष्टिगत स्थलगत निरीक्षण अन्तर्गत संयुक्त लगानी तथा निजी क्षेत्रका बैंकहरूमध्ये स्ट्याण्डर्ड चार्टर्ड बैंक नेपाल लिमिटेड, लक्ष्मी बैंक लिमिटेड, सिद्धार्थ बैंक लिमिटेड, नेपाल इन्भेष्टमेण्ट बैंक लिमिटेड, नेपाल इण्डस्ट्रियल एण्ड कमर्सियल बैंक लिमिटेड र एभरेष्ट बैंक लिमिटेडको निरीक्षण भइसकेको र बैंक अफ काठमाण्डू लिमिटेडको निरीक्षण कार्य भइरहेको छ।
- (२) शाखा निरीक्षण अन्तर्गत नेपाल बैंक लिमिटेडका १२ वटा र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकका १४ वटा शाखाहरूको निरीक्षण गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ।
- (३) निरीक्षण प्रतिवेदनमा औल्याइएका कैफियतहरूको सुधारको लागि नियमित रूपले अनुगमन गरिनुका साथै आवश्यकता अनुसार स्थलगत अनुगमन गर्न विभागका कर्मचारीहरूलाई सम्बन्धित शाखाहरूमा समेत खटाउने गरिएको। जसअनुसार उक्त अवधिमा राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक र नेपाल बैंक लिमिटेडका ७/७ वटा शाखाहरूको स्थलगत अनुगमन निरीक्षण गरिएको छ।
- (४) आवश्यकता अनुसार सम्पादन गरिने विशेष निरीक्षणमा नेपाल बंगलादेश बैंकको तीनवटा शाखा, बैंक अफ काठमाण्डू लिमिटेडका दुईवटा शाखा तथा नेपाल एस.बी.आई. बैंक लिमिटेड, नेपाल बैंक लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकका १/१ वटा शाखाहरूको विशेष निरीक्षण गरिएको छ।

उपरोक्त कार्यको अलावा सोही अवधिमा निरीक्षण कैफियत तथा विसंगतीहरू र त्यसका समाधान सम्बन्धमा छलफल गर्न सम्बन्धित बैंकका प्रमुखहरूलाई विभागमा नै बोलाई छलफल गर्ने प्रचलन अनुसार नेपाल क्रेडिट एण्ड कमर्स बैंक लिमिटेडका प्रमुखलाई एक पटक र कुमारी बैंक लिमिटेडका संचालकहरूलाई दुई पटक यस बैंकमा बोलाई प्रतिवेदनमा औल्याइएका कैफियत तथा विसंगति र उक्त बैंकहरूले गरेका काम कारवाही तथा बैंकको वर्तमान स्थिति सम्बन्धमा छलफल गरिएको छ।

यसैगरी आर्थिक वर्ष २०५९/६० को वार्षिक कार्ययोजना अनुसार कृषि विकास बैंकका ५ वटा शाखाहरू लगायत ११ वटा विकास बैंकहरू, २७ वटा वित्त कम्पनीहरू, १३ वटा सहकारी संस्थाहरू र ३ वटा गैर-सरकारी संस्थाहरूको स्थलगत निरीक्षण गरी त्यसबाट देखिएका कैफियतका सम्बन्धमा आवश्यक निर्देशन दिइएको छ।

५.२ गैर-स्थलगत (Off-site) सुपरिवेक्षण

नेपाल बैंक लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक बाहेक अन्य सम्पूर्ण वाणिज्य बैंकहरूको वार्षिक गैर-स्थलगत सुपरिवेक्षण प्रतिवेदन तयार गरिएको छ। यसरी तयार गरिएको गैर-स्थलगत प्रतिवेदनबाट देखिएका कैफियतहरूका सम्बन्धमा बैंकहरूलाई आवश्यक कारवाही

६२ आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

गरिएको तथा थप निर्देशनहरू दिइएको छ । यसरी गरिएका प्रमुख कारवाही वा निर्देशनहरू निम्न अनुसार रहेका छन् ।

(१) नेपाल इण्डस्ट्रियल एण्ड कमर्सियल बैंक लिमिटेडका सन्दर्भमा

- (क) नेपाल राष्ट्र बैंकले तोकेको प्रकृया अनुसार व्याज आम्दानी जनाउने गर्नुपर्ने ।
- (ख) लेखापरीक्षकले औल्याएका कैफियतहरूको सुधार गर्नुपर्ने ।
- (ग) बैंकको कर्जा कारोवार हेर्दा निष्कृत्य कर्जाको अंशमा वृद्धि भएको देखिएकोले कर्जा तथा व्याज असूलीमा विशेष ध्यान दिनुपर्ने ।
- (घ) Board's Credit Committee को निर्णयद्वारा ६-७ महिनादेखि म्याद नाघिसकेका कर्जाहरू आर्थिक वर्षको अन्त्यमा आएर मात्र नविकरण गर्नुको औचित्य पेश गर्नुपर्ने ।

(२) नविल बैंक लिमिटेडका सन्दर्भमा

- (क) बैंकले उपदान वापतको रु. २ (दुई) करोड रकमलाई नाफा-नोक्सान हिसावमा खर्च नगरी बाँडफाँड हिसावमा खर्च गरेकोले आगामी वर्षदेखि लेखाको सामान्य सिद्धान्त अनुसार नाफा-नोक्सान हिसावमा खर्च गर्नुको साथै कर्मचारी उपदान वापतको दायित्वलाई पर्याप्त हुने गरी व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
- (ख) आयकर ऐन, २०५८ को व्यवस्था अनुसार हुने गरी ह्यासकट्टा नीति परिवर्तन गर्दा बैंकको मुनाफामा रु. १ करोड १० लाख घटन भएको कुरा लेखा सम्बन्धी टिप्पणीमा खुलाउनुपर्ने ।
- (ग) यस बैंकको नियमानुसार गर्नुपर्ने कर्जा नोक्सानी व्यवस्थामा नपुग देखिएको रकम रु. ७,२०,३५२।- आगामी त्रयमासमा पर्याप्त हुने गरी व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
- (घ) बैंकले यस वर्ष रु. ४४ करोड २० लाखको कर्जा अपलेखन गरेकोमा त्यस्ता ऋणी फर्महरूको संचालक प्रोप्राइटरहरूको विवरण, ती कर्जा असूल गर्न गरेको पहल, ऋण स्वीकृतिको आधार, धितोको विवरण आदिको बारेमा प्रष्ट पार्नुपर्ने ।

(३) स्टैण्डर्ड चार्टर्ड बैंक नेपाल लिमिटेडका सन्दर्भमा

- (क) वाणिज्य बैंक ऐन, २०३१ अनुसार संचालक समितिको बैठक नियमित रूपमा बस्ने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
- (ख) लेखापरीक्षकद्वारा औल्याइएका कैफियतहरू यथाशीघ्र सुधार गर्नुपर्ने ।
- (ग) आर्थिक वर्ष २०५८।५९ मा Employee Expenses अन्तर्गत Others शिर्षकमा रु. १ करोड ९० लाख नयाँ खर्च सृजना हुनुको औचित्य र सोको विवरण पुष्टि गर्नुपर्ने ।

(४) नेपाल एस.बी.आई. बैंक लिमिटेडका सन्दर्भमा

- (क) एउटै समूहलाई सीमा भन्दा बढी हुने गरी प्रवाहित भएको कर्जा २०५९ पौष मसान्तभित्र नियमित नभएको भए आवश्यक Capital Charge गर्नुपर्ने ।
- (ख) कर्जा नोक्सानी व्यवस्था गर्दा यस बैंकको निर्देशन भन्दा कम भएको देखिएकोले नपुग रकम रु. ९२ लाख त्यसपछिको त्रयमासमा थप व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
- (ग) जोखिम भारित सम्पत्तिको गणना गर्दा कर्जा सापट र बिल खरीदको कुल रकममा कर्जा नोक्सानी व्यवस्था घटाई खुद रकम लिएको देखिएकोले आइन्दा कुल कर्जा सापट तथा बिल खरीदमा जोखिम भार दिई गणना गर्नुपर्ने ।
- (घ) एजेन्सी र शाखा हिसाव नियमित रूपमा रिक्न्साइल गरी छ महिनाभित्र रिक्न्साइल नभएको रकमहरु छुट्टै हिसावमा देखाउनुपर्ने ।
- (ङ) बैंकले अपनाएको हासकट्टी प्रणाली अवैज्ञानिक रहेको बुझिएकोले उपयुक्त नीति लागु गर्नुपर्ने ।

(५) कुमारी बैंक लिमिटेडका सन्दर्भमा

- (क) बैंकले अन्य संगठित संस्थाहरुको शेयर तथा सुरक्षण पत्रमा लगानी गर्ने सम्बन्धी नीति लिखित रूपमा तयार गरी यस्तो नीति संचालक समितिबाट स्वीकृत गराएर लागु गरी यस बैंकलाई जानकारी गराउनुपर्ने ।
- (ख) सीमा भन्दा बढी कोषमा आधारित कर्जा प्रवाह गरेको पाइएकोले सो सम्बन्धमा स्पष्ट जानकारी पेश गर्नुपर्ने ।
- (ग) लेखापरीक्षकले औल्याइएको प्रमुख विसंगतीहरुलाई यथाशीघ्र सुधार गर्नुपर्ने ।

(६) नेपाल इन्भेष्टमेण्ट बैंक लिमिटेडका सन्दर्भमा

- (क) बैंकको नाफा नोक्सानमा उल्लिखित रकमहरु बैंकको संलग्न अनुसूचीको रकमसँग मेल खाएको नदेखिएकोले यसरी फरक पर्नाको कारण सहित मेल नखाएका रकमहरु बैंकको वार्षिक प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुपर्ने ।
- (ख) लेखापरीक्षकले औल्याएका कैफियतहरुका सम्बन्धमा सुधार गरी जानकारी गराउनु पर्ने ।

(७) बैंक अफ काठमाण्डू लिमिटेडका सन्दर्भमा

- (क) विश्वास रेडिमेड गार्मेण्ट उद्योगको कर्जा खराब वर्गमा वर्गीकरण गरी सोको लागि शतप्रतिशतले हुने रु. १९,४५,६३,४९८।९० कर्जा नोक्सानी व्यवस्था गर्नु पर्नेमा रु. ९,७२,८३ हजार मात्र व्यवस्था गरेको हुँदा आगामी चैत्र मसान्तको त्रयमासमा कर्जा नोक्सानी व्यवस्था कायम गर्दा यस बैंकको निर्देशन नं. २ ले तोकेवमोजिम वर्गिकरण गरी कर्जा नोक्सानी व्यवस्था कायम गर्नुपर्ने ।

६४ आर्थिक वर्ष २०५९/६० को प्रतिवेदन

- (ख) यस बैंकबाट जारी भएको निर्देशन अनुसार कर्जा नोक्सानी व्यवस्था कायम गरेको नदेखिएको हुँदा कुनै किसिमको लाभांश घोषणा तथा वितरण गर्न नपाउने ।
- (ग) लेखापरीक्षकले औल्याएका विसंगतीहरूलाई यथाशीघ्र सुधार गरी यस बैंकलाई जानकारी दिनुपर्ने ।
- (द) **हिमालयन बैंक लिमिटेडका सन्दर्भमा**
- (क) एउटै एजेन्सी बैंकमा ९८ प्रतिशतसम्म रकम लगानी गरेको पाइएकोले यस्तो लगानीलाई विविधीकरण गरी सो कुरा लगानी नीतिमा समेत उल्लेख गर्नुपर्ने ।
- (ख) बैंकको एक प्रतिशत भन्दा बढी शेयर स्वामित्व भएका पार्टीहरूसँग सम्बन्धित कर्जा असुल गरी यस बैंकको निर्देशन नं. ६ अनुसार नियमित गर्नुपर्ने ।
- (ग) गैर-बैंकिङ्ग सम्पत्ति लेखाङ्कन गर्दा सबै कर्जा राफसाफ गर्ने प्रकृत्यामा नगई व्याज आम्दानी जनाउने प्रथा उचित नभएको सम्बन्धमा ध्यानाकर्षण गरिएको छ ।
- (घ) Bridge Gap Loan को भुक्तानी म्याद बढाएर असलमा वर्गिकरण गर्नुको औचित्य स्पष्ट पार्नुपर्ने ।
- (९) **नेपाल क्रेडिट एण्ड कमर्स बैंक लिमिटेडका सन्दर्भमा**
- (क) बैंकको प्राथमिक पूँजी रु. १५ करोडले ऋणात्मक रहेको हुँदा प्राथमिक पूँजीलाई आर्थिक वर्ष २०५९/६० भित्र पुरा गरी यस बैंकले तोकेवमोजिम पर्याप्त बनाउनु पर्ने ।
- (ख) उपरोक्त वमोजिम प्राथमिक पूँजीलाई पर्याप्त बनाउने सहितको Capital Plan बनाई यस बैंकमा पेश गर्नुपर्ने ।
- (ग) बैंकको प्राथमिक पूँजी पर्याप्त पुऱ्याउन हाल कायम रहेको प्रति दुई शेयरको एक शेयरको अनुपातमा हकप्रद शेयर जारी गरी त्यस्तो शेयरको पूरा मूल्य चुक्ता गर्ने कार्य सम्पन्न भएपछि सर्वसाधारणलाई छुट्याइएको शेयर निष्काशन गर्न यस बैंकको स्वीकृति माग गर्नुपर्ने ।
- (घ) निक्षेप संकलनको सीमालाई रु. ४ करोड ३० लाखमा सीमित राख्नुपर्ने ।
- (ङ) अनिवार्य नगद मौज्दात पूरा गर्न बढीमा ७ (सात) दिनको लागि बाहेक अन्य प्रयोजनको लागि अन्तरबैंक ऋण सापटी लिन नपाइने ।
- (च) बैंकका संचालकहरूले पेश गरेको प्रतिबद्धता अनुरूप बैंक संचालन र सुधारात्मक काम कारवाही गर्नुपर्ने र यस बैंकको स्वीकृति बेगर संचालक समितिका सदस्यहरू सो समितिबाट हट्न नपाउने ।
- यस अतिरिक्त पर्याप्त अनिवार्य नगद मौज्दात नराखे बापत २०५९ श्रावणदेखि २०६० आषाढ मसान्तसम्म विभिन्न वाणिज्य बैंकहरूलाई रु. ४,४३,०३२।९२ हर्जाना लगाइएको छ ।

यस बैंकको संचालक समितिबाट स्वीकृत भएको On-site Inspection Manual सम्बन्धमा विभागका कर्मचारीहरु बीच दुईदिने अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको छ भने वाणिज्य बैंकका आन्तरिक लेखापरीक्षकहरूसँग एकदिने अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको छ । त्यस्तै Financial Stability Institute (FSI) को वार्षिक कार्यक्रममा रहेको एक वर्कसप पहिलो पटक नेपालमा सम्पन्न भएको छ । "Risk Management, Consolidated Supervision and Problem Bank Resolution" नामक उक्त वर्कसप यस बैंकको बैंक सुपरिवेक्षण विभाग समेतको सहभागितामा सम्पन्न गरिएको थियो ।

वित्तीय संस्थाहरुको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण पद्धतिमा परिमार्जनका सम्बन्धमा वित्तीय संस्थाहरुको संख्या बढ्ने अनुसार तिनीहरुका बीच प्रतिस्पर्धाका साथै कारोवारको प्रकृति तथा प्रदान गर्ने सेवामा समेत वृद्धि भएको छ । यसबाट वित्तीय प्रणालीमा जोखिम तथा जटिलता समेत बढ्न जाने हुँदा त्यसलाई समयमै पहिचान गरी न्यूनीकरण गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको परिप्रेक्ष्यमा तदनुरूप निरीक्षण पद्धतिमा समेत समयसापेक्ष परिमार्जन गर्नुपर्ने आवश्यकता महशुस गरी विश्व बैंकको प्राविधिक सल्लाहकारको सहयोगमा तयार गरिएको “ स्थलगत निरीक्षण निर्देशिका” एवम् “ निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण विनियमावली, २०५९” अनुरूप निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण पद्धतिमा समेत परिमार्जन गरिएको छ । यसबाट अन्य कुराका अतिरिक्त मुख्यतया वित्तीय संस्थाको समष्टिगत (Corporate) निरीक्षण कम्तिमा २ वर्षको एकचोटी गर्ने व्यवस्था हुनाका साथै लघुवित्त विकास बैंक, सहकारी संस्था र गैर-सरकारी संस्था बाहेक अन्य वित्तीय संस्थाको स्थलगत निरीक्षण गर्दा अनिवार्य रूपमा क्यामेलस रेटिङ्ग (CAMELS Rating) समेत गर्नुपर्ने र सोको प्रतिवेदन (आन्तरिक प्रयोजनको लागि मात्र) को आधारमा समेत सम्बन्धित वित्तीय संस्थाको समग्र स्थिति निर्धारण हुने व्यवस्था गरिएको छ ।

५२ वटा वित्त कम्पनी, १९ वटा विकास बैंकहरु (लघुकर्जा कारोवार गर्ने समेत) र १८ वटा सहकारी संस्थाहरुको आर्थिक वर्ष २०५८।५९ सम्मको लेखापरीक्षण प्रतिवेदनको आधारमा गैर-स्थलगत सुपरिवेक्षण गरी पूँजीकोष, वित्तीय श्रोत संकलन, अनिवार्य मौज्जात तथा तरलता, कर्जा वर्गीकरण एवम् कर्जा नोक्सानी व्यवस्था, क्षेत्रगत कर्जा सीमा, व्याजदर जस्ता निर्देशनका साथै लगानी सम्बन्धी व्यवस्था, खुद मुनाफा तथा लाभांश व्यवस्था एवम् लेखापरीक्षण सम्बन्धी निर्देशनको पालना स्थितिको परिक्षण गरी देखिएका कौफियतका सम्बन्धमा आवश्यक निर्देशन समेत दिइएको छ ।

साथै साप्ताहिक तरलता अनुगमन गर्दा यस बैंकको निर्देशन अनुरूप यस बैंकमा न्यूनतम अनिवार्य नगद मौज्जात (१ प्रतिशत) कायम नगर्ने निम्न वित्त कम्पनीहरुलाई नियमानुसार हर्जाना लगाइएको छ ।

- (क) क्रिप्टल फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड
- (ख) नेपाल शेयर मार्केट्स एण्ड फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड
- (ग) एल्पीक एभरेष्ट फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड
- (घ) पाटन फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड
- (ङ) ललितपुर फाइनेन्स लिमिटेड

६६ आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

- (च) कस्मीक मर्चेन्ट बैकिङ्ग एण्ड फाइनान्स लिमिटेड
- (छ) एन.आई.डी.सी. क्यापिटल मार्केट
- (ज) हिमालय फाइनान्स एण्ड सेभिङ्ग कम्पनी लिमिटेड
- (झ) गृह्येश्वरी मर्चेन्ट बैकिङ्ग एण्ड फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड

५.३ अन्य कारवाही

- (१) कृषि विकास बैंक मुख्य कार्यालय र नेपाल औद्योगिक विकास निगमको प्रधान कार्यालयको समग्र निरीक्षण प्रतिवेदन उपर यस बैंकको संचालक समितिमा समेत छलफल गरी संचालक समितिको थप निर्देशन सहित प्रतिवेदन कार्यान्वयनका लागि पठाइएको छ ।
- (२) प्राथमिक पूँजी क्रमिक रूपमा क्षय भई ऋणात्मक हुँदै गएको सन्दर्भमा निश्चित सीमाभन्दा बढी निक्षेप सकलन नगर्ने गरी कारोवार गर्न निम्न वित्तीय संस्थालाई निर्देशन दिइएको छ ।
 - (क) अरुण फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड, धरान ।
 - (ख) युनाइटेड विकास बैंक लिमिटेड, बारा ।
 - (ग) नवव्यक्तिज सहकारी संस्था, काठमाडौं ।
- (३) पर्याप्त कर्जा नोक्सानी व्यवस्था कायम नगरेका निम्न वित्तीय संस्थालाई प्रस्तावित लाभांश वितरण एवम् पूँजीकृत गर्न रोक लगाइएको छ ।
 - (क) सिद्धार्थ फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड, सिद्धार्थनगर ।
 - (ख) नेपाल फाइनान्स एण्ड सेभिङ्ग कम्पनी लिमिटेड, काठमाडौं ।
 - (ग) यती फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड, हेटौँडा ।
 - (घ) लुम्बिनी फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड, काठमाडौं ।
 - (ङ) नेपाल वित्तीय सहकारी संस्था, काठमाडौं ।
- (४) सर्वसाधारणमा जारी गर्नुपर्ने शेयर जारी गरिनसकेका निम्न वित्त कम्पनीहरूलाई निर्देशन अनुरूप शेयर जारी नगरेसम्म प्रस्तावित लाभांश वितरण एवम् पूँजीकृत गर्न रोक लगाइएको छ ।
 - (क) सेन्ट्रल फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड, ललितपुर ।
 - (ख) प्रिमियर फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड, ललितपुर ।
- (५) सहकारी ऐन अनुरूप लाभांशका अतिरिक्त १० प्रतिशत दशैं खर्च वितरण गरेकोमा त्यस्तो खर्च आर्थिक वर्ष २०५८।५९ को लाभांशबाट कट्टा गर्न हिमालय सहकारी संस्था, काठमाडौंलाई निर्देशन दिइएको छ ।

- (६) आर्थिक वर्ष २०५७/५८ को मुनाफाबाट ६ प्रतिशत लाभांशका अतिरिक्त ५ प्रतिशत औषधि खर्च वितरण गर्न छुट्याइएको रकम संचित मुनाफामा सार्न नेपाल सहकारी वित्तीय संस्था, काठमाडौंलाई निर्देशन दिइएको छ ।
- (७) सम्पूर्ण शेयरपूँजी क्षय भई वित्तीय स्रोत सीमाभन्दा बढी संकलन भएको लगायतका कारणको आधारमा मकालु यातायात सहकारी संस्था, विराटनगरलाई संस्थाको वित्तीय स्थिति निश्चित समयसम्म नसुधिए कारवाही गर्ने चेतावनी दिइएको छ ।
- (८) निरीक्षणबाट देखिएका गम्भीर प्रकृतिका कैफियत सुधार नगर्ने एवम् दिइएका निर्देशनहरू पालना नगर्ने निम्न वित्तीय संस्थाका अध्यक्ष/कार्यकारी प्रमुख एवम् संचालक समितिसँग स्पष्टिकरण माग गरी सचेत गराइएको छ ।
- (क) हाइसेफ फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड, काठमाडौं ।
- (ख) यती फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड, हेटौंडा ।
- (ग) नेपाल फाइनान्स एण्ड सेभिङ्ग कम्पनी लिमिटेड, काठमाडौं ।
- (घ) युनाइटेड विकास बैंक, बारा ।
- (९) युनाइटेड विकास बैंकका उच्च व्यवस्थापन गैर आयमूलक अनावश्यक स्थिर सम्पत्ति जोड्नेतर्फ लागेको देखिएकोले संचालक समितिलाई सचेत गराइएको छ ।
- (१०) नेपाल स्टक एक्सचेञ्जमा सूचीकृत नभएको कम्पनीमा लगानी गरेकोले नेपाल फाइनान्स एण्ड सेभिङ्ग कम्पनी लिमिटेड, काठमाडौंलाई लगानी गरिएको सम्पूर्ण रकम लगानी समायोजन कोषमा जम्मा गर्न निर्देशन दिइएको छ ।
- (११) एकवर्षे नगद प्रमाणपत्र मार्फत् निक्षेप संकलन गर्ने नेपाल सहकारी संस्था, काठमाडौंलाई त्यसरी निक्षेप संकलन गर्दा सदस्य बाहेक अन्य व्यक्तिसँग नगर्ने गरी रोक लगाइएको छ । साथै संस्थाले यस्तो निक्षेप शेयरपूँजी बराबरको रकमसम्म मात्र संकलन गर्न सक्ने गरी शर्त तोकिएको छ ।
- (१२) तत्कालिन प्रवन्ध संचालकलाई नियमसम्मत नहुने गरी प्रदान भएको सुविधा फिर्ता गर्न नेपाल हाउजिङ्ग एण्ड मर्चेण्ट फाइनान्स कम्पनी लिमिटेड, काठमाडौंलाई निर्देशन दिइएको छ ।
- (१३) नियम अनुरूप पाउने वैठक भत्ता बाहेक संचालकलाई मासिक पारिश्रमिक समेत प्रदान गर्न साधारण सभाबाट निर्णय गरेकोमा त्यस्तो निर्णय कार्यान्वयन नगर्न/नगराउन सिद्धार्थ विकास बैंक, बुटवललाई निर्देशन दिइएको छ ।
- (१४) यस बैंकबाट स्वीकृति नपाएको आर्थिक विकास परिषद् नामक गैर-सरकारी संस्थालाई बिना सुरक्षण कर्जा दिएकोमा युनाइटेड विकास बैंक, बारालाई सो कर्जा असूलउपर गर्न निर्देशन दिइएको छ ।
- (१५) आर्थिक वर्ष २०५८/५९ को वित्तीय विवरणका आधारमा गैर-स्थलगत सुपरिवेक्षण गर्दा यस बैंकको निर्देशनहरूको पालना नभएको पाइएकोले पूँजीकोष कायम गर्न, सीमाभित्र

६८ आर्थिक वर्ष २०५९/६० को प्रतिवेदन

रही कर्जा प्रवाह गर्न, व्याज पूँजीकृत गरी आम्दानी बाँधेको रु. ३ करोड ५० लाख आर्थिक वर्ष २०५९/६० को आम्दानीबाट घटाउन, यस बैंकबाट रुग्ण उद्योग अन्तर्गत पुनरकर्जा प्राप्त नगरेका केही होटलहरूमा प्रवाह गरेको कर्जाका लागि २५ प्रतिशतले हुन आउने रु. २ करोड ५० लाख थप जोखिम व्यहोर्ने कोषमा व्यवस्था गर्न र आर्थिक वर्ष २०५८/५९ को बैंकको मुनाफा यथार्थ नभएकोले सोमा आधारित कर्मचारी बोनस लगायत अन्य कुनै खर्च नगर्न र सो सम्बन्धमा बैंकको साधारण सभामा अध्यक्षको वक्तव्य मार्फत् जानकारी गराउन नेपाल विकास बैंकलाई निर्देशन दिइएको छ ।

- (१६) आर्थिक वर्ष २०५८/५९ को वित्तीय विवरणहरूको आधारमा गैर-स्थलगत सुपरिवेक्षण गर्दा एकवर्ष भन्दा बढी अवधिको कर्जा किस्तावन्दी रूपमा असूल हुने गरी प्रवाह नगरेको, प्रतिग्राहक कर्जा सीमा नाघेको, कर्जा वर्गीकरण गरी सो अनुरूप जोखिम व्यहोर्ने कोषमा निर्देशन बमोजिम रकम व्यवस्था नगरेको, स्थीर सम्पत्तिको यथार्थ लेखाङ्कन र भौतिक परिक्षण नभएको, आवश्यक नभएको स्थीर सम्पत्ति खरीद गरेको, कम्पनीको अध्यक्ष तथा संचालक संलग्न रहेको संस्थालाई पेशकी प्रदान गरेको र यस बैंकको निर्देशनको बारम्बार उल्लंघन गरेको देखिएकोले नेपाल शेयर मार्केट एण्ड फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेडका कार्यकारी अध्यक्षलाई सचेत गराइएको छ ।
- (१७) यस बैंकको निर्देशन पालना नगरी लाभांश वितरण गर्ने जानकारी फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेडको संचालक समितिलाई स्पष्टिकरण सोधिएको र गोरखा फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेडलाई निर्देशन विपरित वितरण गरेको लाभांश १ महिनाभित्र फिर्ता गर्न निर्देशन दिइएको छ ।
- (१८) आर्थिक वर्ष २०५८/५९ को वित्तीय विवरणको आधारमा गैर-स्थलगत सुपरिवेक्षण गर्दा प्रतिग्राहक कर्जा सीमा र क्षेत्रगत कर्जा सीमा नघाई कर्जा प्रवाह गरेको, यस बैंकको स्वीकृति नलिई एउटै समूहको कम्पनी एन.बी. इन्सुरेन्स कम्पनीमा लगानी गरेको, संस्थापकका नातेदारलाई कर्जा प्रवाह गरेको, पुरानो कर्जा असूल गर्न थप कर्जा प्रवाह गरेको लगायतका कैफियत देखिएकोले कैफियतका सम्बन्धमा दिइएका निर्देशन पालना गर्ने संचालक समितिको प्रतिबद्धता यस विभागमा पेश गर्न र सो सम्बन्धमा साधारण सभामा शेयरधनीलाई समेत जानकारी गराउन नेपाल बंगलादेश फाइनेन्स एण्ड लिजिङ्ग कम्पनी लिमिटेडलाई निर्देशन दिइएको छ ।

यस अतिरिक्त वित्तीय संस्थाहरूको निरीक्षण प्रतिवेदनमा औँल्याइएका सम्बेदनशील र गम्भीर प्रकृतिका कैफियतहरू सुधार गराउनेतर्फ व्यवस्थापनलाई प्रेरित गराउने उद्देश्यले नीति निर्माणसँग सम्बन्धित विभागहरूसँग समेत समन्वय गरी त्यस्ता वित्तीय संस्थाका संचालक समितिका पदाधिकारी तथा कार्यकारी प्रमुखहरूसँग कैफियतका सम्बन्धमा छलफल गरी सुधार गर्ने प्रतिबद्धता प्राप्त गर्न ३० वटा भन्दा बढी वित्तीय संस्थाका उच्च पदाधिकारीहरूसँग छलफल गरिएको छ । साथै विभागको वार्षिक कार्ययोजना बमोजिम विकास बैंकको निर्देशन, सहकारी संस्थाका निर्देशनहरू एवम् विकास बैंकको संचालनमा स्वनियमनको महत्व सम्बन्धमा गरी तीनवटा गोष्ठी सम्पन्न गरियो ।

६. लघु वित्त

६.१ ग्रामीण महिलाका लागि उत्पादन कर्जा कार्यक्रम

ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गर्ने विपन्न महिलाहरूमा संस्थागत ऋणको पहुँच बढाई आय तथा रोजगारमूलक कार्यक्रमको माध्यमले ग्रामीण महिलाहरूको आर्थिक, सामाजिक अवस्थामा सुधार ल्याउने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०३८।३९ मा शुरु गरिएको यो कार्यक्रमबाट २०५५ आषाढ मसान्तसम्ममा रु. २३ करोड ४६ लाख सहभागी वित्तीय संस्थाहरू नेपाल बैंक लिमिटेड, राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक र कृषि विकास बैंकलाई कर्जाको रूपमा वितरण भएको छ। हाल यो परियोजनाको कार्यान्वयन अवधि समाप्त भइसकेको हुँदा सहभागी वित्तीय संस्थाहरूबाट कर्जा असुली हुने क्रम जारी रहेको छ भने नेपाल राष्ट्र बैंकले श्री ५ को सरकारलाई २०६० आषाढ मसान्तसम्मको साँवा बापत बुझाउनु पर्ने रु. ५ करोड ७७ लाख र व्याज बापत रु. ३ करोड १५ लाख नेपाल राष्ट्र बैंकले श्री ५ को सरकारलाई बुझाइसकेको छ। यस कार्यक्रम अन्तर्गत वितरित कर्जामध्ये २०६० आषाढ मसान्तमा रु. १७ करोड १२ लाख सहभागी वित्तीय संस्थाहरूसँग उठाउन बाँकी रहेको छ।

६.२ महिलाका लागि लघु कर्जा परियोजना

श्री ५ को सरकार र एशियाली विकास बैंक बीच सन् १९९३ मा सम्पन्न ऋण सम्झौता वमोजिम ग्रामीण महिलाका लागि उत्पादन कर्जा कार्यक्रमको पूरक परियोजनाको रूपमा आएको यस परियोजनाको कार्यान्वयन अवधि सन् २००२ मा समाप्त भइसकेको छ।

यस परियोजना अन्तर्गत सहभागी २ वटा बैंकहरू - नेपाल बैंक लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकलाई वितरित कर्जा रकम पूर्ण रूपमा चुक्ता भइसकेको छ भने नेपाल राष्ट्र बैंकले श्री ५ को सरकारलाई २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा साँवा र व्याज गरी रु. २ करोड ३१ लाख बुझाइसकेको छ।

६.३ पश्चिम तराई गरिबी निवारण आयोजना

श्री ५ को सरकार र कृषि विकासका लागि अन्तर्राष्ट्रिय कोष (IFAD) बीच सन् १९९७ मा सम्पन्न ऋण सम्झौता वमोजिम आर्थिक वर्ष २०५५।५६ देखि सञ्चालनमा आएको यो आयोजनामा पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक, मध्य-पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक, सुदूर-पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक, निर्धन उत्थान बैंक लि. र स्वावलम्बन विकास केन्द्रका गरी कुल १६ वटा शाखाहरूमार्फत् विपन्न वर्गलाई लघुकर्जा प्रदान गरी उनीहरूको आर्थिक तथा सामाजिक उत्थान गर्ने र सहभागी शाखालाई स्वसक्षम बनाउने उद्देश्य रहेको छ।

श्री ५ को सरकार र नेपाल राष्ट्र बैंक बीच सम्पन्न सहायक ऋण सम्झौता अनुसार २०६० आषाढ मसान्तसम्म सहभागी वित्तीय संस्थाहरूलाई रु. १३ करोड १४ लाख ९ हजार थप ऋण लगानी भएकोमा रु. २ करोड ७९ लाख २१ हजार चुक्ता भई रु. १० करोड ३४ लाख ८८ हजार बाँकी रहेको छ। परियोजना अवधिभर कुल २८८३३ विपन्न परिवारलाई

कर्जा सेवा पुऱ्यउने लक्ष्य रहेकोमा हालसम्म करीब २० हजार विपन्न परिवारलाई कर्जा सेवा पुऱ्याइसकेको छ ।

६.४ सामुदायिक भूमिगत जल सिंचाई सेक्टर आयोजना

श्री ५ को सरकारको दीर्घकालिन कृषि योजना अन्तर्गत कृषि उत्पादन वृद्धि गरी साना तथा सीमान्त कृषकहरूको आय वृद्धि गर्ने उद्देश्यले श्री ५ को सरकार र एशियाली विकास बैंक बीच सन् १९९८ नोभेम्बर १७ मा सम्पन्न ऋण सम्झौता अनुसार पूर्वी तथा मध्य तराइका १२ जिल्लाहरूमा सामुदायिक भूमिगत जल सिंचाई सेक्टर आयोजना सञ्चालन भएको छ । यस आयोजनाद्वारा २०६० आषाढसम्ममा सहभागी वित्तीय संस्थाको रूपमा नेपाल बैंक लिमिटेड, पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक, मध्यमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक, सहारा नेपाल वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लिमिटेड र डिप्रोक्स विकास बैंक गरी ५ वटा वित्तीय संस्थाहरू कार्यरत हुनुका साथै अरुणोदय वचत तथा ऋण सहकारी संस्था महुवन, पर्सा र कृषक उपकार वचत तथा ऋण सहकारी संस्था माडी चितवनलाई क्रमशः पर्सा र चितवन जिल्लामा सहभागी वित्तीय संस्थाको रूपमा कार्य गर्ने गरी छनौट गरिएको छ । साथै नयाँ सहभागी वित्तीय संस्थाहरूलाई समावेश गर्ने उद्देश्यले हरेक ६/६ महिनामा थप संस्थाहरू छनौट गर्दै जाने नीति समेत अवलम्बन गरिएको छ ।

यस आयोजना अन्तर्गत सहभागी संस्थाहरूद्वारा २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा ९५० समूहगत र ४ व्यक्तिगत गरी कुल ९५४ स्यालो ट्यूबवेलमा जम्मा रु. २ करोड ३० लाख ८५ हजार लगानी भएको छ । यसबाट करीब ४,५०० विगाह क्षेत्रफलमा सिंचाई पुग्ने भई ४,३५७ जना सीमान्त कृषकहरू प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित भएका छन् ।

यस कार्यक्रमलाई छिटोछरितो बनाउने उद्देश्यले नेपाल राष्ट्र बैंक विराटनगर, वीरगञ्ज र जनकपुरमा छुट्टाछुट्टै एकाइहरू खडा गरिएको छ भने नेपाल राष्ट्र बैंकको नाममा एशियाली विकास बैंकले एउटा वेग्लै Imprest Account खोलेको छ ।

६.५ ग्रामीण स्वावलम्बन कोष

ग्रामीण स्वावलम्बन कोषबाट २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा ४९ वटा गैरसरकारी संस्था र १४१ वटा सहकारी संस्थाहरूलाई रु. ६ करोड ४ लाख कर्जा प्रवाह भएको छ । उक्त कर्जामध्ये रु. ४ करोड ४० लाख असूली भई रु. १ करोड ६४ लाख कर्जा असूल हुन बाँकी रहेको छ । कोषबाट उपलब्ध गराइएको कर्जाबाट गैरसरकारी संस्थाले २६ जिल्लामा र सहकारी संस्थाले ३७ जिल्लामा सेवा पुऱ्यएका छन् । यसरी कोषबाट २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा ४४ जिल्लाका ८०४६ घर परिवार प्रत्यक्ष रूपले लाभान्वित भएका छन् ।

नेपाल राष्ट्र बैंकले दीर्घकालिन कर्जाका लागि आर्थिक वर्ष २०५९/६० को मुनाफाबाट कोषलाई रु. १० करोड उपलब्ध गराएको छ ।

६.६ ग्रामीण विकास बैंकहरू

ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गरिरहेको विपन्न महिलाको आर्थिक स्थितिमा सुधार ल्याउने उद्देश्यले अधिराज्यका पाँचै विकास क्षेत्रमा सञ्चालित ग्रामीण विकास बैंकहरूले २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा कुल १,६९,५७२ ग्रामीण महिला सदस्यहरूलाई करीब रु. ७ अर्ब ७१ करोड कर्जा प्रवाह गरी सो मध्ये रु. ६ अर्ब ६५ करोड असूल भइसकेको छ । यी बैंकहरूले

२०६० आषाढ मसान्तसम्ममा अधिराज्यका ४३ जिल्लाका ९६६ गाउँ विकास समितिहरूमा ४,७९९ केन्द्रहरूमाफत् लघु वित्तीय सेवा पुऱ्याउँदै आएका छन् ।

वि.सं. २०५८ सालमा संरचनात्मक सुधार कार्यक्रमको थालनी भएपछि पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकले आर्थिक वर्ष २०५९।६० मा नाफा गरेको छ । श्री ५ को सरकार र नेपाल राष्ट्र बैंकले २०५७ आषाढ मसान्तसम्मको कुल संचित नोक्सानी व्यहोरिदिए पश्चात् सुदूर-पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक बाहेक अन्य बैंकहरूको वित्तीय अवस्थामा क्रमशः सुधार हुँदै आएको छ । यी बैंकहरूलाई वित्तीय दृष्टिले स्वसक्षम बनाउन उत्पादकत्व वृद्धि र खर्च कम गर्ने विभिन्न कार्यहरूको थालनी भएका छन् ।

नाफामा सञ्चालन भएका ग्रामीण विकास बैंकहरूलाई क्रमशः निजीकरण गर्ने उद्देश्य अनुरूप पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकबाट यस कार्यको शुरुवात गरी नेपाल राष्ट्र बैंकको स्वामित्वमा रहेको ६१ प्रतिशत शेयरमध्ये ५१ प्रतिशत शेयर हस्तान्तरण गर्ने प्रकृया प्रारम्भ भइसकेको छ । ग्रामीण विकास बैंकहरूका लागि दक्ष, अनुभवी र सम्बन्धित क्षेत्रको ज्ञान भएका व्यक्तिहरूलाई खुल्ला प्रतियोगिताको माध्यमबाट कार्यकारी निर्देशक पदमा नियुक्त गर्ने नीति अनुरूप छनौट प्रकृया अन्तिम चरणमा पुगेको छ । यसैगरी ५ वटै ग्रामीण विकास बैंकहरूको कर्मचारी नियमावलीमा एकरूपता ल्याउने कार्य समेत अन्तिम चरणमा पुगेको छ ।

६.७ तेश्रो पशु विकास आयोजना

श्री ५ को सरकार र एशियाली विकास बैंक बीच सन् १९९६ मा सम्पन्न ऋण सम्झौता बमोजिम सञ्चालित तेश्रो पशु विकास आयोजना अन्तर्गत नेपाल राष्ट्र बैंकसँग सम्झौता गरेका सहभागी वित्तीय संस्थाहरूमध्ये वाणिज्य बैंक २, विकास बैंक ३, ग्रामीण बैंकिङ्ग अनुसरणकर्ता ४, सहकारी संस्था ८ र गैरसरकारी संस्था २ समेत गरी जम्मा १९ वटा वित्तीय संस्थाहरू कार्यरत छन् । यस आयोजना अन्तर्गत नेपाल राष्ट्र बैंकबाट २०६० आषाढ सम्ममा १७ वटा वित्तीय संस्थाले रु. १५ करोड ९ लाख ३० हजार कर्जा शोधभर्नाको रूपमा लिइसकेका छन् ।

यो आयोजनाको भौतिक अवधि सन् २००३ जुलाईसम्म मात्र रहेकोमा ३१ जुलाई सन् २००४ सम्म १ वर्षका लागि थप भएको छ । २०६० आषाढसम्ममा विभिन्न वित्तीय संस्थाहरूबाट रु. २ करोड १६ लाख २१ हजार असूल भई २०६० आषाढसम्ममा जम्मा रु. १२ करोड ९३ लाख ९ हजार लगानीमा रहेको देखिन्छ ।

६.८ ग्रामीण विकास बैंकहरूलाई Line of Credit सुविधा

नेपाल राष्ट्र बैंकले बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई उपलब्ध गराउँदै आएका Refinance/Revolving Line of Credit सुविधा अन्तर्गत तोकिएको सीमामा नबढ्ने गरी पटकपटक वा एकमुष्ट रकम भिक्त वा जम्मा गर्न पाउने सुविधा अन्तर्गत पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकलाई रु. २ करोड, मध्यमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकलाई रु. १ करोड, पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक र सुदूर-पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकलाई रु. ५ करोड र रु. १ करोड गरी जम्मा रु. ९ करोड पुनरकर्जा उपलब्ध गराएकोमा २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा पूर्वाञ्चल, मध्यमाञ्चल र सुदूर-पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकसँग क्रमशः रु. २ करोड, रु. ५० लाख र रु. १ करोड ५० लाख असूल गर्न बाँकी रहेको छ ।

६.९ कृषि विकास बैकलाई पुनरकर्जा सुविधा

नगदेवालीको विकास गर्ने उद्देश्यले नेपाल राष्ट्र बैकले कृषि विकास बैकलाई अर्थोडक्स एवम् सी.टी.सी. चिया, स्याउ, कच्चा रेशम, अलैची, सूठो, जडिवुटी, कटपलावर्स, टिस्यूकल्चर जस्ता निकासीयोग्य राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त कृषिजन्य वस्तुहरुको व्यवसायिक खेतीको विकासको लागि आर्थिक वर्ष २०५३/५४ देखि आर्थिक वर्ष २०५९/६० सम्म प्रदान गरेको पुनरकर्जामध्ये २०६० आषाढ मसान्तसम्म रु. २४ करोड ६३ लाख असूल हुन बाँकी रहेको छ।

७. मुद्रा व्यवस्थापन

७.१ नोट निष्काशन तथा सुरक्षण

२०६० आषाढ मसान्तमा जम्मा नोट निष्काशन रु. ६९ अर्ब ९८ करोड (सदर मुलुकी खानाबाट निष्काशित नोटहरु समेत गरी) पुगेको छ (तालिका २.३)। जम्मा निष्काशित नोटमध्ये रु. ८८ करोड ३० लाख बैकिङ्ग अफिसमा मौज्जात रहेको छ भने रु. ६९ अर्ब ९ करोड ७० लाख चलनचल्तीमा रहेको छ। २०५९ आषाढ मसान्तसम्ममा रु. ६० अर्ब ९५ करोड निष्काशन भएको थियो। नोटको सुरक्षण बापत राखिएको सम्पत्तिमध्ये आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा सुन र सुनको सिक्का तथा चाँदीको अंश २.९ प्रतिशत, विदेशी मुद्रा र सेक्युरिटीको अंश ९९.२ प्रतिशत तथा श्री ५ को सरकारको सेक्युरिटीको अंश ६.७ प्रतिशत रहेको छ।

२०६० आषाढ मसान्तमा चलनचल्तीमा रहेका नयाँ प्रिण्टका विभिन्न दरका नोटहरुमध्ये रु. १,०००/- दरको नोटले अग्रणी स्थान ओगटेको छ। चलनचल्तीमा रहेका नोटको मूल्यको ६०.४ प्रतिशत रु. १,०००/- दरको नोटहरुले ओगटेका छन्। यसैगरी रु. ५००/-, रु. १००/-, रु. ५०/- दरका नोटहरु क्रमशः दोश्रो, तेश्रो र चौथो स्थानमा रही क्रमशः २६.९ प्रतिशत, ६.८ प्रतिशत र २.९ प्रतिशत अंश ओगटेका छन्। पाँचौँ स्थानमा रु. १०/- को नोट छ जसले चलनचल्तीमा रहेको एन.पी. नोटको मूल्यको १.४ प्रतिशत अंश ओगटेको छ। यसैगरी छैटौँ देखि एघारौँ स्थानसम्म क्रमशः रु. २०/-, रु. ५/-, रु. २५/-, रु. २०/-, रु. १०/- र रु. २५०/- दरका नोटहरु रहेका छन्। यी नोटहरुले चलनचल्तीमा रहेको नयाँ प्रिण्ट नोटको क्रमशः १.२ प्रतिशत, ०.७ प्रतिशत, ०.५ प्रतिशत, ०.३ प्रतिशत, ०.३ प्रतिशत र ०.२ प्रतिशत अंश ओगटेका छन्।

७.२ नोटकोष

समीक्षा वर्षमा नेपाल राष्ट्र बैकको मुद्रा व्यवस्थापन विभाग, ८ वटा कार्यालयहरु, राष्ट्रिय वाणिज्य बैकका ४४ वटा शाखा कार्यालयहरु तथा नेपाल बैक लिमिटेडका १९ शाखाहरुमा रहेका नोटकोषहरुबाट नोटकोष कारोबार सम्पन्न गरियो।

७.३ तोडा चलान

आर्थिक वर्ष २०५९/६० को अन्तसम्ममा तोडा चलानबाट नेपाल राष्ट्र बैकका विभिन्न कार्यालयमा रु. १३ अर्ब २० करोड जम्मा भयो भने उक्त कार्यालयहरुबाट रु. २८ अर्ब ३९ करोड ७० लाख अन्यत्र पठाइयो।

सोही अवधिमा राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकका विभिन्न शाखाहरूमा मुद्रा व्यवस्थापन विभागबाट रु. १३ अर्ब ७९ करोड ८० लाख जम्मा भयो भने उक्त बैंकका शाखाहरूबाट रु. ७८ अर्ब ३४ करोड मुद्रा व्यवस्थापन विभागमा जम्मा भयो । त्यसैगरी नेपाल बैंक लिमिटेडका विभिन्न शाखाहरूमा मुद्रा व्यवस्थापन विभागबाट रु. ६ अर्ब ४९ करोड ७० लाख जम्मा भयो भने उक्त बैंकका शाखाहरूबाट मुद्रा व्यवस्थापन विभागमा रु. ११ अर्ब ५० करोड जम्मा भयो । यसरी २०६० आषाढ मसान्तसम्ममा तोडा चलानमार्फत् रु. ३३ अर्ब ४९ करोड ५० लाख नेपाल राष्ट्र बैंक मुद्रा व्यवस्थापन विभागबाट नेपाल राष्ट्र बैंकका कार्यालयहरू, नेपाल बैंक लिमिटेडका शाखाहरू तथा राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकका शाखा कार्यालयहरूमा पठाइयो भने रु. २९ अर्ब २९ करोड ५० लाख नेपाल राष्ट्र बैंक, मुद्रा व्यवस्थापन विभागमा जम्मा भयो ।

७.४ नोट जलान

आर्थिक वर्ष २०५९।६० को अन्तसम्ममा नेपाल राष्ट्र बैंक मुद्रा व्यवस्थापन विभाग तथा यसका विभिन्न कार्यालयहरूबाट कुल रु. ८ अर्ब १५ करोड ४५ लाख ९१ हजार ८८४ बराबरका विभिन्न दरका भुत्रा र खोटा नोटहरू जलाइयो ।

८. टक्सार

आर्थिक वर्ष २०५९।६० को अवधिमा रु. २।- दरका ७७,५१,४२७ थान, रु. १।- दरका १,४४,८२,८४० थान, -१५० पैसा दरका २६,००,०४१ थान, -१२५ पैसा दरका १३,०६,५९५ थान गरी जम्मा रु. ३ करोड १६ लाख १२ हजार ३६३ पैसा २५ बराबरका २,६१,४०,९६३ थान सिक्का उत्पादन गरिएको छ ।

असर्फीतर्फ आर्थिक वर्ष २०५९।६० मा १० ग्राम असर्फी तथा मेडालियन गरी जम्मा ६५८ थान, ५ ग्राम असर्फी तथा मेडालियन गरी जम्मा १४,००० थान र २.५ ग्राम असर्फी तथा मेडालियन गरी जम्मा २,९५५ थान उत्पादन गरी बिक्री वितरण गरिएको छ ।

स्मारिकातर्फ सगरमाथा आरोहणको ५० वर्ष पुगेको उपलक्ष्यमा रु. ५००।- दरको चाँदीको सिक्का ५,००० थान छपाई बिक्री वितरण भइरहेको छ भने सोही उपलक्ष्यमा Newzealand Mint बाट ५ औंसको असर्फी १०० थान, १/४ औंसको असर्फी २००० थान तथा १ औंसको रु. २,०००।- अंकित चाँदीको सिक्का ८,००० थान छपाई गर्न स्वीकृति प्रदान गरे वमोजिम उक्त मिण्टले छपाई गरी अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा बिक्री वितरण भइरहेको छ । यसैगरी नेपाल स्काउटको स्वर्ण महोत्सवको उपलक्ष्यमा रु. ५०।- दरको पित्तलको सिक्का १० हजार थान निष्काशन गरी बिक्री वितरण गरिएको छ ।

चाँदीका गरगहना बनाई निकासी गर्ने निकासीकर्ताहरूलाई सहूलियत दरमा चाँदी उपलब्ध गराउने उद्देश्यले ५ वटा वाणिज्य बैंकहरूमा खोलिएका चाँदीकोषमध्ये कारोवार नहुने ३ वटा बैंकहरूबाट सुन तथा चाँदी लिई स्वर्ण तथा चाँदीकोष बन्द गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०५९।६० मा ५०९३ किलोग्राम चाँदी र ६७ किलोग्राम २०० ग्राम सुन बिक्री भएको छ ।

९. नेपाल राष्ट्र बैंकको अन्य कामकाजको विवरण

९.१ अनुसन्धान

नेपाल राष्ट्र बैंक अनुसन्धान विभागले आफ्ना नियमित कार्य बाहेक समय समयमा विभिन्न अध्ययन, अनुसन्धान गर्ने तथा विभिन्न गोष्ठी तथा सेमिनारहरुको आयोजना गर्ने कार्य सम्पन्न गर्दै आइरहेको छ । यसै सन्दर्भमा नियमित कार्यका अतिरिक्त आर्थिक वर्ष २०५१/६० मा निम्न कार्यहरु सम्पन्न गरिएका छन् :

सार्कफाइनान्सको तेश्रो बैठक सम्पन्न : अगष्ट ११, २००३ मा काठमाडौंमा सार्कफाइनान्स संयोजकहरुको तेश्रो एकदिने बैठक सम्पन्न भयो । उक्त बैठकमा सार्क संयोजकहरु बिच सार्क फाइनान्सलाई आगामी दिनहरुमा अझ प्रभावकारी बनाउँदै लाने विषयमा गहन छलफल भएको थियो । उक्त बैठकमा एउटा स्थायी सार्कफाइनान्स सचिवालयको अपरिहार्यताको अलावा सार्क संयोजकहरु बीच अध्ययन, अनुसन्धान, सेमिनार, गोष्ठी र स्टाफहरु आदानप्रदानका विषयमा गहन छलफल भएको थियो । उक्त बैठकमा अन्य कुराका अलावा सार्क गभर्नर र सचिवस्तरीय दुबईमा हुने नवौं बैठकको लागि आवश्यक एजेण्डाहरु तय गर्नु रहेको थियो ।

सियासन (SEACEN) सेन्टरद्वारा संचालित टेलिकन्फरेन्स : सियासन सेन्टरले १२ अगष्ट २००३ मा सियासन मुलुकहरु बीच “ पूँजी प्रभाव र यसका आघातहरु, प्रस्तावित डेटा-टेम्प्लेटहरु र सियासन सदस्य राष्ट्रहरुको वैदेशिक ऋण अनुगमन प्रकृया” विषयक ‘टेली कन्फरेन्स’ को आयोजना गरेको थियो । यस ‘टेलिकन्फरेन्स’ मा अनुसन्धान विभाग, विदेशी विनिमय विभाग र वित्त व्यवस्थापन विभागका कार्यकारी निर्देशकहरु, अनुसन्धान विभागका निर्देशकहरु, उप-निर्देशकहरु, सहायक निर्देशकहरुको उपस्थिति थियो । यस टेलिकन्फरेन्समा सियासन मुलुकका सबै राष्ट्रहरुले भाग लिएका थिए । यस अलावा उक्त टेलीकन्फरेन्समा बैंक अफ अष्ट्रेलियाका प्रतिनिधि र सियासन सेन्टरका प्रतिनिधिहरुले पनि आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गरेका थिए ।

“ एशियाली विकास बैंक र नेपाल को प्रकाशनको तयारी : एशियाली विकास बैंकले नेपालको विभिन्न क्षेत्रमा पुऱ्याएको सहयोग सम्बन्धी विविध विषय समेट्ने गरी “ एशियाली विकास बैंक र नेपाल” नामक जानकारी मुलक पुस्तक प्रकाशन गर्ने कार्य भइरहेको छ ।

शोधनान्तर तथ्यांकको परिमार्जन तथा प्रकाशन : शोधनान्तर तथ्याङ्कलाई बढी यथार्थपरक र समयानुकुल बनाउने क्रममा परम्परागत रूपमा प्रकाशन गर्दै आएको शोधनान्तर ढाँचामा समयानुकुल सुधार तथा परिमार्जन गरी २०६० वैशाखदेखि नयाँ ढाँचामा प्रकाशित गर्ने कार्य प्रारम्भ गरिएको छ ।

Economic Review को प्रकाशन : अनुसन्धानात्मक तथा विश्लेषणात्मक लेखहरुको संगालो "Economic Review" को १५औं अंकको प्रकाशन गरिएको छ ।

वित्तीय गैरसरकारी संस्थासम्बन्धी अध्ययन : आर्थिक वर्ष २०५१/६० मा “ वित्तीय गैरसरकारी संस्थाहरुको वर्तमान अवस्था, समस्या तथा समाधानका उपायहरु” विषयक विशेष अध्ययन भइरहेको छ । यस अध्ययनबाट प्राप्त हुने प्रतिवेदन वित्तीय गैरसरकारी

संस्थाहरुको नीति निर्माणमा संलग्न व्यक्ति तथा निकायहरुलाई उपयोगी हुने अपेक्षा राखिएको छ ।

सीमावर्ती क्षेत्रको अनौपचारिक व्यापार सम्बन्धी अध्ययन : चीन तथा भारतसंगका नेपालका सीमाहरुमा प्रचलित अनौपचारिक व्यापारबाट अर्थतन्त्रमा परेको प्रभाव अध्ययन गरी शोधनान्तर तथ्यांक एवं शोधनान्तर सम्बन्धी विश्लेषण र प्रक्षेपणलाई भरपर्दो बनाउने उद्देश्यले सीमावर्ती क्षेत्रको अनौपचारिक व्यापार सम्बन्धी अध्ययन शुरु गरिएको छ ।

९.२ नीति योजना

बैंकको कार्य संचालनमा एकरूपता र समन्वय कायम गर्न, शाखा व्यवस्थापनमा देखापरेका समस्याहरुको पहिचान र समाधानमा सघाउ पुऱ्याउन, विभिन्न विभागहरु बीच समन्वय अभिवृद्धि गरी कार्य सम्पादनमा छिटो छरितोपन एवम् गतिशीलता ल्याउन र नीति निर्माण एवम् कार्यान्वयनमा प्रभावकारीता सुनिश्चित गर्ने उद्देश्यले काठमाडौं उपत्यका बाहिरका कार्यालयहरुका मुख्य व्यवस्थापकहरु बीच तथा विभागीय प्रमुखहरु बीच छुट्टाछुट्टै अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न भई सोका प्रतिवेदनहरु आवश्यक कार्यार्थ सम्बन्धित विभाग/ कार्यालयहरुमा पठाइएको छ ।

बैंकको कार्य संचालनमा दक्षता तथा प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले व्यवस्थापन विचार गोष्ठी-२०६० संचालन गरी विभाग तथा कार्यालयहरुको गत आर्थिक वर्षको वार्षिक कार्ययोजनाको प्रगति समीक्षा गर्नुका साथै चालू आर्थिक वर्षको लागि विभिन्न विभाग तथा कार्यालयहरुबाट पेश गरिएका कार्ययोजनाहरुमा विस्तृत छलफल, विश्लेषण, मूल्याङ्कन र संयोजन गरी उक्त वार्षिक कार्ययोजनालाई अन्तिम रूप दिई कार्यार्थ सम्बन्धित विभाग/ कार्यालयहरुमा पठाइएको छ ।

विभागीय प्रमुखहरुको सहभागीतामा भुक्तानी प्रणालीको यान्त्रिकीकरण (Automation of Payments System) र विद्युतीय हाजिरी प्रणाली (Electronic Attendance System) का बारेमा सम्बन्धित विज्ञबाट प्रस्तुतीकरण तथा छलफल कार्यक्रमको आयोजना गरियो ।

भुक्तानी प्रणालीको आधुनिकीकरण र नगद व्यवस्थापन पद्धतिको पुनरसंरचना सम्बन्धी अध्ययन कार्यहरु समाप्त भइसकेका छन् भने टक्सार विभागको पुनरसंरचना तथा बैंक सुपरिवेक्षण विभाग सुदृढीकरण अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्यहरु अन्तिम चरणमा पुगेका छन् ।

९.३ कानून

ऐन, नियम, विनियम, निर्देशिकाहरुको मस्यौदा : आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा मुद्रा शुद्धीकरण नियन्त्रण विधेयक, बैंक तथा वित्तीय संस्था विधेयक, २०५९, सम्पत्ति विधेयक, २०५९, सुरक्षित कारोवार अध्यादेश, २०५९ तथा दामाशाही सम्बन्धी अध्यादेश, २०५९ को मस्यौदा तयार गरी श्री ५ को सरकारमा पेश भएका छन् । यसैगरी विदेशी विनिमय (नियमित गर्ने) ऐन, २०१९ मा दोश्रो संशोधन र वित्तीय मध्यस्थताको काम गर्ने संस्था सम्बन्धी ऐन, २०५५ मा पहिलो संशोधनको लागि पेश भएकोमा मिति २०५९/४/२२ मा संशोधन भई लागू भइसकेको छ ।

७६ आर्थिक वर्ष २०५९/६० को प्रतिवेदन

बैंक तथा वित्तीय संस्थाको ऋण असूली नियमावली, २०५९, नेपाल राष्ट्र बैंक नोट सट्टा भर्ना नियमावली, २०५९, राष्ट्र ऋण नियमावली, २०५९, नेपाल राष्ट्र बैंक नोट तथा सिक्का नियमावली, २०५९ र नेपाल राष्ट्र बैंक कार्य व्यवस्था नियमावली, २०५९ श्री ५ को सरकारबाट स्वीकृति प्राप्त भई लागू भएको छ।

यसैगरी नेपाल राष्ट्र बैंक आन्तरिक लेखापरीक्षण तथा निरीक्षण विनियमावली, २०५९, नेपाल राष्ट्र बैंक अख्तियार प्रत्यायोजन विनियमावली, २०५९ र नेपाल राष्ट्र बैंक कर्जा सूचना विनियमावली, २०५९ संचालक समितिको स्वीकृति पश्चात् लागू भइसकेका छन् भने नेपाल राष्ट्र बैंक कर्मचारी सेवा विनियमावली, २०५९ तथा नेपाल राष्ट्र बैंक खर्च व्यवस्था विनियमावली, २०५९ को मस्यौदा तयार गरी स्वीकृतिका लागि पेश भइसकेको र नेपाल राष्ट्र बैंक आन्तरिक कार्य विनियमावली, २०५९ मस्यौदा अन्तिम चरणमा रहेको छ। नेपाल राष्ट्र बैंक लेखापरीक्षण समिति (कार्यविधि) निर्देशिका, २०५९ तर्जुमा भई लागू भइसकेको र नेपाल राष्ट्र बैंक लिलाम कार्यविधि निर्देशिका, २०५९ को मस्यौदा गर्ने कार्य सम्पन्न भई स्वीकृतिको लागि पेश भएको छ।

मुद्दा मामिला सम्पादन : बैंक पक्ष विपक्ष भएका मुद्दा मामिलाहरु बैंककै जनशक्तिको नेतृत्वमा सम्पादन गराउने कार्य अनुरूप अदालतमा विचाराधिन ६५ वटा मुद्दाहरु बैंकको कानून विभागकै जनशक्तिबाट सम्पादन गरिएको छ। यस बैंक समेत विपक्षी भएका मुद्दाहरुमा आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा अदालतबाट २९ वटा मुद्दाहरुको फैसला भएका र ४४ वटा मुद्दाहरु चलिरहेका छन्। फैसला भएका मुद्दाहरुमध्ये २० वटामा बैंकको पक्षमा फैसला भएको छ।

९.४ आन्तरिक लेखापरीक्षण

आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा नेपाल राष्ट्र बैंक राष्ट्र ऋण विभाग, विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग, सामान्य सेवा विभाग र वित्त व्यवस्थापन विभागको विशेष लेखापरीक्षण गरिएको छ। बैंकको स्वामित्वमा रहेको जग्गा तथा भवनहरुको विस्तृत रूपमा आन्तरिक लेखापरीक्षण गरिएको छ। लेखापरीक्षण समितिबाट तयार गरिएका व्यवस्थापन, आन्तरिक लेखापरीक्षण र लेखापरीक्षण समितिको भूमिका बारे नेपाल राष्ट्र बैंकको नीतिपत्र, २०५९, नेपाल राष्ट्र बैंक लेखापरीक्षण समिति (कार्यविधि) निर्देशिका, २०५९, नेपाल राष्ट्र बैंक आन्तरिक लेखापरीक्षण तथा निरीक्षण विनियमावली, २०५९ संचालक समितिबाट पारित भई कार्यान्वयनमा आइसकेका छन्। आन्तरिक लेखापरीक्षण तथा निरीक्षण कार्य निर्देशिका, २०६० को मस्यौदालाई अन्तिम रूप दिइएको छ।

अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषको नेपालमा Safeguards Assessment को कार्यक्रम अन्तर्गत बैंकको आन्तरिक लेखापरीक्षण कार्यलाई सुदृढ बनाउने प्रक्रिया जारी रहेको छ।

निर्माण कार्य सम्पन्न भइसकेको तर पूँजीकरण हुन बाँकी रहेका यस बैंकका विभिन्न कार्यालयहरुका निर्माण खर्चलाई पूँजीकरण गर्ने, आन्तरिक लेखापरीक्षण विभागबाट नोट जलान, सुनचाँदी गलान, टेण्डर खोल्दा, लिलाम बिक्री र विभिन्न समितिहरुमा प्रतिनिधित्व गर्ने कार्य बन्द गर्ने, बैंकभित्र गठन भएका विभिन्न समिति उक्त समितिहरुको गठन प्रकृया र त्यसमा भएका खर्च रकमबारे विश्लेषण गरी ऐन नियमावली र विनियमावलीले व्यवस्था गरे

वमोजिम गठन भएका बाहेक अन्य सबै समिति, उप-समितिहरू विघटन गर्ने, बैंकिङ्ग कार्यालय अन्तर्गत केन्द्रीय कार्यालयमा रहेको सटही काउण्टरको व्यवस्थापन र बैंकिङ्ग कार्यालयबाट भारतीय रिजर्व बैंकमा भा.रु. ट्रान्सफर गर्ने प्रकृत्यामा सुधार गर्ने जस्ता महत्वपूर्ण विषयमा लेखापरीक्षण समितिबाट निर्णय भई कार्यान्वयन प्रक्रिया शुरु भइसकेका छन् ।

९.५ समासोधन कारोवार तथा विप्रेषण

समासोधन कारोवार अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०५८।५९ मा कुल रु. २० खर्ब ८६ अर्ब ३५ करोड ८० लाख बराबरको २० लाख १ हजार ५३६ थान चेक तथा ड्रफ्टहरू समासोधन गरिएकोमा आर्थिक वर्ष २०५९।६० मा सो कारोवारमा उल्लेखनीय वृद्धि भई कुल रु. २४ खर्ब ५२ अर्ब ७१ करोड ७० लाख बराबरको ३८ लाख ९५ हजार ३६९ थान चेक तथा ड्रफ्टहरू समासोधन गरिएका छन् ।

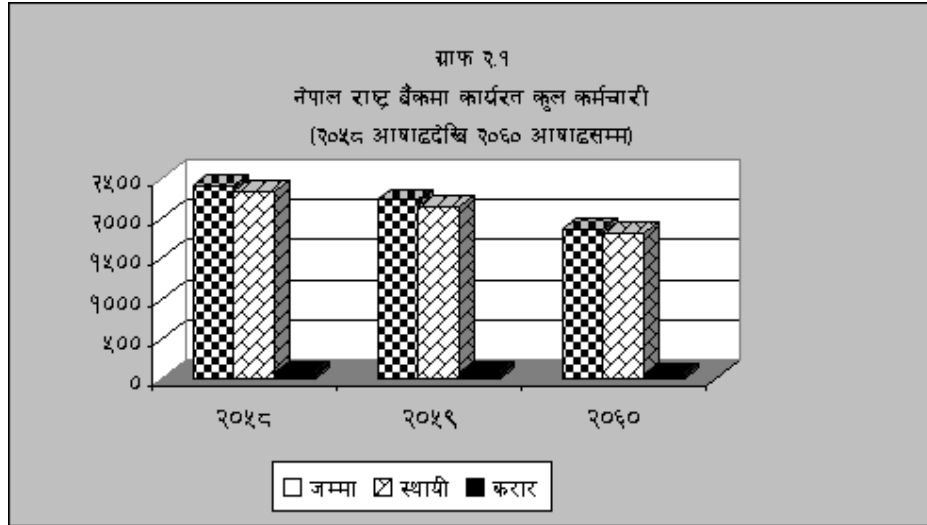
विप्रेषण कारोवारमा नेपाल राष्ट्र बैंकले आर्थिक वर्ष २०५८।५९ मा रु. ८७ अर्ब ७६ करोड ३० लाख बराबरको २० हजार ६९८ थान ड्रफ्ट टी.टी. तथा मे.टा.को खरीद-बिक्री कारोवार गरेकोमा समीक्षा वर्षमा रु. १ खर्ब ८४ अर्ब २८ करोड ९० लाख बराबरको १८ हजार ६३५ थान ड्रफ्ट टी.टी. तथा मेल ट्रान्सफरको खरीद बिक्री गरेको छ ।

९.६ जनशक्ति व्यवस्थापन

कर्मचारी : २०६० आषाढ मसान्तमा नेपाल राष्ट्र बैंकमा स्थायी २४६१ र अस्थायी ७४ गरी कुल २५३५ दरबन्दी रहेकोमा १८११ स्थायी र ४८ अस्थायी गरी कुल १८५९ जना कर्मचारीहरू कार्यरत रहे (तालिका २.४) । कुल कार्यरत कर्मचारीहरूमध्ये अधिकृतहरू २१.३६ प्रतिशत र सहायक स्तरका कर्मचारीहरू ७८.६४ प्रतिशत रहेका छन् ।

यसैगरी २०५९ वैशाखदेखि २०५९ चैत्रसम्ममा अधिकृत स्तरमा खुल्ला प्रतियोगिताबाट ४० र बहुवाबाट ७७ तथा सहायक स्तरमा बहुवाबाट ९० गरी कुल २०७ वटा पदहरू पूर्ति गरिए ।

७८ आर्थिक वर्ष २०५९/६० को प्रतिवेदन

तालिम, कार्यशाला, सेमिनार, बैठक आदि : आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा नेपाल राष्ट्र बैंकका १८३ जना कर्मचारीहरूले जर्मनी, सिंगापुर, इण्डोनेशिया, भारत, अष्ट्रेलिया, श्रीलंका, मलेशिया, थाइल्याण्ड, स्वीट्जरल्याण्ड, बंगलादेश, दक्षिण अफ्रिका, क्यानाडा, संयुक्त राज्य अमेरिका, डेनमार्क, चीन, फिजी, दक्षिण कोरिया, फिलिपिन्स, माल्टा, पाकिस्तान, इरान, मालदिभ्स र इजरायलमा सञ्चालित विभिन्न तालिम, कार्यशाला, सेमिनार, बैठक गरी ११७ वटा कार्यक्रमहरूमा भाग लिए (तालिका २.६) । स्वदेशमा सञ्चालित तालिम, सेमिनार, गोष्ठी, बैठकहरूमा गरी २६ वटा कार्यक्रमहरूमा कुल ५६० जना कर्मचारीहरूले भाग लिए (तालिका २.७) ।

उच्च शिक्षा अध्ययन : आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा नेपाल राष्ट्र बैंकका ५ जना कर्मचारीहरू नेपालमा र ४ जना विदेशमा चार्टर्ड एकाउण्टेन्सी अध्ययनार्थ पठाइएका छन् । यसैगरी १ जना Agro-Economics अध्ययनार्थ भारत, M.Sc. in Economics र M Phil in Economic Research अध्ययनको लागि दुइजना बेलायत, Master of Economics अध्ययनको लागि दुइजना अष्ट्रेलिया तथा अर्थशास्त्रमा विद्यावारिधिको लागि एकजना भारत पठाइएका छन् ।

९.७ सूचना प्रविधि

नेपाल दूरसंचार संस्थानबाट Internet Lease Connectivity सेवा प्राप्त गरी बैंकको केन्द्रीय कार्यालयस्थित अधिकांश विभागहरूमा Internet तथा Corporate Email सेवा उपलब्ध गराइएको छ । केन्द्रीय कार्यालयस्थित विभिन्न विभागहरूमा कम्प्युटर संजालमा जोड्ने क्रम चालू राखिएको छ । बैंकिङ्ग कार्यालयको बैंकिङ्ग कारोवारलाई कम्प्युटरमा राखी Manual Ledger हटाइएको छ ।

बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभागले वाणिज्य बैंकहरूबाट कम्प्युटर मार्फत प्राप्त गर्नुपर्ने वै.अ.फा.नं. १ देखि १३ सम्मका जम्मा १३ वटा फाराममा उल्लेखित तथ्यांक

विवरणहरु वाणिज्य बैंकबाट कम्प्यूटरमार्फत् प्राप्त गर्नको लागि नेपाल राष्ट्र बैंक तथा विभिन्न वाणिज्य बैंकका कर्मचारीहरुलाई सफ्टवेयर अपरेशन सम्बन्धमा प्रशिक्षण प्रदान गरिएको छ ।

९.८ सामान्य सेवा

बैंकको पुनरसंरचना कार्यक्रम अन्तर्गत निजी क्षेत्रबाट उपलब्ध हुने सहायक सेवाहरुमा बैंकको संलग्नता हटाउँदै लगी Core function मा केन्द्रीत गर्ने क्रममा केन्द्रीय कार्यालयको सरसफाई सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य निजी क्षेत्रद्वारा गराउने नीतिगत व्यवस्था भई कार्य प्रकृया अगाडि बढाइएकोमा आर्थिक वर्ष २०६०/६१ देखि शुरु गराउने नीति लिइएको छ । अमानत वा सो सरहका सानातिना बाहेक अन्य निर्माणका कार्यहरु निजी क्षेत्रलाई दिईदै आएको छ ।

९.९ प्रशिक्षण

नेपाल राष्ट्र बैंक, बैंकर्स प्रशिक्षण केन्द्रबाट आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा सञ्चालित तालिम, कार्यशाला एवम् गोष्ठीहरुमा गरी नेपाल राष्ट्र बैंक, वाणिज्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु समेतका गरी अधिकृत स्तरका ३२७ र सहायक स्तरका २८३ गरी ६१० जना प्रशिक्षार्थीहरु लाभान्वित भएका छन् ।

९.१० अतिरिक्त क्रियाकलाप

नेपाल राष्ट्र बैंकको ४८ औं वार्षिकोत्वसको उपलक्ष्यमा नेपाल राष्ट्र बैंक, बैंकर्स क्लबद्वारा क्लबको मासिक प्रकाशन मिर्मिरेको आर्थिक लेख विशेषाङ्क प्रकाशित भएको छ भने संस्मरण विशेषाङ्क तथा अन्य मासिक अंकहरु सुचारु रूपले प्रकाशित भइरहेका छन् ।

यसैगरी बैंकको वार्षिकोत्वसको उपलक्ष्यमा रक्तदान, बालचित्रकला, बाल वक्तृत्वकला प्रतियोगिता तथा भलिबल, स्नूकर, टेबुलटेनिस, व्याडमिन्टन, म्यूजिकल चियर र दौड प्रतियोगिता तथा विशेष कवि गोष्ठीको आयोजना गरियो ।

९.११ संचालकहरुको नियुक्ति र संचालक समितिको बैठक

श्री ५ को सरकार मन्त्रिपरिषदको २०५९/७११ को निर्णयानुसार श्री भानुप्रसाद आचार्य, सचिव, अर्थ मन्त्रालय र मिति २०५९/८/२३ को निर्णयानुसार प्राध्यापक डा. विश्वकेशर मास्के, त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाल राष्ट्र बैंकको संचालक समितिको सदस्यमा नियुक्त हुनुभएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा नेपाल राष्ट्र बैंक संचालक समितिको बैठक २६ पटक बस्यो । गत आर्थिक वर्षमा संचालक समितिको बैठक २८ पटक बसेको थियो ।

तालिका २.१

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई नेपाल राष्ट्र बैंकबाट उपलब्ध गराईएको
पुनरकर्जाको बक्यौता विवरण

(रु. करोडमा)

क्र. सं.	संस्था	आ.व. २०५०/५१	आ.व. २०५१/६०
१.	वणिज्य बैंकहरू	१०४.४	२५.१
२.	कृषि विकास बैंक	२७.७	२७.७
३.	नेपाल औद्योगिक विकास निगम	९०.२	७७.३
४.	ग्रामीण विकास बैंकहरू	२.७	०.५
५.	नेपाल विकास बैंक लि.	०.०	५.८
	जम्मा	२२५.०	१३६.४

तालिका २.२
निष्कासित विभिन्न दरका नोटहरू*

(रु. करोडमा)

दर	आषाढ मसान्त					
	२०५८		२०५९		२०६०	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	१६.५	०.३	१७.४	०.३	१७.६	०.३
२	१९.२	०.४	२१.३	०.४	२१.३	०.३
५	४३.८	०.८	४६.३	०.७	४५.८	०.७
१०	६७.६	१.३	७२.७	१.२	८४.७	१.४
२०	६२.७	१.२	६८.७	१.१	७६.५	१.२
२५	२९.०	०.५	३१.६	०.५	३०.९	०.५
५०	११९.०	२.३	१२२.२	२.०	१३०.०	२.१
१००	४२७.९	८.१	४१८.१	६.९	४२३.२	६.८
२५०	१०.२	०.२	९.०	०.२	९.२	०.२
५००	१,२३२.०	२३.३	१,७०१.०	२७.९	१६१६.२	२६.१
१०००	३,२५६.५	६१.६	३,५८६.१	५८.८	३७४२.०	६०.४
जम्मा	५,२८४.४	१००.०	६,०९४.४	१००.०	६,१९७.४	१००.०

* सदर मुलुकी खानाबाट निष्कासित नोटहरू रु. ५७,५५,९७८/- समावेश नभएको ।

८२ आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

तालिका २.३
नोटको सुरक्षण

(रु. करोडमा)

आषाढ मसान्त	सुन	चाँदी	विदेशी मुद्रा र सिक्कुरिटी	जम्मा (१+२+३)	सिक्का	श्री ५ को सरकारको ऋणपत्रहरु	निष्कासित नोटको सुरक्षण*	जम्मा सुरक्षणमा विदेशी मुद्रा तथा सुन चाँदीको प्रतिशत (४÷७) ×१००
	(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)
२०५८	८३.२	४५.९	५,१५३.६	५,२८२.७	२.३	०.०	५,२८५.०	९९.९
२०५९	८३.२	४५.९	५,५७५.४	५,७०४.६	२.३	३८८.२	६,०९५.०	९३.६
२०६०	८३.२	४५.९	५,६५१.७	५,७८०.८	०.०	४१७.२	६,१९८.०	९३.३

* सदर मुलुकीखानाबाट निष्कासित नोटहरु रु. ५७,५५,९७८।- समेत समावेश भएको ।

तालिका २.४

श्रेणी अनुसार दरबन्दी तथा बहालीमा रहेका कर्मचारीको संख्या

	स्थायी				अस्थायी				जम्मा	
	२०५९ आषाढ मसान्त		२०६० आषाढ मसान्त		२०५९ आषाढ मसान्त		२०६० आषाढ मसान्त		२०६० आषाढ मसान्त	
	दरबन्दी	कार्यरत	दरबन्दी	कार्यरत	दरबन्दी	कार्यरत	दरबन्दी	कार्यरत	दरबन्दी	कार्यरत
अधिकृत विशिष्ट	२०	१९	१९	१८	-	-	-	-	१९	१८
अधिकृत प्रथम	५०	४०	५०	४८	-	४	-	१	५०	४९
अधिकृत द्वीतीय	१३५	११९	१५८	११४	१	३	१	२	१५९	११६
अधिकृत तृतीय	३०१	१९६	३५७	२१३	१	१	१	१	३५८	२१४
सहायक प्रथम	७३४	६५१	७१७	५५४	-	१	-	-	७१७	५५४
सहायक द्वीतीय	६०६	४९२	५१४	३७८	२	२	२	१	५१६	३७९
सहायक तृतीय	१९४	१६८	१७१	९९	१	१	१	१	१७२	१००
सहायक चतुर्थ/पञ्चम	५०५	४६४	४७५	३८७	६९	६५	६९	४२	५४४	४२९
जम्मा	२,५४५	२,१४९	२,४६१	१,८११	७४	७७	७४	४८	२,५३५	१,८५९

तालिका २.५
नेपाल राष्ट्र बैंकद्वारा सञ्चालित तालिमहरू

क्रम संख्या	विषय	सञ्चालन भएको पटक	प्रशिक्षार्थी संख्या	तालीम अवधि
(क) अधिकृत स्तरीय				
१.	Pre-service Training*	१	२०	२ हप्ता
२.	Treasury Management	१	२०	१ हप्ता
३.	SEACEN Training on Macroeconomic Management	१	२६	२ हप्ता
४.	Monetary & Fiscal Management	१	२०	२ हप्ता
५.	Management Development Programme	१	२०	३ हप्ता
६.	Organisation Behaviour*	१	२०	१ हप्ता
७.	Quality Management in Banks	१	२०	३ हप्ता
८.	Leadership Skills & Team Building	१	२०	१ हप्ता
९.	Linux Operating System*	१	१५	४ दिन
१०.	Communication Skills and Interpersonal Relations	१	२०	१ हप्ता
११.	Computer Exposure (Special)*	१	२०	१ हप्ता
१२.	Interpretation & Analysis of Financial Statistics	१	२०	१ हप्ता
१३.	Organisation Behaviour (Collaborative)	१	२०	१ हप्ता
१४.	Trade Financing	१	२०	१ हप्ता
१५.	Credit Management	१	२०	२ हप्ता
१६.	Assets & Liability Management	१	३२	४ दिन
१७.	New Basel Capital Accord	१	५०	१ दिन
१८.	Laboratory on Presentation Skills	१	१८	१ दिन
	जम्मा	१८	४०१	

(ख) सहायक तथा प्रधान सहायक स्तरीय				
१९.	L/C Operation	१	२०	१ हप्ता
२०.	Customer Relation	१	२०	१ हप्ता
२१.	Finance Company Operation	१	२०	१ हप्ता
२२.	Inspection & Supervision	१	२०	२ हप्ता
२३.	Computer Operation*	२	४०	१ हप्ता
२४.	Central Banking*	४	९५	३ हप्ता
२५.	Grameen Bank Operation	१	२५	१ हप्ता
२६.	Customer Relation	१	२५	१ हप्ता
२७.	Cash Operation*	१	२५	१ हप्ता
२८.	Forex Operation	१	२५	१ हप्ता
	जम्मा	१४	३१५	
(ग) अन्य				
२९.	Economic Journalism	१	२०	२ दिन
	जम्मा	१	२०	
	कुल जम्मा	३३	७३६	

* नेपाल राष्ट्र बैंकका कर्मचारीहरु मात्र समावेश ।

तालिका २.६

विदेशमा सञ्चालित तालिम, सेमिनार, बैठक तथा गोष्ठी

क्रम संख्या	विषय	सहभागी संख्या	आयोजक/ स्थान, मुलुक
१.	Seminar on the Role of the Bundesbank in Cash Transactions	१	Bundesbank, Germany
२.	Course on Assessing Financial System Stability	२	IMF, Singapore
३.	SEACEN-CPSS: Payments and Settlement System: 1st Meeting on SEACEN Directors of Payments and Settlement System	४	SEACEN, Indonesia
४.	Program on Bank Frauds	३	RBI, Mumbai
५.	Note Printing Australia: 10 Rupees Polymer Note Proofing	२	Note Printing Australia, Australia
६.	Relational Data Base Management System	३	IDM Computer Studies, Sri Lanka
७.	3rd SEACEN/WB/APEC Seminar for Bank Supervisors from Asia Pacific Economics and 4th SEACEN/APEC Conference of Directors of Supervision	३	SEACEN, Malaysia
८.	Study Visit on Joint Liability Schemes	३	APRACA, Bangkok
९.	WTO Negotiations in Services: Issues and Implications		FICCI, New Delhi
१०.	APEC Financial Regulators Training Regional Training Seminar on Credit Risk Analysis	३	Bangkok
११.	Micro Finance Study Visit	१	BR & MKJ, Indonesia
१२.	4th SEACEN/APEAC Conference of Directors of Supervision	२	SEACEN, Malaysia
१३.	Regional Seminar on Non-bank Financial Institutions in East Asian Region	१	SEC, Thailand
१४.	Observation Tour: Singapore Mint	३	Singapore Mint, Singapore
१५.	WTO Meeting & Bilateral Dialogue	१	HMG, Geneva

१६.	Study Tour to SAPAP/SERP	१	SAPAP/SERP, Hyderabad
१७.	Seminar on Professional Management Development of Co-operative & Rural Development: Financial Institutions	२	CICTAB, Dhaka
१८.	Meeting of the SEANZA Forum of Banking Supervisors & 12th Internal Conference of Banking Supervisors	२	South African Reserve Bank, South Africa
१९.	Observation of Mint & Central Banks	५	Central Banks, Sri Lanka, Singapore & Thailand
२०.	First SFAVG Focus Group Meeting	१	Bank of Indonesia, Thailand
२१.	IMF Annual Meeting, Canadian Bank Note Company Limited	१	IMF/Canadian BN Company, Canada
२२.	IMF/World Bank Annual Meeting	१	IMF/WB, Washington
२३.	Course of Selected Payments Issues	४	IMF, Singapore
२४.	Conference on Towards Asia Pacific Renaissance	१	Asia Pacific Dev. Center, Malaysia
२५.	Financial Management in Public Sector	१	Danida Fellowship, Denmark
२६.	Monetary & Financial Statistics	१	IMF, Washington
२७.	Goldman Sachs Asset Management	१	Goldman Sachs, Singapore
२८.	Workshop on Financial Markets Instruments	१	Federal Reserve Bank, New York
२९.	Emerging Markets Program	२	Surunajaya Sekuriti, Malaysia
३०.	ICC Asia Regional Forum: Financial Services	१	ICC Asia, Beijing
३१.	Transmission Mechanism on Monetary Policy	१	SEACN, Fiji
३२.	WB/FRB Seminar for Senior Bank Supervisors	१	Washington
३३.	SEANZA Governors Symposium & 24th Central Bank	१	Hong Kong Monetary Authority, Hong Kong

८८ आर्थिक वर्ष २०१९/२० को प्रतिवेदन

३४.	Seminar on Internal Accounting & Auditing for Banks	१	BIS, Hong Kong
३५.	2nd Asia-Pacific Regional INPRS Conference	१	FSS Korea, South Korea
३६.	Seminar on Financial Sector Assessment	४	State Bank of Pakistan, Pakistan
३७.	Silver Jubilee Celebration	१	APRACA, Bangkok
३८.	Leadership Seminar on Senior Mgmt. of Central Banks	१	SEACEN, Malaysia
३९.	Micro-credit Summit + 5	१	
४०.	45th APRACA Excom Com. Meeting	१	APRACA, Bangkok
४१.	Asian Seminar for Central Bank	१	City Group Asset, Hong Kong
४२.	APG's 2202 Money Laundering Trends	१	APG, Canada
४३.	Program on Micro Finance & Women's Dev.	२	CICTAB, Pune
४४.	SEACEN-FSI Workshop for Bank Supervisors	७	SEACEN, Manila
४५.	SEANZA Governors Symposium	१	SEANZA, Hong Kong
४६.	Interaction Program	७	SC Bank, Singapore
४७.	Workshop for Central Bank Lawyers on Prevention of Money Laundering	२	SEACEN, Thailand
४८.	Marketing Cash Management Services	३	Hyderabad
४९.	Foreign Exchange Policies & Operations	१	IMF, Singapore
५०.	Fiscal Sustainability and Transparency	१	IMF, Singapore
५१.	Internal Management Institute	१	IMF, New Delhi
५२.	New Technologies for Small & Medium Size Enterprise Finance	१	World Bank, Washington
५३.	Banking and Finance	१	University of Malta, Malta
५४.	DORT	२	SEACEN, Sri Lanka
५५.	Toronto Center Program on Corporate Governance	१	BIS, Basel
५६.	Promotion of Modern Financial Markets	२	Colombo Plan, Mumbai
५७.	Mercer Investment Consulting	२	MIC, Singapore

५८.	Project Management	१	ADB, Madras
५९.	Quality Management in Bankers	२	NIBM, Pune
६०.	334d Internal Commercial Banking Course	३	State Bank of Pakistan, Pakistan
६१.	SAARC Finance Seminar on Micro-credit	२	SAARC Finance, Dhaka
६२.	Program of Integrated Approach in the Management of Agricultural and Rural Development	४	CICTAB, Pune
६३.	Internal Seminar on Attacking Poverty with Micro-credit	१	IDF/Palli Kama Foundation, Bangladesh
६४.	Course on Safeguards Assessments of Central Bank	१	IMF, Singapore
६५.	Seminar on Inflation & Monetary Policy and Operations	१	Bank Marzaki Jomborri, Iran
६६.	2nd SEACEN Course on Foreign Exchange and Financial	३	SEACEN, Malaysia
६७.	Central Banking	१	Bundesbank, Germany
६८.	Invitation of SEACEN EXCO Meeting	१	SEACEN, Malaysia
६९.	Interconnecting Cisco Network Device	१	Global Knowledge Network, Hong Kong
७०.	SDRM Conference	१	IMF, Washington
७१.	E-finance Challenge for Central Banks	३	SEACEN, Malaysia
७२.	Conference on Public Banks	१	APRACA/GTZ, Sri Lanka
७३.	Banking Supervision Under Basel II	१	Bundesbank, Germany
७४.	Program on Project Finance for Dev.	४	CICAB, Pune
७५.	APEC Financial Regulators Training Initiative	१	ADB, Manila
७६.	36th SEACEN Governors Conference and the 22nd Meeting of the SEACEN Board of Governors	१	SEACEN, Manila
७७.	APRACA Commerce for Farmers Road Show	३	APRACA, Manila
७८.	Thirty First Meeting of Managing Committee	१	CICTAB, Pune

१० आर्थिक वर्ष २०११/१२ को प्रतिवेदन

७९.	The 2nd SEAVO Group Meeting	१	Bank of Indonesia, Indonesia
८०.	Seminar on Market and Liquidity Risk	१	FSI/BIS, Switzerland
८१.	Workshop for Bank Supervisors and Regulators	१	SEACEN-FSI, Singapore
८२.	Fleet Customer Visit	२	KIA Vehicles, Korea
८३.	Conference on Internal Banking Operations	१	SC Bank, Chennai
८४.	Course on Balance of Payments Statistics	१	IMF, Washington
८५.	Monetary Policy and Implementation in the Euro System	१	Bundesbank, Germany
८६.	Workshop on Techniques of Inflation Projection	२	SEACEN, South Korea
८७.	Course on Advanced Topics in Empirical Finance	१	Swiss National Bank, Switzerland
८८.	Study Visit on Micro-finance	४	APRACA, Manila
८९.	APEC Financial Regulators Training Initiative	३	ADB, Sydney
९०.	ACU Technical Committee Meeting	१	ACU, Bangkok
९१.	FIAS" 2nd High Level South Asia FDI Roundtable	१	FIAS, Male
९२.	Micro-economic Management and Financial Sector	१	IMF, Washington
९३.	Roundtable Discussion on the Establishment of a Regional	१	APRACA, Bangkok
९४.	Internal Accounting and Auditing	२	BIS, Switzerland
९५.	Bank Supervision	१	FRB of NY, New York
९६.	WTO Bilateral Discussion	१	WTO/HMG, Geneva
९७.	Human Resource Management	१	Bundesbank, Germany
९८.	he WB/IMF/US Federal Board 3rd Annual Internal Seminar in Critical Issues in Financial Stability	१	WB, Washington
९९.	Study Tour: Bureau of Treasury	२	Manila
१००.	Special Seminar on the New Basel Capital Accord	२	BIS/FSI, Switzerland

१०१.	Study Visit: Clearing House, Payment Ssystem	४	Bangkok, Manila & Colombo
१०२.	Restructuring and Strengthening Rural Agriculture	२	CICTAB, Pune
१०३.	Galillee College Internal Program Internal Banking Management	१	GC, Israel
१०४.	18th Internal Banking Supervisory Seminar	१	BIS/FSI, Switzerland
१०५.	Staff Exchange Program	२	RBI, Mumbai
१०६.	Annual Board of Director Meeting	१	ACU, Bangalore
१०७.	Policies for Monetary and Fiscal Stability	१	IMF, Washington
१०८.	Group Meeting	१	HMG, Dhaka
१०९.	Market II Derivative Financial Instrument	१	Bundeshbank, Germany
११०.	Financial Reforms in Korea	२	The Bank of Korea, South Korea
१११.	The Valuation of Real State	१	BIS/FSI, Switzerland
११२.	40th SEACEN/Federal Reserve Course on Banking Supervision	४	SEACEN
११३.	Customer Credit Transfer from the MT 100 to MT 103	२	Swift, Malaysia
११४.	FAO-APRACA Internal Workshop: Assessing the Current Legal and Regulatory Environment for MFIS in Asia	३	APRACA, Manila
११५.	WTO Membership to Nepal	१	HMG, Switzerland
११६.	Focuses Seminar on Financial Mathematics: Risk Modeling and the New Basel Capital Accord	१	BIS/FSI, Switzerland
११७.	2nd SEACEN Asian Business Council Study Visit to USA Business Community Planning	१	SEACEN, Washington DC, New York & Chicago
	जम्मा	२०४	

तालिका २.७

स्वदेशमा सञ्चालित तालिम, सेमिनार, बैठक तथा गोष्ठी

क्रम संख्या	विषय	सहभागी संख्या
१.	Cash Operation	२५
२.	Pre-service	२१
३.	Customer Relation	३
४.	Treasury Management	३
५.	Inspection and Supervision	२०
६.	Balance of Payment	११
७.	Quality Management in Banks	४
८.	Central Banking	९४
९.	Monetary and Fiscal Management	८
१०.	Linus Operating System (IT)	१४
११.	Leadership Skills and Team Building	२
१२.	LC Operations	१
१३.	Communication Skills and Interpersonal Relations	२
१४.	Forex Operation	२
१५.	Analysis and Interpretation of Financial Statistics	४
१६.	Organizational Behavior	
१७.	Trade Financing	२
१८.	Computer Operation	१४
१९.	Asset Liability Management	८
२०.	Presentation Skills	१८
२१.	कर्जा, अभिलेख, व्यवस्थापन र शोधभर्ना	१
२२.	अधिकृत स्तरीय कार्यशाला गोष्ठी	४
२३.	मूल्य तथ्याङ्क कार्यशाला गोष्ठी	१८
२४.	सरकारी कारोबार विषयक कार्यशाला गोष्ठी	५
२५.	अन्य संघ संस्थाबाट संचालित तालिम, सेमिनार, गोष्ठी कार्यक्रमहरु	१४८
२६.	विभिन्न कम्प्युटर इन्टिच्युटबाट कम्प्युटर तालिम लिने	१२८
	जम्मा	५६०

तालिका २.८

अध्ययन

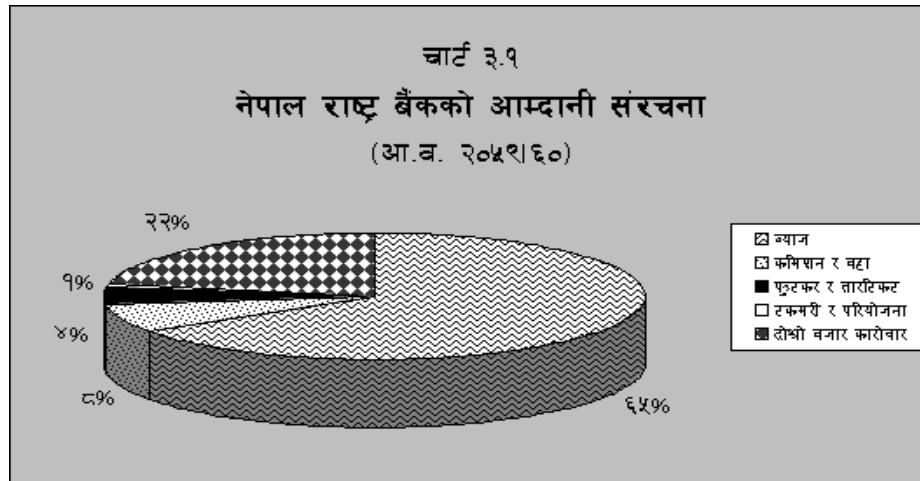
क्र.सं.	विषय/ उपाधी	संख्या	शिक्षण संस्था/ मुलुक
१.	CA Study	५	नेपाल
२.	CA Study	४	अन्य मुलुक
३.	Study on Msc. in Economics	१	University of Birmingham, UK
४.	Study on Mphil in Economic Research	१	Brunel University, UK
५.	Ph.D in Economics	१	Maharaja Sayajirao, Baroda
६.	Master of Economics	१	Maequarie University, Australia
७.	Master of Economics	१	University of Wollongong, Australia
८.	Study in Agro. Economics	१	Agra University, Inida
	जम्मा	१५	

भाग - ३

नेपाल राष्ट्र बैंकको मुनाफा, सम्पत्ति तथा दायित्व

१. आर्थिक वर्ष २०५१/६० को मुनाफा

आर्थिक वर्ष २०५१/६० मा नेपाल राष्ट्र बैंकको कुल आम्दानी रु. ३ अर्ब ६२ करोड ६० लाख, कुल खर्च रु. २ अर्ब १३ करोड भई रु. १ अर्ब ४९ करोड ६० लाख खुद मुनाफा भएको छ। शीर्षकहरूको पुनर्वर्गीकरण पश्चात् गत वर्षको तुलनामा बैंकको कुल आम्दानीमा १८ प्रतिशतले कमी आएको छ भने कुल खर्चमा २५.८ प्रतिशतले वृद्धि भई खुद मुनाफामा ४५.२ प्रतिशतले कमी आएको छ।

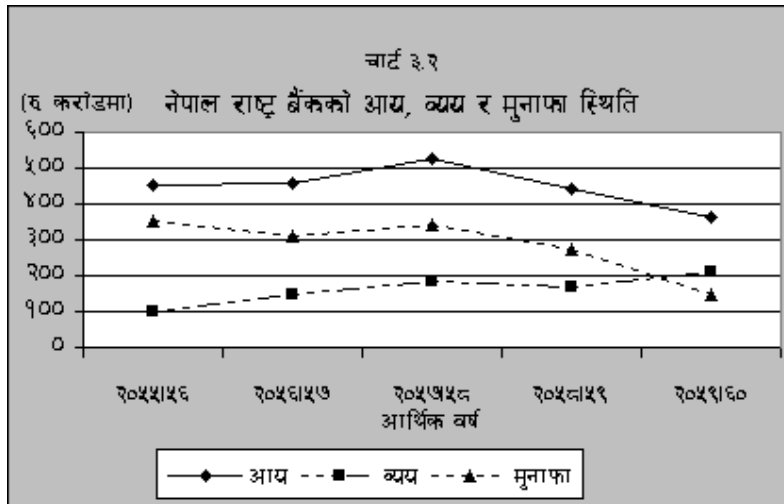

गत आर्थिक वर्षको तुलनामा यस वर्ष खुद मुनाफा घट्नुका प्रमुख कारणहरूमा वैदेशिक लगानीको व्याज आम्दानीमा ३५ प्रतिशत (रु. १ अर्ब २८ करोड) ले आएको कमी, स्वैच्छिक अवकास कार्यक्रमका कारण तलव भत्ता शीर्षकमा भएको ५९.८ प्रतिशत (रु. १७ करोड ३० लाख) को वृद्धि, सुरक्षाको समस्याले गर्दा तोडा चलान खर्चमा १४ प्रतिशत (रु. १ करोड २० लाख) ले भएको वृद्धि, शंकास्पद ऋण र लगानी क्षयको लागि व्यवस्थामा २४ प्रतिशत (रु. ४ करोड) वृद्धि, कर्मचारी दायित्व व्यवस्था अन्तर्गत उपदान पेन्सन कोषमा यस पटक रु. २१ करोड ८० लाख थप नयाँ व्यवस्था गरिएको तथा नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ मा भएको व्यवस्था अनुसार अन्तर्राष्ट्रिय लेखा मापदण्ड अपनाई विदेशी मुद्रा सटही नोक्सानलाई नाफा नोक्सान हिसावमा खर्च लेख्दा रु. १० करोड ६० लाख ले खर्च वृद्धि हुनु रहेका छन्।

आम्दानीका शीर्षकहरूमा यस वर्ष व्याज आम्दानी, दोश्रो बजार कारोवार आम्दानी (खुद), कमिशन, फुटकर तथा बटुले अग्रस्थान ओगटेका छन्। व्याज आम्दानीमा गत वर्षको तुलनामा ३५ प्रतिशतले कमी आएको छ भने दोश्रो बजार कारोवार आम्दानी (खुद) मा ७३.३

प्रतिशतले वृद्धि भएको छ। कमिशन, फूटकर तथा बट्टा आदानीमा क्रमशः १२२.६ प्रतिशत, ३५.७ प्रतिशत र ९.२ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ। यसैगरी टकमरी आम्दानी (खुद) ४०.४ प्रतिशत, परियोजना आम्दानी २.९ प्रतिशत र तार टिकट बापतको आम्दानी ४३.१ प्रतिशतले बढेको छ। गत वर्ष आम्दानीका मुख्य शीर्षकहरु व्याज, दोश्रो बजार कारोवार (खुद), फूटकर बट्टा तथा कमिशन रहेका थिए।

खर्चतर्फ यस वर्ष क्रमशः तलब भत्ता, एजेन्सी खर्च र ट्याक्स, सेक्यूरिटी छपाई खर्च, फूटकर तथा उपादान तथा पेन्सन कोष व्यवस्थाले प्रमुख स्थान ओगटेका छन्। गत वर्ष फूटकर, तलब भत्ता, सेक्यूरिटी छपाई खर्च, एजेन्सी खर्च र ट्याक्स तथा संकास्पदको लागि जगेडा कोषले प्रमुख स्थान ओगटेका थिए। यस वर्षको तलब भत्ता खर्च गत वर्षको तुलनामा ५९.८ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ। एजेन्सी खर्च र ट्याक्स ७.३ प्रतिशतले बढेको छ भने गत वर्षको तुलनामा सेक्यूरिटी छपाई खर्च ४.८ प्रतिशत र फूटकर खर्च २३.४ प्रतिशतले घटेको छ। यसवर्ष उपदान तथा पेन्सन कोष व्यवस्था बापत रु. २१ करोड ८० लाख र खुद सटही नोक्सान बापत रु. १० करोड ६० लाख थप खर्च भएको छ।

यसैगरी गत वर्षको तुलनामा शंकास्पदको लागि जगेडा कोष २३.५ प्रतिशत, कर्मचारी वीमा कोष व्यवस्था २२.७ प्रतिशत, रेमिट्यान्स १४.१ प्रतिशत, टुटफुट ४३.३ प्रतिशत, भ्रमण खर्च १.३ प्रतिशत, टिकट र टेलिग्राम १०.४ प्रतिशत, छपाई तथा स्टेशनरी ०.५ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने क.क.स. कोषमा थप १३ प्रतिशत, व्याज खर्च २५.९ प्रतिशत, क.सं. कोष कन्ट्रिब्यूशन २.९ प्रतिशत, घरभाडा हिटिङ्ग २.८ प्रतिशत, मर्मत २१.९ प्रतिशत, वीमा खर्च ६९.८ प्रतिशत, अडिटर फि र अरु खर्च १७.७ प्रतिशत, संचालक फि र अरु खर्च ५.६ प्रतिशतले ह्रास भएको छ। सुरक्षा खर्च भने गत वर्षकै बराबरीमा रहेको छ।

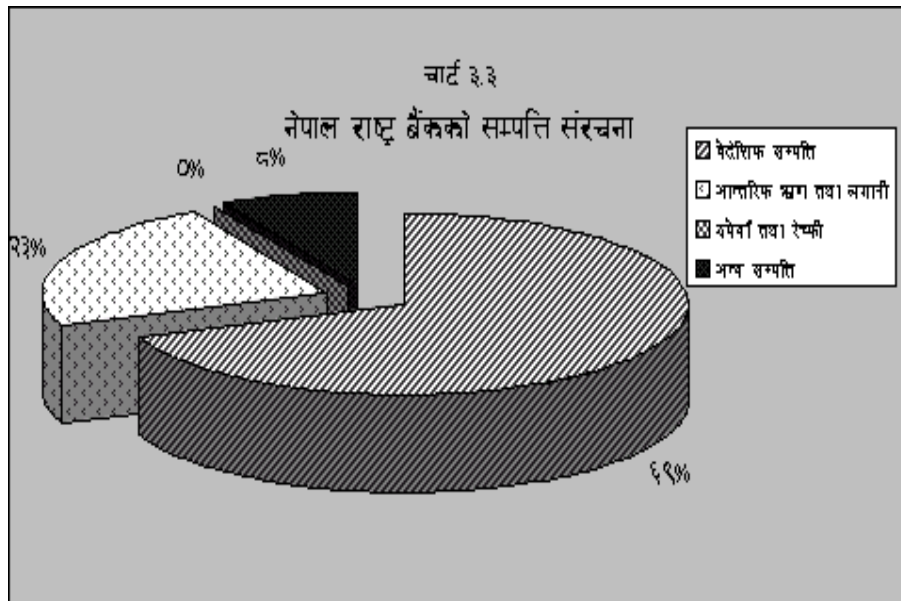
गत आर्थिक वर्षको खुद मुनाफामध्ये ६७.८ प्रतिशत (रु. १ अर्ब ८५ करोड) श्री ५ को सरकारमा दाखिला भएकोमा यस वर्ष खुद मुनाफाको ७३.५ प्रतिशत (रु. १ अर्ब १० करोड) श्री ५ को सरकारमा दाखिला गर्न छुट्याइएको छ।

२. कुल सम्पत्ति/ दायित्व

आर्थिक वर्ष २०१९/२० मा नेपाल राष्ट्र बैंकको सम्पत्ति/ दायित्व ०.४ प्रतिशत (रु. ४८ करोड ५० लाख) ले ह्रास भई रु. १ खर्ब २६ अर्ब ६९ करोड पुगेको छ। अघिल्लो वर्ष सम्पत्ति/ दायित्व ११.३ प्रतिशत (रु. १२ अर्ब ९२ करोड ३० लाख) ले वृद्धि भएको थियो। समीक्षा वर्षमा गत आर्थिक वर्षको दाँजोमा नोट विभागको कुल सम्पत्ति/ दायित्व १.७ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने बैंकिङ्ग कार्यालयको कुल सम्पत्ति/ दायित्व २.३ प्रतिशतले ह्रास भएको छ।

२.१ सम्पत्तिको संरचना

नेपाल राष्ट्र बैंकको कुल सम्पत्तिमध्ये समीक्षा वर्षमा वैदेशिक सम्पत्तिको अंश ६९.३ प्रतिशत रहेको छ। गत आर्थिक वर्ष यस्तो सम्पत्तिको अंश ६४.१ प्रतिशत रहेको थियो। समीक्षा वर्षमा आन्तरिक ऋण तथा लगानी, रुपैयाँ तथा रेचकी र अन्य सम्पत्तिको हिस्सा क्रमशः २२.९ प्रतिशत, ०.१ प्रतिशत र ७.७ प्रतिशत रहेको छ। गत आर्थिक वर्ष यस्तो सम्पत्तिको हिस्सा क्रमशः २८.४ प्रतिशत, ०.१ प्रतिशत र ७.३ प्रतिशत रहेको थियो। बैंकको वैदेशिक सम्पत्ति अघिल्लो वर्ष ७.३ प्रतिशत (रु. ५ अर्ब ५७ करोड २० लाख) ले वृद्धि भएकोमा यो वर्ष ७.७ प्रतिशत (रु. ६ अर्ब २६ करोड ८० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तमा रु. ८७ अर्ब ८० करोड पुगेको छ। वैदेशिक सम्पत्तिका तीन उप-शीर्षकहरू (सुन, विदेशी मुद्रा, एस.डी.आर. संचिति) मध्ये विदेशी मुद्रा अघिल्लो वर्ष ७.४ प्रतिशत (रु. ५ अर्ब ५७ करोड ४० लाख) ले वृद्धि भएकोमा समीक्षा वर्षमा ७.८ प्रतिशत (रु. ६ अर्ब २६ करोड ७० लाख) ले वृद्धि भई रु. ८६ अर्ब ९६ करोड ६० लाख रहेको छ। एस.डी.आर. संचिति समीक्षा वर्षमा रु. १२.५ लाखले बढेर रु. १९.७ लाख रहन गएको छ।

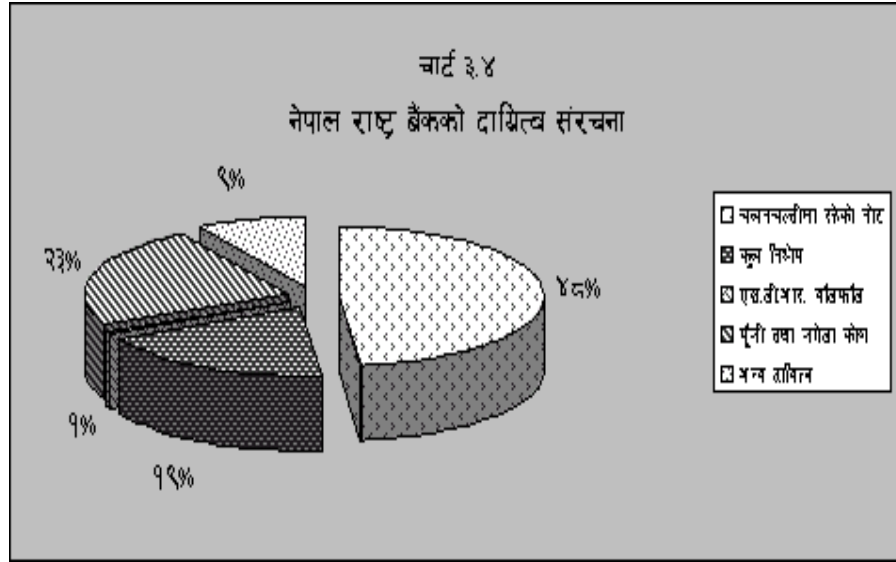

नेपाल राष्ट्र बैंकको आन्तरिक ऋण तथा लगानी अधिल्लो वर्ष २६.३ प्रतिशत (रु. ७ अर्ब ५३ करोड ३० लाख) ले बढेकोमा समीक्षा वर्षमा १९.८ प्रतिशत (रु. ७ अर्ब १५ करोड ८० लाख) ले घटेर २०६० आषाढमा रु. २९ अर्ब २ करोड १० लाख पुगेको छ। आन्तरिक ऋण तथा लगानीका चार उप-शीर्षकहरू (श्री ५ को सरकार, सरकारी संस्थानहरू, वाणिज्य बैंकहरू र अन्य कर्जा तथा सापट) मध्ये समीक्षा वर्षमा श्री ५ को सरकारलाई गएको कर्जा १९.५ प्रतिशत (रु. ५ अर्ब ९० करोड ९० लाख) ले घटेर रु. २४ अर्ब ३२ करोड ९० लाख पुगेको छ। अधिल्लो वर्ष यस्तो कर्जा २८.१ प्रतिशत (रु. ६ अर्ब ६३ करोड ५० लाख) ले बढेको थियो। सरकारी संस्थानहरूलाई गएको कर्जा तथा लगानी अधिल्लो वर्ष १.६ प्रतिशत (रु. २ करोड ७० लाख) ले घटेकोमा यो वर्ष १०.२ प्रतिशत (रु. १७ करोड १० लाख) ले घटेर रु. १ अर्ब ५० करोडमा भरेको छ। वाणिज्य बैंकहरूलाई प्रदान गरिएको कर्जा अधिल्लो वर्ष रु. १ अर्ब ४ करोड ४० लाख रहेकोमा समीक्षा वर्षमा यस्तो कर्जा घटेर रु. ३० करोड ९० लाख पुगेको छ। त्यसैगरी अन्य कर्जा र सापट गत आर्थिक वर्ष ३.४ प्रतिशत (रु. ११ करोड ४० लाख) ले घटी रु. ३ अर्ब २२ करोड ७० लाख पुगेकोमा यस वर्ष यस्तो कर्जा सापट १०.६ प्रतिशत (रु. ३४ करोड ३२ लाख) ले घटी रु. २ अर्ब ८८ करोड ३० लाखमा भरेको छ। बैंकले प्रदान गरेको आन्तरिक ऋण तथा लगानी मध्ये श्री ५ को सरकारलाई गएको ऋण तथा लगानीको हिस्सा समीक्षा वर्षमा ८३.८ प्रतिशत रहेको छ भने गत आर्थिक वर्ष यस्तो ऋण तथा लगानीको हिस्सा ८३.६ प्रतिशत रहेको थियो। त्यसैगरी समीक्षा वर्षमा आन्तरिक ऋण तथा लगानीमा सरकारी संस्थानहरू, वाणिज्य बैंक र अन्य कर्जा तथा सापटका उपशीर्षकहरूको अंश क्रमशः ५.१ प्रतिशत, १.१ प्रतिशत र ९.९ प्रतिशत रहेको छ। रूपैयाँ र रेचकीतर्फ अधिल्लो वर्ष रु. १ करोड ३९ लाखले वृद्धि भएकोमा यो वर्ष रु. ४ करोड ५१ लाखले कमी भई रु. ७ करोड ७९ लाखमा भरेको छ।

नेपाल राष्ट्र बैंकको अन्य सम्पत्ति समीक्षा वर्षमा ४.८ प्रतिशत (रु. ४५ करोड) ले वृद्धि भई २०६० आषाढमा रु. ९ अर्ब ७९ करोड १० लाख पुगेको छ। अधिल्लो वर्ष यस्तो सम्पत्ति २.० प्रतिशत (रु. १९ करोड ६० लाख) ले ह्रास भएको थियो।

२.२ दायित्वको संरचना

नेपाल राष्ट्र बैंकको दायित्वतर्फ सबैभन्दा बढी अंश ४८.२ प्रतिशत चलनचल्तीमा रहेको नोटको छ भने पूँजी तथा जगेडा कोषको अंश २३.५ प्रतिशत रहेको छ। कुल निक्षेप, एस.डी.आर. बाँडफाँड र अन्य दायित्वको अंश क्रमशः १९.१ प्रतिशत, ०.७ प्रतिशत र ८.५ प्रतिशत रहेको छ। गत आर्थिक वर्ष कुल दायित्वमा चलनचल्तीमा रहेको नोट र पूँजी तथा जगेडा कोषको अंश क्रमशः ४७.३ प्रतिशत र २४.५ प्रतिशत रहेको थियो भने कुल निक्षेप, एस.डी.आर. बाँडफाँड र अन्य दायित्वको अंश क्रमशः १७.९ प्रतिशत, ०.६ प्रतिशत र ९.७ प्रतिशत रहेको थियो। चलनचल्तीमा रहेको नोट समीक्षा वर्षमा १.६ प्रतिशत (रु. ९६ करोड ५० लाख) ले बढेर २०६० आषाढ मसान्तमा रु. ६१ अर्ब ९ करोड २० लाख पुगेको छ। अधिल्लो वर्ष चलनचल्तीमा रहेको नोट १५.७ प्रतिशत (रु. ८ अर्ब १४ करोड ६० लाख) ले वृद्धि भएको थियो।

नेपाल राष्ट्र बैंकमा रहेको कुल निक्षेप दायित्व अधिल्लो वर्ष १.५ प्रतिशत (रु. ३३ करोड ३४ लाख) ले वृद्धि भएकोमा समीक्षा वर्षमा ६.२ प्रतिशत (रु. १ अर्ब ४० करोड ७० लाख) ले वृद्धि भई रु. २४ अर्ब १५ करोड ८० लाख पुगेको छ।

यस वर्ष कुल निक्षेप दायित्वमा श्री ५ को सरकारको अंश १.९ प्रतिशत रहेको छ भने वाणिज्य बैंकहरु र अन्यको अंश क्रमशः ६४.९ प्रतिशत र ३३.१ प्रतिशत रहेको छ। वाणिज्य बैंकहरुको यस बैंकमा रहेको निक्षेप समीक्षा वर्ष २.९ प्रतिशत (रु. ४६ करोड २० लाख) ले कमी आई रु. १५ अर्ब ६९ करोड पुगेको छ। अधिल्लो वर्ष यस्तो निक्षेप १.० प्रतिशत (रु. १६ करोड ७० लाख) ले वृद्धि भएको थियो। यसैगरी अधिल्लो वर्ष २.६ प्रतिशत (रु. १६ करोड ६० लाख) ले वृद्धि भएको अन्य निक्षेप यो वर्ष २१.३ प्रतिशत (रु. १ अर्ब ४० करोड ७० लाख) ले बढेर रु. ८ अर्ब ६० लाख पुगेको छ।

नेपाल राष्ट्र बैंकको एस.डी.आर. बाँडफाँड दायित्वतर्फ समीक्षा वर्षमा ८.५ प्रतिशत (रु. ६ करोड ८० लाख) ले वृद्धि भई रु. ८७ करोड पुगेको छ। अधिल्लो वर्ष यस्तो दायित्व ४.६ प्रतिशत (रु. ३ करोड ५० लाख) ले वृद्धि भएको थियो। पूँजी तथा जगेडा ढोष अधिल्लो वर्ष १६.४ प्रतिशत (रु. ४ अर्ब ३८ करोड ५ लाख) ले वृद्धि भएकोमा समीक्षा वर्षमा ४.२ प्रतिशत (रु. १ अर्ब २९ करोड ६० लाख) ले कमी भई रु. २९ अर्ब ८३ करोड ५० लाख पुगेको छ। समीक्षा वर्षमा सटही समीकरण ढोष १३.४ प्रतिशतले घटेको छ भने विकास ढोषमा ०.४ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ। घरेलु तथा साना उद्योग विकास ढोष र सुनचाँदी समीकरण ढोषमा कुनै परिवर्तन भएको छैन।

नेपाल राष्ट्र बैंकको अन्य दायित्वतर्फ समीक्षा वर्षमा १३.२ प्रतिशत (रु. १ अर्ब ६३ करोड) ले ह्रास भई रु. १० अर्ब ७३ करोड ५० लाख पुगेको छ। अधिल्लो वर्ष यस्तो दायित्व ०.२ प्रतिशत (रु. २ करोड ८० लाख) ले बढेको थियो।

२.३ वैदेशिक सम्पत्ति र दायित्व

नेपाल राष्ट्र बैंकको वैदेशिक दायित्व अघिल्लो वर्ष ५.६ प्रतिशत (रु. २८ करोड २० लाख) ले घटेकोमा समीक्षा वर्षमा ५.० प्रतिशत (रु. २३ करोड ८० लाख) ले घटेर २०६० आषाढ मसान्तमा रु. ४ अर्ब ५५ करोड १० लाख पुगेको छ। समीक्षा वर्षमा वैदेशिक दायित्वमध्ये अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषको विस्तृत संरचनात्मक समायोजन ऋण सुविधा (ESAF) तथा संरचनात्मक समायोजन ऋण सुविधा (SAF) बापतको दायित्व ४९.१ प्रतिशत (रु. २१ करोड ७० लाख) ले घटेको छ। त्यस्तै आई.एम.एफ. खाता नं. १ र २ मा गत आर्थिक वर्ष ७.३ प्रतिशत (रु. २८ करोड ४० लाख) ले वृद्धि भएकोमा समीक्षा वर्षमा यथास्थितिमा रही रु. ४ अर्ब १६ करोड ८० लाख कायम रहेको छ। विदेशी निक्षेप दायित्व ११.२ प्रतिशत (रु. २ करोड १० लाख) ले घटेको छ। यसरी नेपाल राष्ट्र बैंकको खुद वैदेशिक सम्पत्ति समीक्षा वर्षमा ८.५ प्रतिशत (रु. ६ अर्ब ५० करोड ६० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढमा रु. ८३ अर्ब २४ करोड ९० लाख पुगेको छ। अघिल्लो वर्ष खुद वैदेशिक सम्पत्ति ८.३ प्रतिशत (रु. ५ अर्ब ८५ करोड ४० लाख) ले बढेको थियो।

२.४ लगानी सम्बन्धी गतिविधि

आर्थिक वर्ष २०५९/६० मा नेपाल राष्ट्र बैंकको कुल लगानी अघिल्लो वर्षको तुलनामा ०.४ प्रतिशत (रु. ४४ करोड ३० लाख) ले वृद्धि भई २०६० आषाढ मसान्तमा रु. १ खर्ब ११ अर्ब ९१ करोड १० लाख पुगेको छ। अघिल्लो वर्षभै यस वर्ष पनि आन्तरिक लगानीको तुलनामा बाह्य लगानीको हिस्सा बढी रहेको छ। यस बैंकको बाह्य लगानी अघिल्लो वर्ष ११.१ प्रतिशत (रु. ७ अर्ब ५१ करोड ५० लाख) ले वृद्धि भएकोमा यो वर्ष १०.१ प्रतिशत (रु. ७ अर्ब ६० करोड ६ लाख) ले वृद्धि भई रु. ८२ अर्ब ८९ करोड ४ लाख पुगेको छ। आन्तरिक लगानी अघिल्लो वर्ष २६.३ प्रतिशत (रु. ७ अर्ब ५३ करोड ३० लाख) ले वृद्धि भएकोमा यो वर्ष १९.८ प्रतिशत (रु. ७ अर्ब १५ करोड ८० लाख) ले कमी आई रु. २९ अर्ब २ करोड १० लाख रहन गएको छ। यस वर्ष नेपाल राष्ट्र बैंकको कुल लगानीमा आन्तरिक र बाह्य लगानीको अंश क्रमशः २५.९ प्रतिशत र ७४.१ प्रतिशत रहेको छ। अघिल्लो वर्ष यस्तो अंश क्रमशः ३२.५ प्रतिशत र ६७.५ प्रतिशत रहेको थियो।

नेपाल राष्ट्र बैंकको कुल आन्तरिक लगानीको संरचनामा श्री ५ को सरकारलाई गएको कर्जाको अग्रणी स्थान यथावतै छ। अघिल्लो वर्ष कुल आन्तरिक कर्जामा यस्तो कर्जाको अंश ८३.६ प्रतिशत (रु. ३० अर्ब २३ करोड ८० लाख) रहेकोमा समीक्षा वर्षमा ८३.८ प्रतिशत (रु. २४ अर्ब ३२ करोड) रहेको छ। अघिल्लो वर्ष श्री ५ को सरकारलाई गएको कर्जा २८.१ प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा यो वर्ष यस्तो कर्जा १९.५ प्रतिशतले घटेको छ। नेपाल राष्ट्र बैंकबाट वाणिज्य बैंकहरूलाई अघिल्लो वर्ष रु. १ अर्ब ४ करोड ४० लाख कर्जा रहेकोमा यो वर्ष रु. ३० करोड ९० लाखमा भरेको छ। यसैगरी वित्तीय संस्थाहरूलाई गएको कर्जा अघिल्लो वर्ष ०.५ प्रतिशत (रु. ७० लाख) ले घटेकोमा यो वर्ष १२.५ प्रतिशत (रु. १५ करोड १० लाख) ले घटेर रु. १ अर्ब ५ करोड ६० लाख कायम रहेको छ। संस्थानहरूको शेयर तथा डिबेन्चरमा भएको लगानी अघिल्लो वर्ष ४.१ प्रतिशत (रु. २ करोड) ले घटेकोमा यो वर्ष पनि यस्तो कर्जा ४.३ प्रतिशत (रु. २ करोड) ले घटी रु. ४४ करोड ४० लाखमा रहेको छ। निजी क्षेत्रलाई गएको कर्जा अघिल्लो वर्ष ३.४ प्रतिशत (रु. ११ करोड ४० लाख) ले घटेकोमा यस वर्ष १०.६ प्रतिशत (रु. ३४ करोड ३० लाख) ले घटेर २०६० आषाढ मसान्तमा रु. २ अर्ब ८८ करोड ४० लाख रहेको छ।

तालिका ३.१
नेपाल राष्ट्र बैंक
केन्द्रीय कार्यालय
२०५९ साल श्रावण १ गतेदेखि २०६० आषाढ मसान्तसम्मको
नाफा नोक्सान हिसावको विवरण

२०५९ आषाढ मसान्त			२०६० आषाढ मसान्त	
रु.	पै	आम्दानी	रु.	पै
७,३६,८९,००९।५४		कमिशन	१६,४०,२७,०९६।३१	
१०,०७,४४,६५५।३३		वडा	११,००,५१,३६३।४४	
३,६५,४०,४७,०६२।७६		व्याज	२,३७,४२,९८,१८२।५६	
११,३९,६६३।७९		तार टिकट	१६,३१,२६८।३९	
११,०१,५४,३६०।६४		फुटकर	१४,९५,१५,८२८।९०	
१,१९,३६,९२२।१२		टकमरी आम्दानी (खुद)	१,६७,६५,९०९।३७	
-२८,८६१।४४		विगत वर्षको आम्दानी/ खर्च हिसाव	३,४९,९८०।०२	
४६,१०,६९,५४१।१८		दोस्रो बजार कारोवार आम्दानी (खुद)	७९,९०,९२,४५९।६८	
१,००,०२,३३८।०८		परियोजनाको आम्दानी	१,०२,९४,२२५।१८	
४,४२,२७,५४,६९२।००		कुल आम्दानी	३,६२,६०,२६,३१३।८५	
		खर्च		
२८,९९,३३,५८०।२४		तलब भत्ता	४६,३२,३७,६२९।४९	
१,७४,१२,९५४।१४		क.सं. कोष कन्ट्रिब्युसन	१,६९,१२,७३६।४०	
२,३६,०१,०१०।३३		क.क.सं. कोषमा थप	२,०५,३९,५७६।०४	
२५,००,०००।००		सुरक्षा खर्च	२५,००,०००।००	
५,४७,४०९।८८		संचालक फि र अरु खर्च	५,१६,६४४।१७	
६,६१,०६०।०५		अडिटर फि र अरु खर्च	५,४४,३११।००	
१,७३,७५,८९८।४५		घर भाडा/ हिटिडु	१,६८,८५,८१८।९६	
५,४७,८७,०२६।३३		भ्रमण खर्च	५,५५,३९,९२८।९०	
१,०१,३२,१५१।३३		टिकट र टेलिग्राम	१,११,९०,२५५।९३	
८,२३,१८,४५६।९८		रेमिट्यान्स	९,३९,६८,४७४।८१	
१,०३,३२,६३९।११		छुपाई तथा स्टेशनरी	१,०३,८९,५५२।७१	
२४,७१,५७,६८०।९०		सेक्युरिटी छुपाई खर्च	२३,५२,६५,९९५।४२	
२२,८७,०७,३३२।४९		एजेन्सी खर्च र टयाक्स	२४,५४,७९,१७१।४८	
२,३७,३७,१०३।६४		बीमा खर्च	७९,५६,९९९।९५	
०।००		आर्थिक अनुदान	०।००	
१,५६,७६,६५४।१७		मर्मत	१,२२,४४,९३९।७२	
२,७५,८३,२८२।१४		व्याज खर्च	२,०४,२५,९५५।६०	
४,२९,०९,८२०।१२		टुटफुट	६,१५,०७,०३७।५२	
२९,५८,७८,३६४।२३		फुटकर	२२,६६,७३,३६०।७२	
५,४६,६१,८४२।४३		कर्मचारी कल्याण कोष (औषधी) व्यवस्था	०।००	
०।००		उपदान तथा पेन्सन कोष व्यवस्था	२१,८०,४६,१९३।१०	
७,९०,७१,११७।५९		कर्मचारी जीवन बीमा कोष व्यवस्था	९,७०,५२,१२०।५१	
१६,८७,६८,८७५।००		शंकास्पदको लागि जगेडा कोष	२०,८४,९१,०६९।००	
०।००		सटहि नोक्सान (खुद)	१०,५७,२५,०००।००	
१,६९,३७,५४,२५९।५५		कुल खर्च	२,१३,०२,८३,१७१।४३	
२,७२,९०,००,४३२।४५		खुद नाफा	१,४९,५७,४३१,४२।४२	

तालिका ३.२
नाफा नोक्सान बाँडफाँड हिसाव
(आर्थिक वर्ष २०५९।६०)

(रु. करोडमा)

आ.व. २०५८।५९	विवरण	आ.व. २०५९।६०
२७२.९०	खुद मुनाफा	१४९.५७
२७.२९	साधारण जगेडा कोष	१४.९५
१४.००	मौद्रिक दायित्व कोष	७.४८
७.८७	विकास कोष	१.१५
०.००	बैंकिङ विकास कोष	०.००
१.००	विकास वित्त परियोजना परिचालन कोष	१.०३
१.००	यान्त्रिकरण कोष	०.००
१.००	नेपाल राष्ट्र बैंक छात्रवृत्ति कोष	०.००
१०.००	कर्मचारी कल्याणकारी कोष (अन्य)	०.००
०.००	शंकास्पदको लागि जगेडा कोष	०.००
१०.००	ग्रामीण स्वावलम्बन कोष	७.४८
१५.७४	कर्मचारी कल्याणकारी संचयकोष	७.४८
१८५.००	श्री ५ को सरकारमा दाखिला	११०.००

१०२ आर्थिक वर्ष २०५९/६० को प्रतिवेदन

तालिका ३.३
नेपाल राष्ट्र बैंक
२०६० साल आषाढ मसान्तको वासलात
मुद्रा व्यवस्थापन विभाग

दायित्व			सम्पत्ति		
२०५९ आषाढ मसान्त		२०६० आषाढ मसान्त	२०५९ आषाढ मसान्त		२०६० आषाढ मसान्त
रु.	पै	रु.	पै	रु.	पै
८२,३०,१५,१५२।००		८८,७९,८६,९३५।००	८३,१७,२७,१९१।७३	सुन र सुनको सिक्का	८३,१७,२७,१९१।७३
	वैकिङ्ग अफिसमा नोट मौज्दात		४५,९३,३९,५८८।५४	चाँदी	४५,९३,३९,५८८।५४
६०,१२,६९,८४,८४८।००	चलनचल्लीमा रहेको नोट	६१,०९,२०,१३,०६५।००	१,२९,१०,६६,७८०।२७	विदेशी मुद्रा र सिक्कुरिटी	१,२९,१०,६६,७८०।२७
६०,९५,००,००,०००।००	जम्मा निष्काशित नोट	६१,९८,००,००,०००।००	३,८८,१७,००,०००।००	श्री ५ को सरकारको सिक्कुरिटी	४,१७,१७,००,०००।००
			२,२५,६८,०००।००	नेपाली सिक्का	०।००
६०,९५,००,००,०००।००	जम्मा दायित्व	६१,९८,००,००,०००।००	६०,९५,००,००,०००।००	जम्मा सम्पत्ति	६१,९८,००,००,०००।००

तालिका नं. ३.४
नेपाल राष्ट्र बैंक
२०६० साल आषाढ मसान्तको वासलात
बैंकिङ्ग कार्यालय

दायित्व		सम्पत्ति	
२०५९ आषाढ मसान्त	२०६० आषाढ मसान्त	२०५९ आषाढ मसान्त	२०६० आषाढ मसान्त
रु.	रु.	रु.	रु.
३,००,००,००,०००।००	३,००,००,००,०००।००	८२,३०,१५,१५२।००	८८,७९,८६,९३५।००
९,९०,४६,००,०००।००	१०,०५,४९,००,०००।००	१०,०५,२९,८५४।८२	७,७९,४७,३५९।९३
३१,०१,००,०००।००	३८,४९,००,०००।००	५,४९,०६,०४५।२७	४,०७,७६,२४९।४६
५,९५,६७,०७,८३०।३२	५,९७,८५,५०,८३०।६९	१९,५९,४६,०९,४८७।८८	१३,५९,५९,४६,२३९।४०
४,५०,००,०००।००	४,५०,००,०००।००	७,२०,७९,०१०।०३	१९,७५,६२८।८६
११,५९,५५,६५,९५९।७८	९,९७,३५,२२,८३२।८३	१,५९,०९,२६,६९०।८७	१,२६,५५,०४,५४३।९४
१,९९,८५,५०,९७४।३९	१,९९,८५,५०,९७४।३९	१,२४,९८,८२५।७८	९५,६८,९९०।८८
०।००	४६,९६,९४,६९४।९३	७३,८०,४९२।२४	१२,८४,६५,५४,०५२।३५
१६,९५,२९,९४,७६५।७४	१५,६९,०२,८२,३९४।२५	२०,४५,७८,७३,२६९।०९	२०,९५,७९,५९,९५५।९९
६,५९,९०,७६,८९५।४०	८,००,६०,४६,९०६।९९	४५,६७,७०,५००।००	४३,६७,७०,५००।००
२,९०,९२,९३,४९०।५२	१,७८,८३,०९,४९४।९२	७५,००,०००।००	७५,००,०००।००
८०,९९,२३,४७६।५९	८६,९९,९४,५८९।९९	५,८९,८२,९८,८६०।४२	३०,८७,७२,२८७।५३
९,४३,२३,०९,७९०।६९	८,०५,८८,७५,९९३।८६	१,०४,३६,९६,५०६।८४	१,०५,५५,६७,००९।९९
		१,२०,६३,९९,९७०।००	१,६३,६७,५६,२९०।५७
		८,०५,८८,७५,९९३।८६	८,४४,३५,७८,०८८।९३
६६,२२,५९,६३,०९५।२७	६४,७०,९८,२७,८३२।६९	६६,२२,५९,६३,०९५।२७	६४,७०,९८,२७,८३२।६९
जम्मा दायित्व	जम्मा दायित्व	जम्मा सम्पत्ति	जम्मा सम्पत्ति

* २०५९ र २०६० आषाढ मसान्तमा सुन मौज्जात क्रमशः रु १,३५,७७,४७,९९९।९५ र रु. १,२७,०५,२६,६५०।३२ समेत समावेश छ ।

तालिका ३.५

नेपाल राष्ट्र बैंकको सम्पत्ति र दायित्वको विवरण

(रु. करोडमा)

		आपाठ मसान्त			परिवर्तन	
		२०५८	२०५९	२०६०	२०५८/५९	२०५९/६०
	दायित्व					
१.	चलनचल्तीमा रहेको नोट	५१९८.०	६०१२.७	६१०९.२	८१४.६	९६.५
२.	कुल निक्षेप	२२४१.८	२२७५.१	२४१५.८	३३.३	१,४०.७
	(क) श्री ५ को सरकार	०.०	०.०	४६.२	०.०	४६.२
	(ख) वाणिज्य बैंकहरु	१५९८.५	१६१५.२	१५६९.०	१६.७	-४६.२
	(ग) अन्य	६४३.३	६५९.९	८००.६	१६.६	१४०.७
३.	एस.डी.आर. बाँडफाँड	७६.७	८०.२	८७.०	३.५	६.८
४.	पूँजी तथा जगेडा कोष	२६७५.०	३११३.०	२९८३.५	४३८.१	-१२९.५
५.	अन्य दायित्व	१२३३.७	१२३६.५	१०७३.५	२.८	-१६३.०
	सम्पत्ति = दायित्व	११४२५.२	१२७१७.५	१२६६९.०	१२९२.३	-४८.५
	सम्पत्ति					
६.	वैदेशिक सम्पत्ति	७५९६.१	८१५३.२	८७८०।०	५५७.२	६२६.८
७.	आन्तरिक ऋण तथा लगानी	२८६४.६	३६१७.९	२९०२.१	७५३.३	-७१५.८
	(क) श्री ५ को सरकार	२३६०.३	३०२३.८	२४३२.९	६६३.५	-५९०.९
	(ख) सरकारी संस्थानहरु	१६९.७	१६७.०	१५०.०	-२.७	-१७.१
	(ग) वाणिज्य बैंकहरु	०.५	१०४.४	३०.९	१०३.८	-७३.५
	(घ) अन्य कर्जा र सापट	३३४.१	३२२.७	२८८.३	-११.४	-३४.३
८.	रुपैयाँ तथा रेचकी	१०.९	१२.३	७.८	१.४	-४.५
९.	अन्य सम्पत्ति	९५३.६	९३४.१	९७९.१	-१९.६	४५.०

तालिका ३.६

नेपाल राष्ट्र बैंकको वैदेशिक सम्पत्ति र दायित्वको विवरण

(रु. करोडमा)

		आषाढ मसान्त			परिवर्तन	
		२०५८	२०५९	२०६०	२०५८।५९	२०५९।६०
१.	<u>वैदेशिक सम्पत्ति</u>	<u>७,५९६.०</u>	<u>८,१५३.२</u>	<u>८,७८०.०</u>	<u>५५७.२</u>	<u>६२६.८</u>
	(क) सुन	८३.२	८३.२	८३.२	-	-
	(ख) एस.डी.आर. सञ्चित	०.३	०.१	०.२	-०.२	०.१
	(ग) विदेशी मुद्रा	७,५१२.५	८,०७०.०	८,६९६.६	५५७.४	६२६.७
२.	<u>वैदेशिक दायित्व</u>	<u>५०७.१</u>	<u>४७८.९</u>	<u>४५५.१</u>	<u>-२८.२</u>	<u>-२३.८</u>
	(क) विदेशी निक्षेप	३७.८	१७.८	१५.८	-२०.०	-२.१
	(ख) आई.एम.एफ. एकाउण्ट नं. १ र २	३८८.५	४१६.८	४१६.८	२८.४	-
	(ग) साफ र इसाफ ऋण ⁺	८०.८	४४.२	२२.५	-३६.६	-२१.७
३.	<u>खुद वैदेशिक सम्पत्ति</u>	<u>७,०८८.९</u>	<u>७,६७४.३</u>	<u>८,३२४.९</u>	<u>५८५.४</u>	<u>६५०.६</u>

⁺ घरेलु तथा साना उद्योग ऋण समावेश ।

अनुसूची १
सञ्चालक समिति
(२०६० आषाढ मसान्त)

डा. तिलकवहादुर रावल, गभर्नर	अध्यक्ष
श्री भानुप्रसाद आचार्य, सचिव, श्री ५ को सरकार, अर्थ मन्त्रालय	सदस्य
डा. पराशर कोइराला, डीन, व्यवस्थापन संकाय, त्रिभुवन विश्वविद्यालय	सदस्य
श्री प्रदीपकुमार श्रेष्ठ	सदस्य
डा. विश्वकेशर मास्के, प्राध्यापक, त्रिभुवन विश्वविद्यालय	सदस्य
श्री रामबाबु पन्त, डेपुटी गभर्नर	सदस्य
श्री विजयनाथ भट्ट राई, डेपुटी गभर्नर	सदस्य

अनुसूची २

अधिकृत विशिष्ट र अधिकृत प्रथमको विवरण

(२०६० आषाढ मसान्त)

अधिकृत विशिष्ट		
१.	श्री उपेन्द्रकेशरी पौड्याल	कार्यकारी निर्देशक, मुद्रा व्यवस्थापन विभाग
२.	श्री लेखनाथ भुसाल	कार्यकारी निर्देशक, जनशक्ति व्यवस्थापन विभाग
३.	श्री माधवप्रसाद भट्ट	कार्यकारी निर्देशक, वित्त व्यवस्थापन विभाग
४.	श्री कृष्णवहादुर मानन्धर	कार्यकारी निर्देशक, विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग
५.	श्री तुलसीप्रसाद उप्रेती	कार्यकारी निर्देशक, वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग
६.	श्री रामभक्त थापा	कार्यकारी निर्देशक, बैकिङ्ग कार्यालय
७.	श्री कृष्णकुमार प्रधान	कार्यकारी निर्देशक, लघु वित्त विभाग
८.	श्री सुदर्शनराज पौड्याल	कार्यकारी निर्देशक, सूचना प्रविधि विभाग
९.	श्री केशवप्रसाद आचार्य	कार्यकारी निर्देशक, आन्तरिक लेखापरीक्षण विभाग
१०.	श्री टुलराज बस्याल	कार्यकारी निर्देशक, अनुसन्धान विभाग
११.	श्री दामोदरप्रसाद शर्मा	कार्यकारी निर्देशक, टक्सर विभाग
१२.	श्री गणेशकुमार श्रेष्ठ	कार्यकारी निर्देशक, गभर्नरको कार्यालय, काज नीति योजना विभाग
१३.	श्री राजनसिंह भण्डारी	कार्यकारी निर्देशक, बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग
१४.	श्री वीरविक्रम रायमाझी	कार्यकारी निर्देशक, बैंक सुपरिवेक्षण विभाग
१५.	श्री दिव्यनिधि विष्ट	कार्यकारी निर्देशक, सामान्य सेवा विभाग
१६.	श्री सन्तोषवहादुर घर्ती	कार्यकारी निर्देशक, बैंक प्रशिक्षण केन्द्र
१७.	श्रीमती रिता पन्त	का.मु. कार्यकारी निर्देशक, राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग
अधिकृत प्रथम		
१.	श्री दीपेन्द्रवहादुर क्षेत्री	निर्देशक, अनुसन्धान विभाग, शोधनान्तर महाशाखा
२.	श्री रामवहादुर अर्याल	निर्देशक, बैकिङ्ग कार्यालय
३.	श्री शरदनिधि तिवारी	निर्देशक, बैंक सुपरिवेक्षण विभाग
४.	श्री रामप्रसाद अधिकारी	मुख्य व्यवस्थापक, नेपाल राष्ट्र बैंक, जनकपुर
५.	श्री गोपालप्रसाद काप्ले	निर्देशक, बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग
६.	श्री भोलाराम श्रेष्ठ	मुख्य व्यवस्थापक, नेपाल राष्ट्र बैंक, सिद्धार्थनगर
७.	डा. गोविन्दवहादुर थापा	निर्देशक, अनुसन्धान विभाग
८.	श्री शिवविक्रम शाह	निर्देशक, वित्त व्यवस्थापन विभाग
९.	श्री रवीन्द्रप्रसाद पाण्डे	निर्देशक, अनुसन्धान विभाग

१०८ आर्थिक वर्ष २०५१/६० को प्रतिवेदन

१०.	श्री आश्वीनीकुमार ठाकुर	निर्देशक, जनशक्ति व्यवस्थापन विभाग
११.	श्री विष्णु नेपाल	निर्देशक, आन्तरिक लेखापरीक्षण विभाग
१२.	श्री लिलाप्रकाश सिटौला	निर्देशक, नीति योजना विभाग
१३.	श्री गोकुलराम थापा	निर्देशक, राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग
१४.	डा. दण्डपाणि पौडेल	निर्देशक, अनुसन्धान विभाग
१५.	श्री त्रिलोचन पगेनी	निर्देशक, बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग
१६.	श्री रामजी रेग्मी	निर्देशक, बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग
१७.	श्री मोहनमदन बुढाथोकी	मुख्य व्यवस्थापक, नेपाल राष्ट्र बैंक, विराटनगर
१८.	श्री भाष्करमणि ज्ञवाली	निर्देशक, कानून विभाग
१९.	श्री मनमोहनकुमार श्रेष्ठ	निर्देशक, लघु वित्त विभाग
२०.	श्री वावुकृष्ण पन्त	निर्देशक, वित्त व्यवस्थापन विभाग
२१.	श्री ऋषिराम गौतम	निर्देशक, विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग
२२.	श्री चन्द्रशेखर अधिकारी	निर्देशक, आन्तरिक लेखापरीक्षण विभाग
२३.	श्री रामकुमार निरौला	मुख्य व्यवस्थापक, नेपाल राष्ट्र बैंक, नेपालगञ्ज
२४.	श्री सुरेन्द्रकुमार क्षेत्री	निर्देशक, सामान्य सेवा विभाग
२५.	श्री यशपाल चौरसिया	मुख्य व्यवस्थापक, नेपाल राष्ट्र बैंक, धनगढी
२६.	श्री लोकवहादुर खड्का	निर्देशक, वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग
२७.	श्री प्रदिपराज पाण्डे	निर्देशक, बैंकिङ्ग कार्यालय
२८.	श्री हरिप्रसाद कापले	निर्देशक, मुद्रा व्यवस्थापन विभाग
२९.	श्री सिद्धिकृष्ण जोशी	निर्देशक, बैंकिङ्ग कार्यालय
३०.	श्री महाप्रसाद अधिकारी	निर्देशक, बैंक सुपरिवेक्षण विभाग
३१.	श्रीमती साधना उपाध्याय	निर्देशक, गभर्नरको कार्यालय, जनसम्पर्क महाशाखा
३२.	श्री महेश भट्ट राई	निर्देशक, लघु वित्त विभाग
३३.	श्री शम्भु थापा	मुख्य व्यवस्थापक, नेपाल राष्ट्र बैंक, पोखरा
३४.	श्री श्रीकृष्णराज पन्त	निर्देशक, वित्त व्यवस्थापन विभाग
३५.	श्री रामेश्वरी पन्त	निर्देशक, बैंकर्स प्रशिक्षण केन्द्र
३६.	श्री शिवराज श्रेष्ठ	निर्देशक, राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग
३७.	श्री महेन्द्रराज पाण्डे	निर्देशक, जनशक्ति व्यवस्थापन विभाग
३८.	श्री नरेश ढकाल	निर्देशक, मुद्रा व्यवस्थापन विभाग
३९.	श्री नारायणप्रसाद पौडेल	निर्देशक, बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग
४०.	श्री खुमानन्द गौतम	निर्देशक, टक्सार विभाग
४१.	श्री भोलाप्रसाद साह सुदी	मुख्य व्यवस्थापक, नेपाल राष्ट्र बैंक, वीरगञ्ज

आर्थिक तथा वित्तीय अवस्था १०९

४२.	श्री नरवहादुर थापा	निर्देशक, अनुसन्धान विभाग
४३.	श्री विनोद आत्रेय	निर्देशक, बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग
४४.	श्री पूर्णवहादुर खत्री	का.मु. निर्देशक, विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग
४५.	श्री रञ्जनकुमार शर्मा	का.मु. निर्देशक, वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग
अधिकृत द्वितीय		
१.	श्री अर्जुनवहादुर अधिकारी	व्यवस्थापक, नेपाल राष्ट्र बैंक, ईलाम
विदा तथा काजमा रहेका अधिकृतहरू		
१.	डा. युवराज खतिवडा	कार्यकारी निर्देशक, काज राष्ट्रिय योजना आयोग
२.	श्री सुरेन्द्रमान प्रधान	कार्यकारी निर्देशक, काज राष्ट्रिय वीमा संस्थान
३.	श्री टंकनाथ खनाल	व्यवस्थापक, काज अर्थ मन्त्रालय
४.	श्री सुशिलराम माथेमा	निर्देशक, काज सियासन रिसर्च एण्ड ट्रेनिङ सेन्टर मलेशिया
५.	श्री रेवतवहादुर कार्की	निर्देशक, काज अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष
६.	श्री मीनवहादुर श्रेष्ठ	निर्देशक, अध्ययन विदा